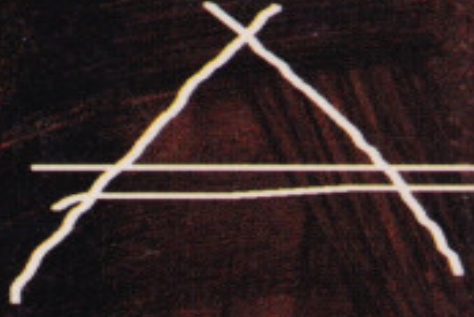
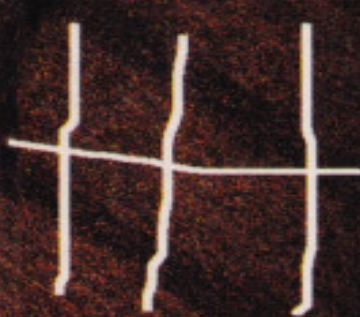

Сурнам

Б е с н и к М у с т а ф а ъ

БЕСНИК МУСТАФАЙ ЖЕГА И ЩУРЦИ

Превод: Марина Маринова

chitanka.info

Бесник Мустафай (р. 1958) е едно от най-ярките имена в съвременната албанска литература. Поет, белетрист, романист, есеист, автор на няколко книги за деца. Носител на международната награда за поезия „La Pira“ — Италия, 1991. Дебютира в прозата през 1989 с новелата **Невъзвратимо лято**, разширена до роман, издаден у нас през 2004 от ИК „Балкани“, последван от **Жега и щурци** и **Една малка сага** (1994), **Тъпан от хартия** (2003) и **Празният** (2005). Есеистичните му книги **Албания сред престъпленията и миражите** (1992) и **Резервна тетрадка** (1996), както и повечето от прозаичните му заглавия, са преведени във Франция, Белгия, Швейцария, Германия, Испания, Гърция и Сърбия.

Романът **Жега и щурци**, най-талантливото произведение за тоталитаризма в Албания, писано през последното десетилетие, проследява обезумяването на един народ не сред реки от кръв, терор и насилие, а сред непоносима жега и монотонна свирня на невидими щурци...

Разправят, че през онова лято в Катунд била незапомнена суша. Такава суша, че не пощадила не само природата, а и душите на хората. Още през втората седмица на юли се забелязало как с всеки изминат ден те започнали да говорят все по-жлъчно. От устата им бълвал нечуван гняв. Най-обикновените поздрави сутрин, на обяд или вечер, както и пожеланията „лека работа“, „на добър час“ взели да се чуват все по-рядко. Не закъснял и мигът, когато секнали всякакви поздрави и благопожелания. При среща хората вече изобщо не се питали: „Как замръкна?“ или „Как осъмна?“ И било чудо да чуеш някой да се обърне към друг и да го попита: „Как си със здравето?“

В началото на сушата, щом се срещнали, още преди да се здрависат, хората като по тайна заповед отправяли поглед към царевиците, които и след второто опрашване не само не избуяли, а още повече се смалили, листата им изтънели, пожълтели и виснали надолу. Вързалите мамули, както обикновено при настъпването на този сезон, стърчали като кости на детски пръсти. При подобна гледка думите сякаш губели всякакъв смисъл. Хората се разбирали помежду си само с една продължителна въздишка, изтръгната дълбоко от гърдите. По-късно станало така, че придружавали тази въздишка с проклетие, процедено през зъби, като глухо сумтене. Ужасната суша постепенно, но решително нахлувала и в устата на хората, стигала чак под езика, там, където са онези невидими извори на слюнката.

Никога дотогава не се било случвало в цялото село и на мало и голямо дяволът да е все на върха на езика. Изчезнали, като че ли никога не ги е имало, шегите, благите приказки и ласкавите думи. И гласовете им не звучали както преди, а станали надебелени и пресипнали, сякаш ужасната суша успяла да заседне и в гърлата на хората. Кожата на лицата им постепенно изсъхнала и се напукала като вар. Неусетно всичко наоколо полека-лека започнало да придобива нови, причудливи форми. Ала за беда гледката не пораждала мъка у никого, дори не правела лошо впечатление. А като се знае колко привързани били жителите на Катунд към родното си място, днес може да се каже, че въпреки промените, които претърпели в душите, гласовете и лицата, на никого и през ум не му минавало да потърсят спасение, сякаш не искали да се избавят от нечуваното наказание, стоварено от всевластното небе над Катунд. Но може да се каже и обратното, че само небето си знаело защо е избрало толкова жестоко

наказание за жителите на Катунд. След като гневът му се бил излял над това село и от наказанието не можела да се избави дори природата ведно с растенията, дърветата, потоците и камъните, то от своя страна и природата не можела да изличи човешкото униние, нито пък то било в състояние да възприеме причудливите изменения в заобикалящия го свят. Навярно затова хората и не намерили по-подходяща дума от дявол, с която да назоват всичко наоколо.

Дори към водата, дето пиели, за да наквасят пресъхналите си гърла и напуканите от жажда устни, отправяли хиляди от най-тежките проклетия, пръкнали се в човешкия ум. Жените от Катунд трябвало да мъкнат водата чак от Голямо ждрело, където останал единственият непресъхнал поток, и прегърбени от тежестта на големия бъкел, под прежурящото над главите им слънце, се влачели, като триели потта с opakото на дланите, с последни сили.

— Това не е вода, а самият дявол, който иска да ни извади душите. Дявол е пил опустялата му вода!

И с хляба, който слагали в уста, проклинали хиляди пъти дявола. Мъжете трябвало да ходят да мелят зърното далеч, чак при Зло стъпало, защото там останал непресъхнал единственият поток, който вършел работа на воденицата. А дотам им трябвали два дни да отидат и да се върнат. Но не изгубеното време изпълвало душите им с жлъч. За тях времето вече не струвало нищо. То нито можело да се спечели, нито да се пропилее. За мъжете от Катунд това били два дни път под палещото слънце, с постоянно пришпорване на конете, които се олюлявали като зашеметени ту на една, ту на друга страна от безбройните хапещи ги мухи. У тези мъже останало единствено съчувствието към добичетата. Затова и никога не ги проклинали. Но понеже все някъде трябвало да излеят гнева си, несъзнателно избирали товара на конете, върху който сипели огън и жупел.

— Вдън земя дано потъне сатаната, дето ни извади душите с това зърно!

О, господи, до какво озлобление стигнал човекът! Онези мъже, които все още пазели умовете си бистри, осъзнавали, че ги е сполетяла нечувана беда, защото за жителите на Катунд открай време хлябът бил неприкосновена светиня.

Разправят, че злото за този край не свършило само с това. Не закъснял денят, когато жителите му започнали да проклинат и бога.

Хората не можели да простят на всевишния, че не прибира душите им, тъй като изгубили всякаква надежда да намерят друг път за избавление. Ако наистина има бог, нека вземе, по дяволите, и малкото душа, дето им е останала, та да почиват в мир. Поне там, под земята, няма да достигат парещите стрели на слънцето. Няма да ги мори ни жегата, ни жаждата. Представата за прохладната сянка, която ще цари и денем, и нощем под земята, където ще се подслонят изнурените им тела, била толкова убедителна, че ги карала да забравят всички мъки, които съпътстват откъсването на душата от тялото.

И това злокобно предпочитание към смъртта пред живота ставало, защото навсякъде се бил вселил сатаната. Всичко било в ръцете на дявола. Вече никой не се сещал да изрече благочестивия израз „Не дай боже!“. Надеждите за радост напълно секнали, тъй като бил пропъден всякакъв страх от злото. Онези, на които се случило за миг да се опомнят, ги обхващал панически ужас, като забелязвали как хората свикват до такава степен със злото, че то се превръщало в необходимост. А промъкнело ли се веднъж в душите им, то се разполагало там и ги изпълвало с жлъч спрямо бедствието, дошло със сушата и покосило всичко живо.

* * *

Разправят също, че за жителите на това село особено непоносимо станало свирукането на щурците. То не секвало ни денем, ни нощем, а щурците били навсякъде. След полунощ, когато въздухът най-сетне се поразхлаждал и хората, изтощени от непосилната работа в убийствената жегата, се надявали малко да поспят, песента на щурците не ги оставяла. Дори завити презглава с чаршаф, за да не пробужда напористата песен като свредел ушите им, те пак я чували. Неуморимите насекоми сякаш се завирали под възглавниците и когато метнатият над главата чаршаф приглушавал останалите шумове на нощта, свирукането им се чувало още по-остро.

Скоро всички се убедили, че много по-лесно понасят тези звуци будни, отколкото да ги чуват в съня си.

А онези, които все пак успявали да заспят, винаги сънували един и същ сън. Внезапно се озовавали в някакво селище, подобно на

Катунд, но на всеки то се струвало непознато. На мястото на кривите улички течали потоци, а вместо мегданите имало басейни. Навред се ширели бистри, прозрачносини, учудващо спокойни води, в които се оглеждало огромно и безкрайно безоблачното небе.

— Откъде дойдоха всичките тези води? Къде съм? — питал се стъписан всеки насън и се оглеждал с надеждата някой да му отговори, за да се убеди, че не е полудял, но наоколо не се виждала жива душа. Въпреки това въпросът не оставал без отговор.

— Отникъде не са дошли, ние винаги сме си били тук. И ти си в твоето село.

Онзи, който питал насън, не вярвал на ушите си и отново повтарял:

— Откъде дойдоха всичките тези води?

Отговорът не закъснявал:

— Отникъде не са дошли, ние винаги сме си били тук. Отникъде не са дошли, ние винаги сме си били тук. Отникъде не са дошли, ние винаги сме си били тук.

Човекът чувствал как коленете му отмаляват и го облива пот. Не можел да понася едни и същи думи да отекуват безкрайно и прекъсвал гласа:

— Ами аз къде съм? Къде съм?

— Ти си там, където си бил. Там, където си бил. Там, където си бил...

Коленете на човека още повече се разтрепервали, а потта започвала по-обилно да избива по челото и гърба му. Езикът му се завързвал и започвала да го мъчи неутолима жажда. А водите били там, няколко крачки по-нататък, обгърнали в мълчание прозрачните си сини талази. Но краката не се подчинявали да отведат изтръпналото тяло до водата. А жаждата растяла. Устните напълно пресъхвали и се покривали с тънка бяла коричка, подобно на онзи пласт сол, който морето оставя след себе си, когато залее сушата. После хората усещали някакво странно изпаряване в черепите си и уверено твърдели, че били видели как мозъкът им се разпръсква из въздуха. След това вече не успявали да си поемат дъх и всеки миг очаквали да видят как дробовете им ще се пръснат като плодник на иглика в късна пролет. А водите продължавали да стоят все там, на няколко крачки по-нататък, обгърнати в мълчанието на прозрачните си сини талази. Кой не знае,

че жаждата край вода е много по-мъчителна, отколкото далеч от нея. Точно тогава, когато пред очите им сякаш се спускала завеса и погледът им се замъглявал, екваля песента на щурците.

Сивкавата завеса пред очите на хората се разкъсвала, езикът им се размърдвал и с едно облизване те изтривали от устните си бялата коричка, подобна на онзи пласт сол, който морето оставя след себе си, когато залее сушата, а странното изпаряване в черепите им, което ги карало да мислят, че мозъкът им се разпръсква във въздуха, изчезвало. Мисълта им напълно се избистряла, само крайниците им продължавали да са вдървени.

Но никой вече не се и опитвал да придвижи тялото си няколко крачки по-нататък, където била водата, а напусто се слушвал да открие откъде иде тая песен на щурците, която звучала съвсем различно от предишните лета, когато Катунд потъвал в знойните горещини. Сегашната песен на щурците се чувала приглушено, като че ли се надигала от коремите им. Хората започвали да притискат с палец пъпа си и песента секвала, но ушите им съвсем не се успокоявали. Напротив, ставало още по-лошо. Червата им започвали да се преплитат и да парят, сякаш в коремите им се търкалял огнен таралеж.

— Дявол да го вземе, какво става? Какво става? — стенели хората и ужасени се събуждали. Тогава се заклевали повече да не заспиват.

— Дявол да го вземе, какво става? Какво става? — разнасяло се из Катунд ехото на техния стон, съпроводен от еднообразната песен на щурците.

Хората дълго време сякаш усещали, че тази песен напирала от вътрешностите им. „Дявол да го вземе, какво става?“ — питали се помежду си и постоянно притискали с палец пъпа си, с детска наивност, че поне за миг ушите им ще престанат да я чуват. Но, дявол да го вземе, всичко било напразно!

* * *

— Дяволът се е вселил и в нашето момиче — казал в една подобна вечер Зеф Мици на жена си. — С всеки изминат ден разкроява лицето ѝ, а в замяна на това замъглява ума ѝ.

— Не думай! — отвърнала жена му със сподавен глас. — Сося е кротка и обичлива. Да благодарим на бога, че ни дари с нея.

— Дали господ или дяволът ни е дарил, не се знае — продължил Зеф Мици да излива гнева си.

— Не се коси залудо, бе човече! Сося е честито момиче, дай боже да ѝ излезе и добър късмет! — Но в гласа на жена му потрепнало скрито безпокойство, което само Зеф Мици можел да долови.

— Хъм... Хъм... — изсумтял през зъби той, докато се оттеглял в своя ъгъл, всмуквайки дълбоко от чибука, който използвал само когато главата му гъмжала от напрегнати мисли.

Скритото безпокойство в гласа на жена му идело оттам, че докато отговаряла на съпруга си, мислела нещо съвсем друго — да не би момичето да е тръгнало по лош път.

— Хъм... Хъм... — отново се обадил Зеф Мици от своя ъгъл, но не добавил нищо повече. После инстинктивно потърсил с очи в стаята Сося, макар да знаел, че тя не е вкъщи. Искал да разбере какво ще направи, ако го чуе, че говори така. „Навярно би било по-добре да чуе“ — си казал той. Дни наред Зеф Мици слепешката търсел повод да се скара с дъщеря си. Без да си дава сметка какво става с него, правел всичко, та постепенно да охладнеят бащинските му чувства към Сося. Същевременно се улавял, че непрекъснато нараствало желанието му да я вижда край себе си. През деня донякъде се улисвал в работа, но влезел ли си вкъщи, всичко му изглеждало пусто, когато Сося я нямало.

Разправят, че през същото незапомнено сушаво лято Сося навършила шестнайсет години и обяснимо било всеки да смята, че внезапната промяна у нея не е предизвикана от нечуваната суша. От друга страна пък, имали основания да се съмняват, че замомяването може да предизвика такава коренна промяна. Независимо от всичко Сося все повече се разхубавявала, нещо, което никой не можел и да предположи. Очите ѝ заблестели с някаква дълбока синева, която така поглъщала погледа ти отдалеч, че замъглявала светлината и сякаш те ослепявала. Кожата на лицето ѝ станала толкова гладка, че не задържала и капчица пот, нито пък изгаряла от слънцето, като че ли под белия ѝ гланц се била настанила априлската прохлада, която токущо е разлистила дърветата. И на стотина метра далеч да си, краката несъзнателно те отвеждали да минеш покрай Сося. Някакъв вътрешен

глас сякаш прошепвал, че там ще намериш онзи лек ветрец, който ще прогони жегата и напълно ще те разхлади. Но опиташ ли се да я приближиш, внезапно те обливала такава топлина, че те карала да забравиш палещото над главата ти слънце. Това едновременно било и не било горещина. Струвало ти се, че и костите на тялото ти се разтапят, ала краката ти остават вдървени и усещаш как ръцете ти изстиват. Косите ѝ се спускали гъсти, златисторуси и блестящи, с цвета на пролетен мед, и стигали чак до кръста ѝ. Тялото ѝ се източило и казват, че когато вървяла по пътя, то хвърляло две сенки, две сенки като ножици, които сякаш прерязват стъпките ти от сто метра разстояние. О, господи, благословен да си, че си пожелал и съумял да дариш земята с такова красиво създание!

Казват, че езикът ѝ се развързал, което нито се е чувало, ни виждало за мома по тези краища. Вървяла по пътя и разговаряла с птиците и дърветата, с тревата и камъните. Хората в Катунд и до ден-днешен се кълнат, че Сося умеела да се разбира много добре с природата и още повече с животните.

Но освен с природата и животните Сося на Зеф Мици още по-добре умеела да разговаря и да се разбира с хората, включително и с момците.

Въпреки всичко тази нейна способност съвсем не облекчавала живота на ергените. Напротив, те, от своя страна, започвали да се чувстват по-зле от всички. Очаквали с нетърпение и трепет мига, когато тя ще се обърне към тях, но щом отворела уста, преди да знаят какво ще им каже, езикът им начаса се връзвал. Затова всякак гледали да избегнат разговорите с нея, защото усещали, че ще изтърсят нещо не за пред хора.

Девојката се смеела съвсем свободно, много често и без причина, при което лицата на момците светвали, завладявал ги безумен смях и радостна глъчка изпълвала всичко наоколо.

Щом се разделели с нея, всеки от младежите в Катунд започвал да си припомня какво е казал, както и всяка от нейните думи, преценявал и така, и иначе, като се преструвал пред другарите си, че е успял да сложи Сося на място. Останалите се правели, че му вярват, уверени като глупаци, че са се държали по-достойно от него и са съумели да прикрият чувствата си към Сося.

— Дяволът е влязъл под кожата ѝ — обърнал се внезапно Зеф Мици към жена си, като си припомнил част от разговора на двама свои акрани, дочут съвсем случайно. Те се кахърели за изгубената младост. А в Катунд подобни съжаления сред старите мъже били нещо съвсем необикновено. Зеф Мици се заслушал и когато разбрал, че двамата му връстници жалели за изгубената си младост, защото побелелите им коси и треперещи нозе не им позволявали да се порадват на Сося, се хванал за главата.

Зеф Мици не бил човек кавгаджия и никога не се бил забърквал в разправии. Дотогава нито бил наругал, нито се бил скарал с някого. И този кротък мъж изведнъж почувствал как ръцете му несъзнателно се свиват в юмруци, а дългите му кокалести крака се готвят за онзи добре пресметнат скок, с който вълкът се озовава пред жертвата си. Зеф Мици, за когото всички смятали, че ще изживее живота си без кръвен враг, сега мислел едновременно за две кръвни отмъщения. Ала зад двамата мъже в семействата им стоели поне по дванайсетина други, които ще продължат кръвното отмъщение, докато той имал зад себе си само една дъщеря. И на всичкото отгоре красива дъщеря. Зеф Мици се вцепенил, сякаш се обвинявал в тежка вина, а искал да каже, че има зад гърба си само една дъщеря и то още недорасла. Не можал да разбере каква дяволска светлина озарила мозъка му, та отвела мисълта му към красотата на девойката. Той винаги се стремял да заобиколи този извод, когато станело дума за Сося.

Двамата беловласи мъже продължавали да се жалват един другиму за изгубената си младост и че напредналата възраст не им позволява да приласкаят поне малко дъщерята на Зеф Мици. А в това време юмруците на Зеф Мици вече се отпуснали и нозете му отново били готови да закрачат напред. Несъзнателно той пак си повторил, че дъщеря му наистина е гиздава, и тихомълком се отдалечил, за да не се набива в очите на двамината. Възмущението на Зеф Мици не траяло дълго. Повече не изпитвал никаква омраза към тия мъже и взел да обвинява дъщеря си. „Ако не беше толкова красива и общителна, в мъжките глави сигурно нямаше да се промъкнат такива похотливи помисли.“ С тези си мисли той стигнал вкъщи, изпълнен с необяснимо доволство. Несъзнателно Зеф Мици намерил за себе си необходимото оправдание.

— Не думай! — упрекнала го, както и преди жена му. — Момичето ни е за чудо и приказ. — Майката на Сося отново му се противопоставила, макар да не била съвсем убедена, че дъщеря ѝ не е тръгнала по лош път.

* * *

Всички с ужас забелязали, че песента на щурците нито секва, нито свършва. Така еднозвучна, тя непрекъснато тегнела сред въздуха, който парел навред, където докоснел кожата. Песента на щурците дотам се сляла с огнения въздух, като че ли не била нищо друго, а самата ужасна жегга, превърнала се в провлачено, кълтящо свирукане. Постепенно хората започнали да се убеждават, че до есента, докато небето не се покрие с облаци, няма да се избавят от тази напаст.

Естествено жеги в Катунд имало и през други лета, но не чак такива. Ведно с тях щурците също идвали и си отивали, без да оставят никаква следа в човешката памет. Разбира се, че жегата нерядко ги карала да изпитват остра нужда от дъжд. И така постепенно хората привикнали да се молят за шепа дъждец на високото небе, което поради продължителната липса на облаци изглеждало твърде бледо и безцветно. Но жителите на Катунд помнели също, че подобни молби се отправяли в редки случаи, когато изгубвали всякаква надежда небето само да се сети за техните неволи. Пък и такива молби за дъжд се отправяли в сублимни моменти, след като хората дълбоко се разкайвали пред небето за своите грехове.

Селяните от Катунд били убедени, че е настъпил мигът да паднат на колене с очи, отправени към небето, но не се решавали да го сторят. Защото, както никога досега в историята на селото, те нямало да молят небето за дъжд, за да утоли жаждата на земята, посевите и добитъка, а за дъжд, който да прогони щурците. Не че земята, посевите и добитъкът не изпитвали нужда, напротив, всичко живо изгаряло от жажда, но свирукането на щурците било по-непоносимо и от нея. Колебанието, съмненията и раздвоението им произтичали от това, че не били сигурни дали всевластният небесен съдник мисли като тях. Ами ако техните жалби му се сторят като подигравка спрямо неговите творения? Или като опит да поставят под съмнение всемогъщата му

власт? Да искаш дъжд, за да прогониш щурци? „Ха-ха-ха — можел да им се изсмее той. — Ама вие съвсем сте си изгубили ума, клетки мои чеда!“ И при това би могъл още повече да се разгневи. А обидените божества сипят и ужасяващ гняв! Най-малкото наказание би могло да бъде изпълване на небесната пещ с нова, още по-пареща жарава.

Въпреки всичко съмненията и раздвоението не можели да продължат безкрайно. Дори те траяли много по-кратко, отколкото е необходимо да назрее едно решение, което да се изложи пред всевишния. А в Катунд за пръв път се вземало подобно решение. Но човешката мисъл вече опростявала всичко, както опростява нещата умореният до краен предел мозък. И понеже умората еднакво завладяла всички, не било необходимо да се споразумяват и да определят мига, когато цял Катунд, от мало до голямо, ще произнесе в един глас:

— Дано дяволът най-сетне прокуди тия щурци!

И като по дадена заповед изведнъж всички започнали да се молят. Но никой не бил толкова прозорлив, за да осъзнае, че не може да се моли на всевишния, когато очаква добро от дявола. Много по-късно, когато земята се разхладила и настъпило всеобщо успокоение, цялата вина за равнодушието на всевишния към молбите и воплите им хората стоварили върху сатаната.

— Проклет дявол! Не виждаш ли колко горещо искаме божията милост?

В продължение на три дни и три нощи изпълнили всички ритуали, известни за подобни случаи, като ги съпроводици с най-дълбока набожност. Колкото и невероятно да изглеждало, тяхната набожност била прекомерно искрена. Както никога дотогава усещали сърцата си така силно да туптят, докато произнасяли свещените думи през тези три дни и три нощи.

Но тези усилни дни не им помогнали да трогнат поне малко сърцето на седящия върху небесния трон. Особено третият ден, който бил и денят на курбана, ги накарал да се убедят колко голяма е жаждата, причинена от нечуваната жегга. Това бил единственият случай, когато никой не обърнал внимание на песента на щурците. Всички били впили очи в първия овен, който се колел. Ножът прерязал от край до край гърлото на животното, но от срязаните жили не

потекла капка кръв. Нито една капка. Скупчилите се наоколо хора надали сподавена въздишка:

— О-х-х-х-х-х...

Всеки разбрал, че била угаснала и последната надежда да се избавят от това зло чрез молитви. Какво друго би могло да се направи? Какво друго? Вместо отговор отекнало провлаченото свирукане на щурците.

* * *

Той бил сред младежите в Катунд, който пръв измежду всички напълно сащисани забелязал, че единствено Сося никога не споменава дявола.

Колчем останел насаме и си припомнял думите ѝ, той се убеждавал, че в тях липсва нещо. И то не нещо незначително, а твърде съществено, което ги отличавало от говора на останалите. По цели дни момъкът се занимавал само с едно — спомнял си и преповтарял, разнищвал и преразнищвал от началото до края и после обратно всичко, което бил чул от девойката. И непрекъснато се натъквал на някаква празнота, празнота, която по необясним начин отдалечавала изреченото от нея в съзнанието му. И така, сякаш с празна глава, или по-точно, напълно замъглена, било още по-трудно да определи какво отличава езика на Сося от говора на останалите жители в Катунд. Въпреки всичко някакъв странен тласък го заставял да не се отказва от търсенето на причината.

На няколко пъти момъкът се канел да отиде и направо да я попита:

— Каква е тази тайна в твоите приказки, която не мога да открия?

Но впоследствие отхвърлял тази мисъл. Опасявал се, че вместо отговор ще чуе само звънкия ѝ, заразителен смях. Повече от смеха на Сося се плашел момъкът, отколкото от схватка с вълк. Само като се засмеела, без устата ѝ да отрони някаква смислена дума, тя успявала да го зашемети. Той знаел, че ще е напълно безпомощен да се защити. Нямало да му остане нищо друго, освен унижението от бръцололевиците, които щял да изтърси. Веднъж вече бил изпитал това

унижение и се отвращавал от себе си при спомена за израза на собственото си лице с усмивка на глупак. Чертите му се обезобразявали: удължавали се тези, които не бивало, и удебелявали ония, дето би трябвало да изтъняват. И след самоунижението му идвал ред на Сосините подигравки за лицето му, а това било непоносимо.

Навярно именно поради тази причина, когато се избавил от мъчителните си догадки, той още повече се зарадвал, че най-сетне открил каква е онази празнота, какво липсвало, или казано по-точно, какво отличавало говора на Сося от останалите — девойката не само че никога не споменавала дявола, но и всеки път, съзнателно или не, подбирала най-красивите думи, с които да се изрази. Същото старание проявявала и в начина, по който се обличала, за да изпъкнат единствено прелестите на тялото ѝ.

Това откритие на младежа породило у него мъдро прозрение, което го убедило, че вече е отгатнал магическата власт, благодарение на която лесно можел да си обясни поведението на Сося. От друга страна, бил уверен, че е направил най-странното откритие, нещо, което му дало необходимата смелост да погледне за първи път девойката в очите.

След като се съсредоточил, за да придаде на гласа си неопровержим, категоричен тон, присъщ на истинския мъж, който умее да се владее, той се обърнал към Сося:

— Я ми кажи, защо ти никога не проклинаш? Защо твоята уста не произнася името на дявола?

Девойката невъзмутимо го погледнала в очите, но по устните ѝ не личало никакъв признак, че ще се размърдат, за да отговори.

Момъкът не искал да позволи да се промъкне и най-малкото мълчание между тях. Не му оставало нищо друго, освен да продължи атаката си.

— Теб не те ли измъчва като всички останали тая проклета жега?

Погледът на девойката продължавал да потъва в очите му, като достигал онези гълбини, при които и най-силният мъж не можел да устои. А устните ѝ както обикновено били полуотворени над белите ѝ зъби. Момъкът събрал всички сили:

— Или го правиш нарочно, за да се отличаващ от останалите?

Той можал само за миг да я погледне в очите, като все още напусто се надявал, че не е изпуснал безвъзвратно момента да се

предаде. Би казал с най-голямо задоволство, че всичко върви по неговата воля, ако би могъл да потуши в гласа си онзи разнежен трепет. Въпреки това успял да намери оправдание и за него — пред една красива девойка като Сося не трябва да бъдеш толкова суров.

За съжаление радостта му била съвсем кратка. В този миг Сося прихнала с познатия си звънлив смях. От полуотворените ѝ устни, колкото да се открият красиво наредените зъби, се отронили куп думи, които едва успели да се подредят в обърканата глава на младежа.

— Но аз нямам никаква работа с дявола!

С малкото останали му сили той ѝ отвърнал, без да се замисля.

— А с кого тогава си имаш работа, дявол да те вземе?

Сося отново се изсмяла:

— С тебе. Ти нали не си дявол?

Това бил най-неочакваният отговор. Клетият момък окончателно изгубил безумната увереност, че най-сетне е успял да се овладее пред Сося. Мигновено онемял и с болка си представил разкривеното си лице. Нямало нужда от огледало, за да види чертите си удължени там, където не бива, а останалите надебелени, вместо да изтънеят.

Сося повече не се изсмяла, само настойчиво продължила да търси очите на момъка, които се мъчели да се скрият под веждите. Не бил в състояние да прецени дали погледът ѝ идеал като помощ да превъзмogne смущението си или като нов удар, който окончателно ще го срази. Целият бил обсебен от мисълта за жалкия си вид. Почувствал как брадичката му затреперила и го обхванал нов ужас. Ами ако не може да удържи сълзите си? „Но това са сълзи на гняв, а не на слабост“ — си казал, с напразната надежда да се утеши. Ако не бил принуден да захапе силно устната си, щял да изкрещи: „Значи само тя си немала работа с дявола? Ами другите какво общо имаха с проклетника, та името му да е все на върха на езика им? После... Какви бяха тия приказки, че била имала работа не с дявола, а с него? Защо именно с него?“ Щял да изкрещи и силно да я разтърси за раменете. „С кого си имаш работа ти? С мен ли, Юл Пърляля? Това ли ти е работата, да си играеш с хората? Да ми се подиграваш?“ Но предните му зъби се били впили здраво в долната устна и викът му като попаднал в капан постепенно стихнал. Той светкавично обърнал гръб на девойката — единственият начин да се избави от унижението.

* * *

По-късно някому в Катунд хрумнала безумната мисъл, че свирукането не било на щурци.

— Как така да не е на щурци? Всеки познава тяхната песен...

— Е, песента, да! Но не е толкова трудно да ѝ подражаваш! Това не са щурци, слушайте мене! Няма как да са щурци... Не се заблуждавайте от песента, вече ви казах...

— О, всемогъщи боже, по дяволите! Откъде ни прати това слънце над главите, та да ни побърка?

— Няма как да са щурци...

— Тогава какво е?

— Не зная, но щурци не са... Щурците се виждат, не е ли така? Ние само чуваме песента им, но никога не сме ги видели с очите си...

Наистина, лятото било в разгара си, а в цял Катунд не можел да се намери човек, който да е докоснал с ръка или поне да е видял с очите си едно от тези насекоми.

Възможно ли е да не са щурци?

Волю-неволю, всички започнали да се съмняват, че това са щурци. Или поне не са обикновено щурци. По-точно, не са като щурците, които са се появявали в Катунд през изминалите лета.

— Какво е това делене на обикновени и необикновени щурци? Или са, или не са щурци? Аз главата си режа, че не са щурци.

— Тогава какво са, дявол ги взел, че ни побъркаха?

— Хайде, ти кажи де, какво са? Щурци не са, защото щурците са едни и същи, откакто свят светува. Свирукали са до пръсване, но никога не са ни подлудявали така.

— Имаш право, не са... Не, не, това не са щурци. Всичко друго може да са, но не и щурци.

— Тогава какво са?

Съмнението, че това не са щурци, се разпръснало неимоверно бързо, като тумор в мозъците на хората. И както имали навик в Катунд, изразеното мнение незабавно повлякло и страха да не се говори за него. Никой не се осмелявал да спомене за това пред другаря си, нито пред съседа, дори и пред жена си. Но всички били убедени, че трябва да се направи нещо, за да се разсее час по-скоро съмнението.

Цял Катунд, от мало до голямо, се втурнал да открие поне един щурец. Но всеки търсел за себе си. Искал сам да се увери. Дори в началото криели един от друг истинските си намерения. Този стремеж да запазят в тайна от останалите целта си бил продиктуван от необходимостта всеки лично да се освободи от първоначалните си съмнения. Всичко ще свърши, когато намерят щурец. Достатъчен е и само един, но да е истински щурец. Да го задържат в дланта си и той да запее пред очите им. Ще вдигнат празник, че и земята да прокълнти. И всички подред ще доближат ухото си до това грозно насекомо, само и само да се уверят, че е щурец като всички останали щурци през миналите лета, през хилядите, изнизали се едно подир друго лета. Със същото тяло и крака. И че пеят досущ като предишните и няма никаква разлика между тях.

Дните бавно се нижели, сякаш някаква невидима сила се мъчела да задържи колкото се може по-дълго над Катунд парещия като жаравата остен на слънцето. Това проточено изнизване на деня имало само едно преимущество: давало повече време на хората да търсят щурци.

Но и предостатъчното време не донесло спасение. Така и не се намерил никъде щурец. А проглушителната им песен непрекъснато се засилвала. Кънтяла и правела още по-ужасяващо злокобното съмнение, което хората не се осмелявали да споделят помежду си. Най-лошото било, че те не съзнавали какво ги принуждава да пазят съмненията си така дълбоко заключени в уморените си мозъци. Не разбирали защо се страхуват да произнесат името му. Дали просто защото в Катунд имало обичай да не се споменават лошите болести? Не можели да си обяснят какъв бил този страх, който ги възпирал? Какви нови беди можели да ги сполетят от това? Така се пораждало второ съмнение, което съвсем не се понасяло по-леко. И щяло да отведе всеки до трето, също толкова глождещо съмнение. И така подред всички хора изведнъж щели да се озоват оковани във верига от съмнения, която ще ги насърчи желанието им да се избавят с последното останало им средство — смъртта.

Затова трябвало на всяка цена да се хване поне едно от тези насекоми. И то непременно да се хване живо. Да запее пред очите на всички в Катунд. И хората щели да ръкопляскаат и да възхваляват като обезумели неговата песен. Да я извисяват до небесата в случай че тя е познатата песен на щурците, а щурецът е истински, каквито са били

през хилядите лета щурците в това село. Един умрял щурец не би могъл да разсее ничии съмнения. Не би могъл да освободи хората от страха.

— Как не се намери поне един-единствен, дявол да го вземе?

Да, не се намерил дори един-единствен. А междувременно тяхната песен, напълно необезпокоявана от отчаяното търсене, продължавала неотменно и навсякъде да присъства.

* * *

Отначало Юл Пърляля решил да не казва на никого за своето откритие. Той избрал този начин, за да запази изцяло за себе си властта, която смятал, че си е извоювал над Сося.

И с положителност би удържал на клетвата, ако беше постигнал целта си — поне с нещо да учуди Сося, защото само така щял да спечели онова, което му трябвало — известно преимущество в очите на девойката. Той не знаел как би се възползвал от подобно преимущество, но въпреки всичко най-упорито се стремял към него. И по-късно не можел точно да си обясни какво е загубил и какво е спечелил с това. Независимо от всичко го изстрадал с цялата си душа.

Сося успяла да избегне удара му и за негов срам се измъкнала съвсем лесно. Затова Юл Пърляля не сметнал за необходимо да се придържа повече към първоначалното си решение.

С все още зашеметена глава си казал, че нищо няма да запази в тайна. Ще вика, колкото му глас държи, та да заглуши и песента на щурците, и да чуе цял Катунд. Само толкова рекъл, защото главата му бучала, и сметнал, че с това си е отмъстил.

Юл Пърляля бил от онези, на които ядът бързо им минава. След като се поуспокоил, се запитал учуден какво щял да вика, колкото му глас държи? За своето унижение ли? Как бил сразен само от един поглед и от смеха на девойката? Да потвърди как била съумяла само с две думи окончателно да го унищожи: „Аз нямам работа с дявола, а с тебе.“ Значи аз не съм дявол, а навярно побратим на дявола, след като ме накара да разбера, че съм й дал повод да гледа на мен с други очи. В противен случай, ако го е казала само за да ми се подиграе, тогава тя е рожба на дявола. Или пък е самият сатана, който си играе с

останалите. А може би е наистина самият сатана? Ако не е така, защо се отличава от всички други? Не я ли пече и нея същото слънце? Не проглушава ли ушите ѝ същата песен на щурците?

Ако тя е сатаната, тогава аз трябва да съм побратим на дявола. Тази мисъл на Юл Пърляля дошла вследствие новата вълна на гняв, която го заляла. И главата му пак се размътила от жаждата за отмъщение. Но този път отмъщението му изплувало под друга форма, която му харесала. Онова, което щял да разкаже, представлявало една заплетена история, толкова заплетена, че да принуди Сося да коленичи пред него и да му се моли:

— Целуни ме! Целуни ме, за бога, по устните, по шията, по очите!

Юл Пърляля сметнал за необходимо тая история да е колкото се може по-заплетена, за да повярват останалите, че казва самата истина, тъй като прекалено обърканият разказ, разпокъсан на места, с някои съмнителни празноти, ще създаде у слушателите впечатление, че постъпката на девойката, както и неговите действия, са продиктувани от някакви тайнствени сили. „Сося съвсем точно определи — несъмнено аз съм побратим на дявола“ — си рекъл Юл Пърляля, доволен от споходилата го мисъл. Той знаел, че хората в Катунд се страхуват да отхвърлят необяснимите неща и слепешката вярват в тях. Сам се учудил на умениято си да измисли нещо, с което да постигне своята цел. Бил сигурен, че с това ще спечели възхищението и дважд по-голямата завист на другарите си, като избраник да притежава онази загадъчна сила, която да застави Сося да коленичи пред него с една толкова желана молба. Само трябвало да внимава да не разкрие несъзнателно пред другарите си голямата тайна, че Сося е единствената, която никога не споменава дявола. Юл Пърляля се страхувал, че сред тях можел да се намери някой, който да се възползва от тази тайна, за да покори девойката. Той не знаел какво би станало с него, ако види Сося увиснала на врата на когото и да било от младежите в Катунд, но предчувствал, че това би било най-голямото му нещастие.

Представата за дълбоката болка, която би му причинило покоряването на Сося от някой друг, сякаш го накарала да се опомни. Цялата история, измислена от него, за да се похвали пред младежите от селото, меко казано, му се сторила подлост. Почти бил готов да се

откаже от намерението да си отмъсти на Сося, но не можел да се освободи от приятната тръпка на възхищението, което би предизвикала сред другарите му неговата измислена авантюра. „В края на краищата, тя сама потвърди, че си има работа с мене.“ Това оправдание му се сторило достатъчно, за да не се откаже от намерението си.

* * *

Хората били погълнати от търсенето на щурец. Целта, която всеки си бил поставил, не се запазила дълго в тайна. А и не било необходимо да я крият. До вечерта всеки се надявал да извоюва победа, а избавлението от щурците да бъде всеобщо. Но съмненията, които ги тласнали към тази цел, били различни, затова всеки ги пазел здраво заключени в собствения си мозък.

Из цял Катунд денем и нощем се щурели мъже, жени, старци, деца, които тичали поотделно или на групи в посоката, откъдето идеала безсмислената песен на странните насекоми. А песента понякога се чувала от всички страни. Хората били принудени да се втурват поотделно или вкупом напред, да се връщат назад, да хукват наляво, надясно, като се блъскали едни в други подобно слепци, наловени на хоро. Лицата им посърнали, изпълнени с болка, с огорчение и яд от безсилието, сякаш се мъчели да се уловят за последната сламка на надеждата. Завирали ръце из трънаците, под камъните, провирали се през изсъхналите клони на дърветата и движенията им още по-красноречиво говорели за безсилната болка, огорчение и гняв, които ги били завладели.

По пътищата, из дворовете на къщите, по нивите мъже, жени, старци, деца, поотделно или на групи, като пребити кучета, с тревожни и отчаяни от безсилие гласове, се питали помежду си:

- Хвана ли го, проклетника?
- Не, дявол да го вземе.
- Защо?
- Изплъзна ми се, по дяволите!
- Как така ти се изплъзна? Накъде отиде, дявол го взел?
- Не знам, по дяволите.
- Как така не знаеш? Къде ти бяха очите, дявол да те вземе?

— Ами на лицето. Къде, по дяволите, другаде да са, на задника ли?

— По-добре да ти бяха на задника. Може би щеше да го хванеш...

— Дай боже твоите да са на задника!

— Ако ти дойда, ще те наредя аз тебе...

— Мен да ме наредиш? Я ела и опитай...

— Как, по дяволите, ти избяга? Къде избяга?

— Не зная, вече ти казах, дявол да го вземе!

— Поне успя ли да го видиш?

— Не, не можах. Ако го бях видял, знам аз...

— Е, за какъв дявол ми разправяш, че ти е избягал? Откъде знаеш, че е бил там? Ох, на теб май ти е изхвъркнал умът...

— Не на мен, а на теб ти е изхвъркнал.

— На мене да ми е изхвъркнал умът? Какви ги дрънкаш, по дяволите?

— Много добре го казах.

— А ти успя ли да хванеш щурец?

— Не. Как да го хвана?

— Защо?

— Избяга ми, дявол да го вземе.

— Как така ти избяга? Къде избяга, по дяволите?

— Не зная, дявол го взел!

— Как така не знаеш? Къде ти бяха очите?

— На мястото си, по дяволите!

— Тогава как ти избяга? Къде отиде дяволският? Слушай, видя ли го или изобщо не го видя? Видя ли щуреца да върви, да хвърчи, да пълзи?

— Не, не го видях. Не го видях изобщо.

— Тогава какви ги дрънкаш, че ти е избягал, когато не си го и видял? Защо не кажеш, по дяволите, че изобщо не е бил там? Викаш, избяга ми... Кой ти избяга? Ох, ти си си изгубил ума... Признай си... Ти си се побъркал...

Аз съм се побъркал, ти си се побъркал, той се е побъркал, тя се е побъркала. Ние сме се побъркали, вие сте се побъркали, те са се побъркали.

Всички сме се побъркали. Всички са се побъркали. Целият свят се е побъркал. Щурците пеят навсякъде. Денем и нощем. И пеят все по-разпалено, сякаш искат да изразят по-мощно своята радост от триумфа си над хората, от играта на криеница, която си правят с тях. Или... Или...

* * *

Юл Пърляля се убедил, че разказът му постига целта си, защото другарите му го слушали и го гледаха занемели, като омагьосани от неговата история. Но на него му се искало да изразят още по-открито своето възхищение, да възкликават, да настояват за по-големи подробности, такива, каквито предизвикват сладки въздишки и присвиват очите на слушателите, тъй като разпалват въображението им и ги пренасят в света на мечтите. Въпреки всичко за него и мълчанието им било достатъчно, за да го тласне към разкрасяването на преживените прекрасни мигове. Юл Пърляля решил да не навлиза в подробности, за които не го разпитват. Но докато разказвал, именно защото не го питали, се осмелил да ги спомене.

Момците от Катунд го оставили спокойно да продължи докрай. Изслушали го мълчаливо, като го зяпали в устата. Разбира се, Юл Пърляля и за миг не забравил, че можел да каже всичко, освен истината: „Сося никога не споменава дявола, както прави цялото село, защото не е имала работа с него.“

Момъкът завършил разказа си, но не можал да издържи на тягостното мълчание, затова продължил:

— Вие не можете да си представите какви сладостни тръпки ме полазваха от върховете на пръстите по цялото тяло, докато я галех от разголените рамене чак долу до слабините.

В изражението на младежите нищо не се променило. Те не показали, че са доловили онези сладостни тръпки, нито очите им се присвили, за да дадат полет на въображението им. Продължавало да тегне предишното мълчание и Юл Пърляля отново почувства, че едва го понася. „Но тия какво очакват“ — си казал. А на глас добавил:

— Изпитвах неутолимо желание да прокарам пръсти в по ямката между гърдите й.

Отново последвало мълчание. Такова мълчание, в което заглъхвала и оглушителната песен на щурците. Мълчание, поглъщащо и най-малкия шум наоколо, та правело жегата още по-непоносима. „Какво повече очакват?“ — запитал се Юл Пърляля и с opakото на дланта изтрил потта, която струяла от челото му, събирала се в ъгълчетата на очите и ги парела. Спомнил си за овните, заклани за курбана, от които не потекла ни капка кръв. „Поне да беше изсушило потта ни това лято, а не кръвта“ — си рекъл той с болка. Юл Пърляля не бил в състояние да намери думи, с които да наруши мълчанието, както не било по силите му и да го изтърпи.

Накрая изглежда настъпил мигът, когато и останалите не могли повече да понесат мълчанието, затова един от младежите се обадил:

— Къде беше, когато се събуди? На леглото или под кревата?

Като по дадена заповед избухнал всеобщ смях. В това време, сякаш очаквала същата заповед, закънтяла и песента на щурците. Понеже чул разпокъсано думите на младежа и нищо не разбрал, Юл Пърляля се смутил. Трябвало да напегне всичките си сили, за да попита:

— Какво каза?

Разсеяният му поглед се плъзнал по лицата на младежите, но не се задържал на нито едно от тях. Той не можал да разбере кой заговорил, дори и след като чу повторно думите:

— Къде беше, когато се събуди? На леглото или под кревата?

— Значи ти смяташ, че ви разказвам празни приказки? — нахвърлил се Юл Пърляля, без да се замисли, и затърсил с поглед онзи, който говорел. — Така ли мислите вие, че аз сънувам с отворени очи?

Младежите отново му отвърнали със смях.

— Я ме чуйте, ама добре си отворете ушите! Сега ще ви убедя, че не съм сънувал... Ще ви убедя, че не ви дрънкам празни приказки...

Юл Пърляля се спрял за миг, но не за да се замисли. Спрял, за да си поеме дъх. Останалите наоколо продължавали да го гледат с онова пренебрежение, което завладява хората след избухването на всеобщ подигравателен смях. Но Юл Пърляля бил сигурен, че те изведнъж ще променят отношението си. Трябвало само да напълни гърдите си с въздух, за да може да произнесе ясно онези три-четири думи, които до този миг с голямо усилие сдържал в себе си.

— Не сте ли забелязали, че в Катунд единствено Сося никога не споменава дявола?

Тяхното възклицание, така силно желано от Юл Пърляля допреди малко, изведнъж било заглушено от песента на щурците. Изумлението им било по-голямо, отколкото той можел да си представи. Издули гърди и изблецили очи, нещо, което Юл Пърляля изгълкувал като окончателна победа над тях.

Те наистина били силно впечатлени. Как никой от тях досега не бил забелязал нещо толкова очевидно? Но Юл Пърляля грешал, като приписвал победата на себе си. Възклицанията им изведнъж секнали, за да сторят място на песента на щурците. Само очите им били така изцъклени, че на Юл Пърляля всички му заприличали на слепци, нещо, което засилило приятното му усещане на победител. Но това заблуждение щяло да му струва твърде скъпо. Възхищението и завистта, които така бързо били завладели младежите от Катунд, нямали нищо общо с Юл Пърляля. Това било едно безгранично възхищение от девойката. Само за нея. Юл Пърляля бил заличен от съзнанието им. Младежите от Катунд били изпълнени с безрезервна всеотдайност към Сося. Авторът на това откритие не бил в състояние да разбере какво ставало в главите и сърцата им, но дори и да беше разбрал, това не би го утешило.

Разправят, че всички младежи в Катунд поради новото благоговение, което изпитвали към Сося, до смърт се ядосвали на себе си, но не и на нея. Никой не се сърдел на Сося. И защо станало така, и самите те не можели да си го обяснят, дори не се и опитвали да намерят отговор. Една мъдрост казва, че няма по-несретен човек от онзи, който сам презира себе си. Но каквото и да подсказва разумът, истината си остава истина, която нито се купува, нито се продава. Младежите се ядосвали на себе си, докато на Сося ни най-малко. Може би искали да се разгневят и на девойката, и то много, и да ѝ присъдят най-тежко наказание, като по този начин се успокоят и се захванат с грижите, които им създавала жегата. Но така и не можели да заставят сърцата си да се изпълнят с жлъч към Сося.

Какво, по дяволите, била посяла в сърцата им тази девойка?

* * *

— Или... Или... Какво?

— Хъм... Хъм... Какво? Дано дяволът да ни запази ума в главите!

Песента на щурците неспирно продължавала да кънти навред, докато самите щурци никакви не се виждали ни денем, ни нощем.

Въпреки всичко жителите на Катунд били непреклонни и не се отказвали да търсят и да хванат поне един жив щурец. Но трупащата се умора накрая ги принудила да отстъпят — може и мъртъв, но убит пред очите им, за да не се съмнява никой, че това е някакъв щурец, останал из трънаците от минали лета.

Дотогава жителите на Катунд не били известни с нищо, освен с голата си гордост. Смятали ги за хора, които сноват из пътищата с вирнати към облаците глави. Но през онова лято им се разнесла славата на най-търпеливите люде в света, на най-решителните в преследването на целта. Естествено, че жегата ги съсипвала, а ги моряла и жаждата. Сърцата им се късали, като гледали нивите и лозята как от ден на ден линеят и загиват. Умората била непосилна, но въпреки това не успяла да ги принуди да се откажат от намерението си.

Упоритостта им да намерят поне един щурец имала и своите положителни страни. Освен желязното търпение, което пуснало корени в характера на тези хора, научила ги и винаги да ходят с поглед, забит в земята. Разправят, че още по онова време те разбрали, че на плещите им тежи непосилно бреме, което не е лесно да се носи. Оттогава за тях никога не употребявали подигравателния израз: „И носовете им да паднат на земята, няма да се наведат да ги вземат.“ Също по онова време раменете им постепенно увиснали и те леко се прегърбили, което им придало вид на онези работни хора, дето прекарват по-голямата част от деня наведени над посевите, нуждаещи се от тяхната грижа.

Но от друга страна, денонощното съсредоточаване на цялото им внимание в песента на невидимите щурци оказало пагубно влияние върху облеклото им. Полека-лека, без да се усетят как е станало, те се убедили, че песента на щурците не достига само до слуха им, а прониква и през тялото им. Тя нахлувала чрез порите на кожата и отеждала в цялото им същество. А за нещастие било лято, и то с нечувани дотогава горещини, което ги принуждавало да се обличат колкото се може по-леко, дори да оставят разголени отделни части от

тялото си. Естествено не и срамните части, което кара другите да се изчервяват и да извързват очи встрани.

Постепенно настъпил мигът, когато за хората по-непоносима от жегата станала песента на щурците. Не се знае кой пръв казал, че има начин да се избавят от нея, но изведнъж всички повярвали, така както непоколебимо се вярва в нещо, което вдъхва и най-малка надежда. Хората започнали да вадят от сандъците и да обличат есенните си дрехи. С помощта на дявола навлекли беневреците и потурите, ризите и памучните сетрета, като смятали, че по този начин ще пресекат устрема на това бръмчене, което така добре успяло да проникне в тях през многобройните пори на кожата. Но за зла участ, то не спирало и след като потънело в месата им. Оттам стремглаво достигало чак до костите и ги превръщало в чудновати свирки, които съпровождали и многократно усилвали песента на щурците. Забучавало цялото тяло. И когато тая песен непрекъснато къртяла в него, ставало наистина непоносимо. Направо да полудееш, защото освен другото това било придружено и със сърбеж от главата до петите.

Не било необходимо много време, за да се убедят, че и есенните дрехи не могат да ги избавят от тая мъка. Жегата била толкова непоносима, че можело спокойно да ходиш и съвсем гол, а те били принудени да намъкнат беневреци и потури, ризи и сетрета, приготвени за времето, когато започват да падат сланите. Потта се стичала отвсякъде, но поне вече кожата им не изгаряла, защото била защитена. Постепенно стигнали до извода, че ще е най-добре да навлекат зимните си дрехи. Понеже са вълнени и тежки, по-добре ще покриват тялото им, а след като ги предпазват от суровия януарски и февруарски студ, едва ли ще успее да проникне през тях лятната песен на щурците.

Хората оставили открити само ушите си, защото трябвало да чуват свирнята, за да знаят в каква посока да търсят щурците. А търсенето нямало да престане, дори да запушат с восък ушите си и да заглушат свирукането. След като щурците продължавали да са навсякъде, макар и невидими, хората трябвало да ги търсят, да хванат поне един истински, за да го видят всички. Необходимо било на всяка цена да се освободят от ужасното съмнение, което се забило като гвоздей в мозъците им.

Но облечени така дебело, им било трудно да тичат и да се завират из трънаците, да се катерят по дърветата, откъдето долитала неударимата песен на щурците. Въпреки всичко хората не се предавали. Тичали, ровели се из пепеляка, докато обръщали камъните, провирали се из трънаците, катерели се по дърветата. От тези усилия започвали да дишат все по-тежко, задъхвали се и проклинали дявола, който сякаш вървял пред тях в посоката, накъдето се отправяли, и предупреждавал проглушителните насекоми за опасността, която ги застрашава. Когато стигнали до определено място, щурците вече се изпокривали, като оставяли след себе си само въздуха, пронизан от песента им.

* * *

Бащата на Сося, кроткият Зеф Мици, когото не помнели да се е карал или да е ругал някого, всяка вечер замръквал с пламнала глава от онова, което чувал през деня в селото за невиджданото разхубавяване на дъщеря му. И така всяка вечер, докато прекосявал пътеката на двора, се заканвал да вдигне голяма кавга и да сложи на мястото... (Ох, но тежките думи, които искал да отправи към дъщеря си, потъвали между зъбите му и никога не успявали да се отронят от устата.) Целият започвал да трепери, усещал как челюстите му се сковават, сякаш някаква скрита сила го възпирала да отправи обидни думи към Сося. Мислите му се обърквали, разпилявали и не можел да ги събере. Чувствал как главата му пламти, празна и размътена, като че ли била изпълнена с пара. По същия начин се разпръсквал и гневът му, както и твърдото решение да вдигне голяма кавга... Само лицето му оставало мрачно и навъсено.

С това лице влизал вкъщи и сякаш домът внезапно се изпълвал с неговата потиснатост. Тази мрачност напълно го обезсърчавала и Зеф Мици вече не знаел поради каква причина искал да се скара на дъщеря си, какво всъщност желяел да й каже...

Обикновено той заварвал Сося да бродира, седнала край газената лампа. Как не се умори да бродира това момиче? После изведнъж избродираното грабвало с красотата си погледа на Зеф Мици и той не можел да повярва, че е сътворено под тънкия връх на иглата. Тази

красота го карала да смята, че съдбата на девойката е някъде другаде, далеч оттук. Дори веднъж съвсем несъзнателно я попитал:

— Чеиза ли си стягаш?

Веднага разбрал каква глупост е изтърсил, но нямал сили да я прикрие зад някоя шега.

Сося се изчервила до ушите и крадешком го погледнала учудено.

Зеф Мици не можел да си обясни какво става с него. Дъщеря му била започнала да бродира още от малка. В Катунд това се смятало за признак на женственост за едно момиче и било доказателство, че ще стане добра домакиня и съпруга. Той винаги се радвал на желанието и способността на Сося да бродира. Щяла по-лесно да си намери късмета. И сигурно щяла да сполучи. А сега именно това, че ще има добър късмет, отваряло необяснима рана в душата му. Единственото, което осъзнавал било, че не трябва да споделя с никого, дори с жена си, тези свои терзания. Особено с жена си. Трябвало много да внимава, за да не събуди някакви подозрения. Дори и това свое желание, да запази всичко в тайна, не можел да си обясни, както не можел да си обясни празнотата, която щяла да остави наоколо девойката, когато напусне дома им. Само съзнавал, че мъката му е съвсем различна от тази на стар баща по единствена дъщеря.

Това било някаква мъка, която постоянно нараствала, но оставала все така неопределена и той винаги по един и същи начин се утешавал. Понякога внезапно го завладявало тайното желание да приближи дъщеря си, да я целуне по челото и хиляди пъти да похвали златните ѝ ръце. И кой знае колко пъти би го сторил, ако ведно с желанието не идвало и известно просветление, че това не е редно. Той стигал до заключението, че подобно нещо е прекалено за един баща. Щом се приберял, обикновено искал веднага да му сложат вечерята, ядъл бързо, макар и трудно да преглъщал, сякаш нямал друг начин да изрази пред жена си и дъщерята своята нервност, и без да им пожелае лека нощ, се отдалечавал в ъгъла, където било неговото легло.

Докато се хранел, през цялото време крадешком наблюдавал лицето на Сося, което сякаш поглъщало цялата светлина на газената лампа и после я разпръсквало наоколо като отражение на сребриста луна. Зеф Мици не можел да разбере дали се гордее или наистина се дразни от бързото и неочаквано разхубавяване на дъщеря си. Чувствал, че нейната красота го привлича с някакво магическо излъчване, затова

бързо се отдалечавал към своя ъгъл, защото ако останел още малко, не би удържал на изкушението да я приближи, стъпвайки на пръсти, а по никакъв начин не желал да изплаши веселите птици и пъстрите цветя, върху които като малки звезди блестели капките роса, избродирани от Сося. Птиците и цветята сякаш изплували от големите ѝ очи и заемали място върху бялото платно. Той се страхувал да не изплаши очите ѝ. А приближал ли, бавно би я целунал нежно по челото. Той непрекъснато си повтарял наум, че ще я целуне по челото, и то леко, сякаш с това искал да се противопостави на някакъв вътрешен глас, който му нашепвал нелепи неща. После на всяка цена щял да я благослови. Една благословия за ръцете ѝ, друга за очите ѝ, и трета... И след това какво щяло да остане от цялата онази враждебност, натрупана през деня? Той бил убеден, че ако не прояви сдържаност, на следващия ден щял да се срамува пред цял Катунд.

В мрачния ъгъл, където спял съвсем сам (жена му била разбрала, че в такива мигове той не търпи никого край себе си, затова стояла до късно, седнала срещу дъщеря си от другата страна на лампата, като кърпела или плетяла мълчаливо чорапи), Зеф Мици си блъскал ума да открие какво така връзва езика му, та не може да каже нито една груба дума на Сося, и накрая заспивал.

И не можел да си го обясни.

„Чедо мое... Чедо мое“ — повтарял си той с усърдието на религиозен фанатик. Това било инстинктивно усилие да убеди себе си, че мисли само така, и не можело да бъде нищо друго. Сося бе негова дъщеря, единственото му дете, преродената му душа, неговата едничка надежда за продължението на рода. „Чедо мое... Чедо мое...“ Но колкото повече повтарял тези думи, толкова повече го завладявало необяснимо презрение към самия него. „Чедо на сатаната“ — избухвал след това. Самият сатана. За негово учудване този несъзнателен изблик на гняв се измествал от объркване, което едновременно предупреждавало и тялото, и душата му, а той изпадал в такова състояние, че нищо не можел да си обясни. Въпреки всичко то му харесвало, защото не изпитвал повече терзания.

Разправят, че Зеф Мици никога не успял да разбере как нито един човек в селото не смята държанието на дъщеря му за непристойно. Дори когато тя внезапно и по такъв странен начин умряла, сякаш да потвърди, че е изживяла мечтания от нея живот през

цялото онова лято, и всички искрено я оплакали, Зеф Мици отново сметнал тази скръб за естествено съжаление към младостта на девойката. По никакъв начин не искал да хване вяра, че може да има нещо съвсем различно. Въпреки това не изразил пред никого своите съмнения. А може би не му останало време. С падането на първите есенни дъждове, които сложили край на ужасната жега, той починал, без да разбере дали дъщеря му наистина ги е опозорила, или не. За себе си знаел, че е изпаднал в грях. А поради това, че главата му непрекъснато била размътена, не можел да определи какъв грях е сторил или просто не искал да го приеме за грях. Но както и да е, разкаянието на грешника облекчило много дните му, докато гаснел в постелята, и му дало смелост спокойно да посрещне смъртта.

Жителите на Катунд продължавали да се обличат все по-дебело, като постоянно изваждали от сандъците нови дрехи. Дори имало и такива, които върху вълнените гуни метнали на рамене и по едно одеяло. А както се влачели из селските улички, приличали на бръмбари. Същински бръмбари. Вратовете им, потънали сред дебелиите дрехи, се сливали с главите и раменете, краката им се скъсявали, а движенията на крайниците им ставали все по-забавени. Приликата им с бръмбари още повече изпъквала, когато се ровели из прахоляка, обръщайки камъни, непогръдвани от сътворението на света, подскачали из трънаците или се катерели по дърветата. Но никому и през ум не му минавало да се присмива на когото и да било. Не че всички изглеждали еднакво. Никой не се подигравал на другия, нито на себе си, защото вече били привикнали с това обезобразяване.

Въпреки всичко тези нечовешки усилия отишли на вятъра. Нито един не успял да се избави от песента на щурците. Естествено хората не се и надявали да се спасят напълно от нея, но и не искали да се обрекат на тотално оглушаване. Затова и оставили ушите си открити, тъй като виждали избавлението си от щурците чрез окончателното им прогонване от Катунд. И понеже все още не били успели да постигнат крайната си цел, стараели се да чуват тази песен само с ушите, не и с цялото си тяло обаче. По този начин смятали, че ще запазят поне физическия си човешки облик, а не да се превърнат в пещера, в която непрекъснато кънти ехото от песента на щурците.

Какви били тези дяволски звуци, които надавали щурците? Кожата на краката, гърдите, на ръцете, раменете и гърба, на бедрата и врата, на половите им органи била изцяло покрита с памучни и вълнени дрехи, навлечени една върху друга. Ала тези звуци безпрепятствено прониквали през всичко и без изобщо да се притъпят, стигали до тялото. И с всеки изминат ден хората сякаш все повече се стопявали, изсъхвали мускулите, кръвта и костите им, за да се превърнат в огромен рог, който стократно умножава и съпровожда тези звуци до мозъка им.

По дяволите, какво става?

Главите на хората гъмжали от свирукането на щурците, което не им давало мира ни денем, ни нощем. „Ако беше жужене на пчели, светът щеше да се удави в мед“ — казал някой и това се запечатало в съзнанието на останалите като единствения изблик на хумор през

цялото онова лято, макар и посрещнат с проглушителни подсвирквания, по-кошмарни и от песента на щурците, защото споменаването на меда мислено изпълнило устата на всеки с една доста захаросана течност и изведнъж засилило жаждата им.

От ден на ден за жителите на Катунд ставало все по-невъзможно да доловят други шумове от заобикалящия ги свят, освен еднообразната песен на щурците. Но това не породило никакво безпокойство, защото те вече били забравили, че може да има и друг, различен от звуците на щурците шум. Били загубили способността да копнеят по неща като кукуригането на петлите или блеенето на овцете. Дори изобщо не си и спомняли за това. Проглушителното свирукане на щурците им пречело даже да си чуят приказката. Ето защо не им оставало друго, освен да говорят все по-високо, понеже общуването чрез писане било невъзможно. Липсвала им необходимата за целта хартия. А и всички били сложили дебели вълнени ръкавици. После имало и много възрастни, на които ръцете треперели от старост и дори без ръкавици не можели да пишат. Освен това децата пък още не били се научили на четмо и писмо. Как да се обърнат хората към тях? Имало и друга всеобща пречка за този начин на общуване, въпреки че никой не го изразил гласно, хората от Катунд се страхували да изразят мислите си писмено. „Написаното остава“ — казвали те, без да обясняват повече. Всички знаели неприятните последици, които носел „един документ“, както се наричали подобни листове хартия. Това бил добър урок, даден им от историята през последните десетилетия, урок, който жегата не само не заличила, а запечатала още по-дълбоко в мозъците им.

Не закъснял и мигът, когато жителите на Катунд започнали да изразяват всичко с крясъци, сякаш събеседниците им се намирали на другия край на света.

Доскоро се смяташе, че нечуваната жегга през онова лято ведно с цветята, растенията и листата на дърветата е заличила и напълно прекъснала интимните разговори между хората. Но се оказало, че не било вярно. Хората продължавали да имат свои тайни, които разбира се, споделяли с някого. Това били любовните трепети или спотаени помисли. Нечуваната жегга не успяла да принуди хората да преустановят своите тайни любовни връзки, нито пък накарала онези, които имали навик да злословят, да се откажат от интригите.

Сплетниците си останали такива и през онова знойно лято. Никой не можел и да предположи, че има толкова семейни изневери в Катунд, така както на никого и през ум не му минавало, че е възможно да се скалъпят такива невероятни интриги и да плъзнат нечувани клюки. Още по-малко пък някой можел да допусне, че най-вече мъжете са способни да скалъпват подобни сплетни. Именно мъжете, които минавали за толкова сериозни и мерещи приказките си.

Всичко това разкрило нечуваната жега. Хората, които смятали, че споделят помежду си тайните, както винаги шепнешком, не усещали, че крещят толкова силно, та ги чува цял Катунд.

О, господи! Вече не било необходимо да нададеш ухо, за да чуеш какво се говори или да видиш с очите си какво вършат останалите. Най-подходящото време да научиш това било по мръкване или рано сутринта.

В Катунд имало обичай по здрач, когато се прибират от работа, мъжете да се спират по неколцина пред портите на къщите си. Това било времето за последната цигара за деня, както се казва. Обикновено в тези часове мъжете имали уморен и разсеян вид. Докато всмуквали дълбоко от дебело свитите цигари, разговаряли за незначителни неща, колкото да минат тези последни минути от деня. Но когато започнали да произнасят думите не шепнешком, а с крясъци, се разбрало, че тези мъже с достолепна осанка, чието внимание дребнавостите уж не привличали, всъщност по това време, когато преваля денят и мръква, одумвали като махленски клюкарки тоя и оня.

И така само за няколко дни времето по здрач се превърнало във време за раздуване на сплетни.

Приказвало се главно за събитията, станали в Катунд на разсъмване. Одумвали се тайните срещи на онези, които прибъгвали към извънбрачна любов. Учудващо безочие завладяло всички. Всеки вярвал, че само неговата история не е разкрита, и затова не се чувствал виновен пред другия и с всички сили се стремял да хвърли вината на „сплетниците“. Знаело се, че мъжете в Катунд заспивали най-дълбоко призори. Ето защо жените, които изневерявали, избирали именно това време да се измъкнат, без да ги усетят, от съпружеското легло и пламенно да се хвърлят за няколко мига в обятията на своите любовници. Най-предпочитаните места за прелюбодеяния били плевните с вече прибраното сено. Но и в тези мигове сладострастните

думи се изричали като всичко останало с крясък. Ала за разлика от разговорите по здрач тия в ранните утрини преминавали без сензационни новини. Всеки смятал за излишно да пренебрегне собственото си удоволствие, за да обръща внимание на някой друг. Към това се връщали мъжете привечер, когато пред портите внимателно разнищвали онова, което несъзнателно оставало в мислите им.

Както и да е, трябва да се признае, че никога не би могло да се предположи в Катунд да има подобно потъпкване на семейната чест. А може би причината за тази разюзданост била жегата?

* * *

Сося още в самото начало доловила, че нещо гнети баща ѝ, но си го обяснила по свой си начин. Тя знаела, че Зеф Мици не е от онези мъже, които дълго могат да таят мъката в себе си. Всяка вечер, щом чуела бавните му, тежки стъпки по калдъръма, чакала със свито сърце той да тръшне вратата и да изсумти:

— Кучка, мръсна кучка! Такава кръв тече в жилите ти. Ти не носиш моята кръв. Не, ти имаш кръв на кучка! Всеки го е разбрал.

И след това да се разгневи. Няма да затрепери, а целият ще се разтресе от гняв. Сося знаела, че баща ѝ ще се разгневи, докато произнася подобни думи. Зеф Мици не бил от онези мъже, които ругаят. Той никога не се карал. И още по-трудно ще му бъде да отправи такава тежка обида, която за пръв път ще се отрони от устата му, и то към дъщеря си. Към единствената си дъщеря, която още от рождение обграждал само с ласки. Той целият ще се разтрепери, както никога досега. И на Сося ще ѝ бъде по-трудно да се защити от гнева му, отколкото от ругатните.

— Ку... чка! Мръс... на... куч... ка! Ти... не... но... сиш... моя... та... кръв...

Заеква.

Не заеква, а ще започне да заеква от усилието, което ще изпита езикът му, докато произнася такива убийствени звуци. И в ъглите на устата му ще се стече бяла пяна, сякаш всеки миг ще го хване онази

лоша болест, която го е измъчвала в детството му, както разказваше. Епилепсията.

— Ох, недей!

Сося стене, или щеше да простене?

Тя го умолява. Моли го да не я обижда така, защото му е единствена дъщеря. И е почтено момиче, но не може да попречи на собственото си разхубавяване. И не е сторила нищо лошо. Нищо лошо не върши и не заслужава неговите обиди. Тя го моли да престане, за да не гледа бялата пяна в ъглите на устата му. Защото тази пяна показва, че след малко Зеф Мици ще изпадне в безсъзнание. Ще започне да се мята и трепери. Ще плаче. Ще си скубе косите. Ще удря глава в стената. А тя не би издържала да гледа баща си в това състояние.

Бавните, тежки стъпки на Зеф Мици приближават по калдъръма. И Сося чака със застинала кръв той да бутне с трясък вратата и навъсен като облак, да се обърне към нея, без да я погледне:

— Опичай си ума! Не съм те създал, за да ме черниш...

И въздъхва с пълни гърди.

Не въздъхва, а Зеф Мици ще въздъхне и ще извади кесията с тютюна да си свие цигара, само колкото да се занимава с нещо, за да не продължи да излива гнева си върху Сося. Тя много добре познава баща си. Знае, че в подобно състояние не трябва да го дразни. В такива моменти той не чака отговори, нито обяснения, нито оправдания или пък обещания, че случилото се няма да се повтори. Сося знае, че когато е разгневен, иска само мълчание и един съчувствен поглед от дъщеря си, която много го обича, тъй като от устата му се е отронил най-мекият упрек, който в подобно състояние може да си позволи.

Бавните, тежки стъпки на Зеф Мици приближавали прага, а когато бил разгневен, крачките му били още по-бавни и тежки от обикновено. Сося знаела — това е признак, че повече не може да сдържа гнева си. Тя започвала да се свива на кълбо още преди той да се появи на вратата, като напразно търсела начин да скрие лицето си. Лицето, върху което щяла да се стовари грубата му длан.

От очите на Сося изхвърквали искри.

Не изхвърквали. От очите на Сося щели да изхвъркнат искри. Не от болката, където се е стоварила дланта му, покрита със стари, като орехови черупки мазоли, а от наранената ѝ душа. Тя не била научена да я бият. Била свикнала постоянно да я гаят. Затова и не знаела как

да посрещне дори една плесница, опарила като жарава младата кожа на лицето ѝ. Само треперела и все повече се обърквала. И като изгубена сред гъста мъгла, очаквала да чуе човешки глас, който да я накара да се опомни. Да разбере къде се намира, какво се е случило. Чакала да чуе гласа на Зеф Мици.

Но стъпките на баща ѝ бавно приближавали по калдъръма, прекалено бавно и тежко като стъпки на мечка. Сося знаела, че той умишлено се бави. Бил взел решение, което сърцето му го възпирало да изпълни. Въпреки това той щял да го стори. Сося много добре знаела, че ще го направи. Именно неговото колебание в последния миг да изпълни това ужасно решение напълно я обезкуражавало да се защитава. Забавянето на Зеф Мици сякаш убеждавало девойката, че заслужава наказанието.

Зеф Мици държал в ръка голяма ножица.

Не държал. Зеф Мици щял да държи в ръка голяма ножица, от онези, с които стрижат овцете. Той мълчаливо щял да приближи дъщеря си, като със суровия си поглед я държи прикована до стената, което не позволява нито отпор, нито обяснения, нито пък каквото и да било оправдание. Сося имала само едно желание — ножицата в ръката му да се забие в гърлото ѝ, или в гърдите ѝ, там, където бие сърцето ѝ. Само и само тези две ръждясали метални остриета да не се заврат в косите ѝ. Тя обичала много дългите си леко червеникави коси, сякаш напоени с мед от восъчни пити. Косите ѝ не биха изтърпели ножици, а още по-малко тия грамадни ножици, свикнали да стрижат само гъстата, непрана вълна на овцете.

— Не можа ли да намериш някоя по-малка ножица?

Повече от въпрос, това бил отчаян стон на Сося.

Това не бил отчаян стон на Сося. Това щял да бъде последният вопъл, израз на най-дълбоко огорчение, когато види как ножицата тръгва по необратимия път към нейните коси. Тя щяла да разбере, че нито вопъл, нито въпрос, каквото и да изразяват, имат смисъл. С това само би показала, че не ѝ е останала никаква надежда. Мълчаливо би се молила още веднъж голямата ножица да се забие в гърлото или в гърдите ѝ, там, където едва се чували далечните, като потопени в дълбок кладенец удари на сърцето ѝ. И когато се убедяла, че молбите ѝ са напразни, както и всяко друго усилие да се защити, щяла да протегне глава към прострените ръце на баща си, за да улесни работата

му. А той щял да започне да стриже косите ѝ, късо и на стъпала, както подстригват овцете в началото на лятото. Това значело, че с нейната свобода завинаги е свършено. Разрешеното за нея пространство щяло да стигне само до пътната врата. И така, скрита от очите на хората, щяла да прекарва зимите и летата, докато ѝ излезе късметът. Значи докато дойде някой да поиска ръката ѝ. Сося знаела, че косите ѝ ще пораснат, но тя пак ще трябва да ги подстригва, докато ѝ излезе късметът. Не би могло да не ѝ мине през ум, че може би никога няма да ѝ излезе късметът. Навярно никъде нямало да се намери мъж, който да се осмели да поиска ръката на девойка, чийто собствен баща я смята за опозорена. Тогава ще се изнизват лято след лято, зима след зима и животът ѝ бавно ще гасне, както се смалява фитилът на лампата, когато привършва газта.

— Само да няма повече такива горещи лета — шепнела си Сося едно от най-ненужните, но единствено утешение, което ѝ останало, защото нея изобщо не я безпокояла жегата.

За учудване със Сося не се случило нищо от онова, което очаквала.

Зеф Мици бавно отворил вратата да влезе в стаята, където седели жена му и дъщерята. Обгърнал с твърде уморен поглед тясното и възмрачно пространство, после прекрачил прага. Лицето му било още по-непроницаемо от преди. Сося следяла движенията му с все по-изплашени очи. Тя не можела да си представи как се подчинявали нозете му, докато крачел тежко по калдъръма на двора. Но въпреки всичко не вярвала коленете и хълбоците му да са толкова изтръпнали, колкото изглеждали на прага, когато трябвало да влезе в стаята. Сося се питала откъде иде това вцепенение у баща ѝ? Правела най-различни предположения, но нито едно от тях не можело да я убеди. Когато бил разгневен, той се държал другояче, а измъчвало ли го нещо, съвсем иначе. И понеже не можела да си отговори, Сося се натъжавала.

Зеф Мици поздравявал с поклащане на глава или изобщо не поздравявал и заемал обичайното си място. Винаги мълчал, като да е ням. Майка ѝ веднага разбирала, че трябва да му сложи вечерята, докато дъщеря му продължавала крадешком да го наблюдава със смутени очи. Но Зеф Мици изобщо не чувствал изплашения ѝ поглед, или пък добре се владеел, за да не се подаде на предизвикателството. Сося вярвала, че той не я забелязва. Но мълчанието, както и неговото

безразличие изпълвали девойката с някаква необяснима потиснатост, която не можела да се изрази с думи. Тя не можела да си обясни защо би предпочела той да се разкрещи, дори и да я удари с парещата си длан, отколкото да стои пред нея като пън. Сося чувствала, че не заслужава подобно отношение от страна на баща си. А може би той съвсем съзнателно бил избрал този начин за най-безпощадна война с дъщеря си.

От ден на ден терзанията на Сося ставали все по-странни и необясними, а мъката ѝ все повече нараствала. Тя не се осмелявала да попита баща си какво го гнети, но вече не се и страхувала от неговото избухване. От друга страна, Сося би приела дори да ѝ се скара, само да се сложи край на това тягостно мълчание. Но въпреки всичко се бояла да му зададе нужния въпрос, макар да не знаела от какво точно се страхува. Това бил някакъв страх, който не можела да преодолее.

И този страх от баща ѝ бил нещо ново за Сося. Той се породил през това лято. До края на пролетта тя без стеснение споделяла с него и хубавите, и лошите неща. И най-голямата глупост да изтърсела, той само ѝ отправял гальовен поглед, сякаш да я насърчи да продължи. И никога не я упреквал за нищо. Никога не губел търпение да отговаря надълго и нашироко на нейните въпроси. Какво се било променило в отношенията между тях?

Именно тази промяна безпокояла Сося. В такова състояние тя била способна да вземе само едно решение: още утре сутринта да сплете косите си на плитка, да сложи на главата си някоя стара избеляла забрадка и винаги да върви по пътя с поглед, забит в земята, и забързани крачки, без да разменя и дума с когото и да било. Нека всички да разберат, че тя вече няма нищо общо с никого. И да престанат да я одумват, защото тя само си гледа работата.

Това било решението, което Сося вземала всяка вечер. И се кълняла, че няма да го потъпче, ако ще небето и земята да се слоят в едно. Нямамо друг начин да възвърне предишната веселост на баща си, да го накара отново да ѝ се радва и да я глези, та да я освободи от този кошмар.

Но дълбокият сън през нощта и приказните сънища непрекъснато я принуждавали да отменя клетвата си. Събуждали я първите слънчеви лъчи, като галели косите и клепачите ѝ. Щом излезела да отвори кошарата и да изкара овцете, за да ги изведе на

паша още преди да се е вдигнала и малкото паднала роса, все някой от младежите в Катунд минавал оттук. Сося бързо свикнала да се ласкае и натъжава от тяхното смущение. Научила се и да се забавлява понякога с явното им объркване и почти не можела да живее без тази игра.

* * *

Една от стариците в Катунд, седнала под сянката на черницата в двора си през онези горещи дни, внезапно се развикала и започнала да щипе с ръце лицето си:

— Брей, брей! Какво нечувано време настана? Каква разюзданост се развилня сред хората! Срамът е покрил земята! О, всемогъщи боже! Ако си Господ, а не дяволът, изпрати ни най-ужасното наказание! По-добре в тъмния гроб да си забравен, отколкото одумван на земята... И както гледам, каквото виждат очите ми, и слушам онова, което чуват ушите ми... Брей-брей!

Това била деветдесет и три годишната Нифе Карахода, най-възрастната старица в Катунд...

Старата Нифе Карахода имала основание да щипе повехналите си бузи и да вика със заклинание смъртта като единствено избавление, но не поради това, че ѝ бил омръзнал животът въпреки натрупаните години. Тя съвсем не смятала, че е живяла достатъчно. Не била и осакатяла, за да ѝ дотегне животът. И ръцете, и краката все още я слушали, дори се държала много добре за годините си. Именно в това се криело нейното злочестие. През тези огнено горещи дни, удавени в песента на щурците, се разкрила и тайната на старицата, както излезли наяве и всички непристойни деяния на хората в Катунд.

— Защо са се разюздали ли? Какво общо имаш ти с другите? Я по-добре погледни себе си...

На старата Нифе Карахода, седнала под сянката на черницата в двора, ѝ се сторило, че отговорът на въпросите дошъл от стените на дома ѝ. Макар да знаела, че няма човек вкъщи и гласът да не ѝ заприличал на някой от правнуците или внучките ѝ, нито на внуците или на децата ѝ, тя се втурнала като обезумяла вътре. Искала да открие онзи, който ѝ отговорил. Трябвало да го намери... Втурнала се от стая

в стая, слязла в мазето, качила се на тавана, преобърнала дрехите в сандъците, свлякла се и на пода, за да погледне под леглата... Къщата наистина била съвсем празна. Старата Нифе отново се повъртяла насам-натам и дори не се запитала откъде се взели у нея всичките тези сили. Още в края на зимата била навършила деветдесет и три години. „Не са много“, казвала доскоро уж на шега. Но ако някой сега я запитал откъде е намерила сили да тича, да изкачва и да се спуска по стълбите, без да се задъхва и без капка пот, тя троснато щяла да отвърне:

— И защо трябва да се задъхвам? Защо трябва да ме избива пот?

Старата Нифе Карахода наистина смятала за досадни подобни въпроси, особено откакто настъпило това знойно лято. Тя чувствала в себе си някакво вълшебно обновление. Сякаш сушата вляла всичките сокове, изчезнали от растенията и дърветата, в нейното сърце и кости. И цялото това обновление дошло внезапно като прекрасен сън, без самата тя да усети промените в себе си. Смятала, че такава е била винаги. За съжаление, останалите не били в състояние да забележат настъпилите в нея промени. Не можели да знаят каква кръв кипи под потъмнялата и набръчкана от годините кожа, тъй като за учудване кожата ѝ не претърпяла никакво обновление. Оттук започнало и недоумението от нейните странни постъпки през тези горещи дни.

Естествено навика да си говори сама Нифе Карахода го имала и преди, но това не привлякло вниманието на никого до мига, когато и тя, заглушена от всемогъщия хор на щурците, започнала да не се чува какво си говори и несъзнателно била принудена все повече да повишава глас, за да може да се чуе. На хората отдавна им било трудно да схванат какво иска да каже Нифе Карахода, когато се обърнела към тях. Поради опадалите ѝ зъби тя изговаряла думите половинчато и с върха на езика си. В диалектния говор на Катунд се употребявало много „ъ“. И като напук за беззъбата уста на старицата най-трудно било да произнесе „ъ“-то. Въпреки всичко тя била свикнала с това осакатяване на звука и не полагала никакви усилия да го произнесе ясно. Дори свивала нервно устни, когато другите я молели да повтори казаното. Ето защо имало още по-малко основание да внимава в произношението, когато говорела на себе си. За пръв път този недостатък ѝ послужил за добро през онези дни.

Тя крещяла също толкова силно, както и останалите. Но хората разбрали какво искала да каже едва след случката в гробището. Естествено отначало никой не ѝ обърнал внимание. Бръцолевичите на старата Нифе Карахода с нищо не се набивали на очи, ако не се заслушаш да разбереш думите. Но в тази всеобща суматоха едва ли някой имал търпение или пък любопитствал да чуе обезумелия брътвеж на една деветдесет и три годишна старица.

Едва когато отишла в гробището на Катунд и паднала ничком, оплаквайки сърцераздирателно мъжа си, когато била погребала преди повече от четиридесет години, с устата ѝ станало някакво чудо. Не че отново ѝ поникнали зъби, но най-неочаквано започнала да произнася съвсем ясно думите, а гласът ѝ звучал като камбана. Въпреки че били твърде уморени и зашеметени от жегата и щурците, хората изведнъж притаили дъх да чуят този ясен, сякаш непознат женски глас, който така жално нареждал:

*Земльо, земльо нямаш ли душа,
та отнемаш най-скъпото ни нещо у мъжа
и жените клетки оставяш с очи насълзени,
че с наслада плътска нощем няма кой да ги дари.*

Старата Нифе Карахода била толкова силно погълната от скръбта си, че не ѝ направило никакво впечатление, когато видяла гробището на Катунд изпълнено с хора и то все мъже. Те я гледали стъписани, оборили глави, но личало, че изумлението им било от възхищение. Нифе Карахода повярвала, че това са мъжете от Катунд, починали през различните години, които тя възкресила със своя плач. Почувствала се горда от тази победа. С премрежени от плач очи плъзнала поглед към тях, без да се съсредоточи върху нито едно лице. „Ето какво означава пръсналото се от мъка женско сърце да зове“ — си казала тя и отново извърнала поглед да потърси сред мъжете своя съпруг. Като не го открила, Нифе Карахода трепнала. Тя не се и съмнявала, че той е тук сред тези мъже на различна възраст, които изглеждали твърде объркани. И нямали вина за това. Те не били свикнали с такава жегга. И особено песента на щурците с положителност им била зашеметила

главите, както била пощурила и живите. Там, където са били, сигурно е прохладно и спокойно. Пълнен покой. И навярно е много хладно, след като са облечени толкова дебело със зимните си вълнени дрехи. Нифе Карахода отново я побили тръпки, които пълзели от краката към главата ѝ, а после се събирали в черепа ѝ като кълбо бодлива тел. Все още не можела да открие лицето на мъжа си. Да не би да го е забравила? Да не би да не го познава вече? Или пък той да се е променил толкова много, че... Ужасно! Но както и да е, той не трябвало да разбере, че тя не може да разпознае лицето му сред тези на останалите.

По едно време Нифе Карахода се сетила, че не познава мъжа си само по чертите на лицето, а ѝ по дъха, който лъхал от тялото му. Тя би разпознала тази миризма сред хиляди мъжки тела. Но сега, за да го открие, трябвало да приближи мъжете. Да застане за миг пред всеки един от тях, съвсем близо, за да я лъхне миризмата на тялото му. А те били облечени толкова дебело, че не било лесно да я подуши през дрехите. От друга страна, по някакъв начин трябвало да оправдае и приближаването си. В края на краищата всички те били мъже, и то мъже, които дълго време не са виждали жените си, дори с години. Нифе Карахода взела да се опасява, че държанието ѝ може да направи лошо впечатление на съпруга ѝ, който стоял в очакване сред тълпата. Тя по никакъв начин не желала да породи възмущение у мъжа си. Всички наоколо били спечелили от големия ѝ копнеж и скръб по изгубения съпруг. Сега нека се разпръснат по домовете си. Да отидат при жените си. Нифе Карахода повярвала, че е намерила разрешение на въпроса, как да открие кой от заобикалящите я мъже, които я гледали с възхищение и признателност, бил съпругът ѝ. Тя щяла да открие мъжа, по когото душата ѝ изгаряла, както варта се гаси в ямите. А мъжът ѝ нямало да има основание да се засяга, понеже нямало да разбере, че тя е забравила лицето му.

— Сега се опомнете и вървете по домовете си! Жените отдавна ви чакат с нетърпение.

Нифе Карахода произнесла тези думи толкова звучно, че заглушила всички шумове наоколо. Само щурците не млъкнали. Но тя знаела, че свирукането им по никакъв начин не може да се заглуши, затова и не се учудила. Нифе Карахода чакала да види как тълпата мъже ще се запъти към изхода на гробището. Само един сред тях

нямало да помръдне. Той щял да остане като вцепенен на мястото си, с вперени в нея очи, докато другите се отдалечават. Тогава мъжът ѝ щял да се спусне и да потъне в разтворените ѝ обятия. И това щял да е той, който с положителност не бил забравил лицето ѝ.

Нифе Карахода си помислила, че е намерила най-умното разрешение. Но за нейна изненада тълпата мъже не помръдвала ни крачка. Те продължавали да я гледат стъписани, както и преди малко. „Не са виновни — си рекла Нифе Карахода. — Заше метени са от цялата тая жегга, която изведнъж се стовари на главите им. А и както са облечени, сякаш ще проправят пъртина през януарски сняг. И всичките тия щурци, които могат да подлудят и дявола? Проклетата му жегга! Проклетите му щурци!“

Въпреки всичко това по едно време ѝ се сторило, че тяхното вцепенение продължава твърде дълго, независимо от огнената жегга и проглушителните щурци. Подозирала, че у тях е останала някаква скрита връзка с подземните глъбини, откъдето били излезли преди малко. Навярно там, където опирали нозете им, за да държат телата си изправени. Изглежда притегателната сила теглела коленете им към дълбочините на пръстта. Нещо подобно като с корените на дърветата. А може би не? Разбира се, че не. Тези мъже не помръдвали, защото не бързали да се върнат в домовете си. Не че не били закопнели за жените си. От погледите, които ѝ отправяли, се разбирало, че изгарят от нетърпение час по-скоро да легнат до съпругите си. Явно протакането им нямало никаква връзка нито с жеггата, нито с щурците. Те не бързали да се завърнат по домовете си, тъй като пак щели да станат обикновени хора, каквито са били някога. А това означавало, че един ден отново ще умрат и после...

Нифе Карахода повторно се обърнала към тях с ясен глас:

— Сега се съвземете и си вървете вкъщи! Вашите жени ви очакват с нетърпение. И не се страхувайте, че пак ще ви натикат в проклетите гробове...

И Нифе Карахода посочила с ръка земята наоколо, осеяна с гробове. Дори се опитала да се усмихне, за да се покаже колкото се може по-мила с клетата тълпа мъже, които все още не можели да повярват, че временно са се избавили от вечното наказание на смъртта. Тя сметнала, че заслужават нейното съчувствие. Други били живите

мъже в Катунд, които винаги я подценявали, а тя, от своя страна, не ги удостоявала с нищо друго, освен с презрение.

Изведнъж усмивката на старицата застина на устните. Тя забелязала, че земята наоколо не била и помръднала. По слегналите се гробове нямало и следа от разравяне на пръстта. Но откъде се били взели всичките тези мъже? И то не един и двама, ами цяла тълпа? Сега дошъл ред на Нифе Карахода да изблеци слисана очи.

Но скупчените мъже не оставили старата дълго да се измъчва. Някой се обадил:

— Майко Нифе, опомни се!

Другите го изгледали с упрек, защото употребил най-неподходящия израз. Обърнал се към Нифе Карахода с „МАЙКО“. Всички останали били разбрали, че онова, която тя оплаква като най-ценното, гниещо безмилостно в земята, бил органът на плътската наслада и че клетите жени плачат и страдат, когато са лишени от нея. Схващайки ясно какво я измъчва, те смятали, че са нужни други думи, с които да утешат болката на старицата. Ала в момента не намирали тези думи, затова тръгнали бавно към изхода, за да напуснат гробището. Нека си изплаче насаме докрай мъката, дето се е насъбрала в душата ѝ.

Озовала се отново сама, старата Нифе Карахода се хвърлила ничком върху гроба на мъжа си, като ровела с ръце пръстта и нареждала.

* * *

Възмущението спрямо Юл Пърляля, който пръв открил, че в цял Катунд единствено Сося никога не споменава дявола, не траяло дълго. Недоумение будело друго, че не само в селото, но и в целия край нямало човек с подобно на неговото име. Казвал се Звезделин. Не можело ли да го кръстят на името на някой светия? Или пък на кой да е юнак? В края на краищата да носел някакво земно име било на планина или птица, на дърво или цвете, на скъпоценен камък? А то име Звезделин? Да пази бог!

Тези разсъждения глождели хората след онази случка с Юл Пърляля. Преди това на никого не правело впечатление особеното му

име. Господ да ни пази! Да предизвикваш злото за детето си още с появяването му на бял свят? Та главната вина за злочестата съдба на момъка била хвърлена върху родителите му.

Така цял Катунд постепенно започнал да вярва, че злата участ на Юл Пърляля идела от името му. След разговора си със Сося той напълно се затворил в себе си. Но и преди това никога не бил минавал за голям веселяк, затова на другарите му не направила особено впечатление неговата мрачност. Всъщност отношенията му с останалите младежи в последно време се усложнили много. От друга страна, съдейки по тяхната първоначална реакция, Юл Пърляля смятал, че другарите му го ненавиждат. Но не само реакцията им засилвала това убеждение. Той бил уверен, че заслужава презрението им, тъй като историята, която измислил, породила у всеки чувство за малоценност. А няма нищо по-страшно от това човек сам да ненавижда себе си. В такива случаи той оправдава другите, когато го потъпкват, защото изгубва способността да ги уязви.

Но Юл Пърляля се лъжел. Другарите му никога не били го презирали. Единствено пренебрежението им било продължило твърде дълго, докато били заедно. Щом се разделили и се запътили към домовете си, всеки от тях започнал сериозно да се пита дали тази история между Юл Пърляля и Сося е действителна. Дори и най-скептично настроените стигнали до извода, че не всичко от разказаното може да е измислица. С положителност е имало нещо между тях, от което той бил тръгнал. На всяка цена. И нямало нищо учудващо, ако Сося се била предала. „Дори учудващо би било обратното“ — си казвали те. Единствено пред себе си всеки признавал, че не може да има по-подходящ начин да спечелиш една такава красива девойка като Сося, освен чрез подобно откритие, до каквото бил стигнал Юл Пърляля.

За съжаление никой от младежите не бил в състояние да забележи колко мрачен е Юл Пърляля в последно време, защото ги заслепявала завист спрямо него. Не можели да си обяснят защо тази завист не произтича от това, че той успял да гали голото тяло на Сося от раменете до слабините. Навярно и още по-надолу. С положителност и още по-надолу. Една красива девойка нямало как да се съблича само до половина. Девойка с мека кожа и стегнато тяло не би могла да издържи да се разголи до кръста пред мъж, чиито пръсти нежно се

плъзгат в ямката между гърдите ѝ. В себе си те вече нямали и капка съмнение в победата на Юл Пърляля. Завистта им се кореняла в нещо съвсем друго. Всеки от тях инстинктивно се измъчвал защо не в неговата, а в главата на Юл Пърляля била проблеснала тая идея. Наистина трудно можела да се определи причината за подобно тезание и това ги изпълвало със завист и скрито възхищение към Юл Пърляля.

От своя страна, Юл Пърляля сякаш нямал очи да забележи в какъв водовъртеж бил тласнал другарите си. Мозъкът му се бил вцепенил от техния смях. Чувството за накърнено честолубие и вината, която изпитвал в себе си, че е предизвикал този смях, не му позволявали да намери подходящото държание, което би трябвало да има в тяхно присъствие.

Неговата обърканост привлякла единствено вниманието на Сося, която използвала удобния момент, докато наоколо нямало никого, да го попита:

— Какво ти става?

След този ден отношенията между Сося и Юл Пърляля, които той не искал да определи нито като прокълнати, нито като благословени, та именно след него ден, който Юл Пърляля нарекъл деня на своето умопомрачение, отношенията му със Сося претърпели промяна, която той не бил в състояние да си обясни.

Естествено Сося много бързо научила за случилото се, но за всеобща изненада не проявила никакви признаци да е обидена. Нито се разгорещила, нито избухнала, нито се натъжила, не заплакала, дори не се намръщила или пък да се разсмее при чутото, за да го обърне на шегата. Само изведнъж променила разговора. Разбира се, че и Юл Пърляля незабавно научил за нейната реакция. Той сметнал, че би било много по-добре, ако Сося се разгневи, да се възмути и да го наругае, като го нарече „мръсник“. Юл Пърляля сякаш чувал ехото от разстроения ѝ глас, изпълнен с гняв и безкрайно огорчение, каквито би изпитала всяка девойка, когато я обидят. Това би му се сторило прекалено тежко. Той не би могъл да издържи на подобно избухване от страна на Сося. Нетърпимо би било за него и ако Сося се задоволи само с една презрителна гримаса. По-добре земята да се разтвори и да го погълне. Но в себе си Юл Пърляля смятал, че заслужава презрението на Сося след всичко онова, което бил измислил болният

му мозък. Бил убеден, че презрението ѝ би обезсмислило желанието му за живот.

Но както изглеждало, Сося изобщо нямала намерение да го презира, нещо, което още повече объркало главата на Юл Пърляля. Най-благоразумното разрешение било да избягва всякаква среща с нея. Но след като не можал да го стори, както в случая, не знаел как да се държи с девойката. Тя не му давала повод нито да се разкае за вината си, нито да ѝ поиска извинение или пък да ѝ обясни какво се е случило.

— Какво ти става? — отново го попитала Сося, за да не му остане време още повече да се смути.

Юл Пърляля трепнал. Явно Сося нямала желание да ги чуят останалите. Не само че го дръпнала встрани, когато го заговорила, но и се обърнала съвсем тихо към него, така че самият той със заглъхнали от свирукането на щурците уши едва я чул. Обхванало го ново, още по-силно вълнение. Слепоочията му започнаха да пулсират, погледът му се замъглил, езикът му се заплел. Сося говорела само на него, което досега не било се случвало с никой друг. Тя съвсем сериозно го била попитала какво му е. В гласа ѝ не звучала и нотка ирония. Това говорело, че неговата потиснатост ѝ е направила впечатление. Била я разтревожила неговата мрачност. Искала да научи причината за това му състояние. А дали наистина било така? Уф! Какво време... Юл Пърляля продължавал да чувства как страшно бучат слепоочията му, гъстата мъгла все повече се спускала пред очите му, а езикът му сякаш бил вързан. Той нямал сили да ѝ отговори. А дори и не знаел какво да каже. Стигал му само въпросът на девойката.

Но мълчанието му не задоволявало Сося. Тя чакала да чуе отговора, защото не била от момичетата, които имат търпение дълго да чакат. И изненадващо за Юл Пърляля тя трети път го попитала:

— Какво ти става?

Гласът ѝ отново бил съвсем тих, ала в него се долавяла твърдата решимост да получи отговор, но без каквато и да било злонамереност. Въпреки това Юл Пърляля си помислил, че така му се е счуло. Това ужасно бучене в слепоочията не можело да не даде отражение. В противен случай трябвало да приеме, че Сося отива твърде далеч и той не може да повярва, че го пита сериозно. Юл Пърляля почнал

крадешком да поглежда лицето ѝ, за да открие в него скритата шега, която девойката му крояла, но не успял да види нищо подобно.

* * *

С разпалената си песен щурците съпровождали всички действия на старата Нифе Карахода при гроба на мъжа ѝ. Естествено на тях не им направили никакво впечатление възбудените потрепвания на кокалестото ѝ тяло, проснато върху напуканата от сушата земя на гроба.

Случката с Нифе Карахода била изтълкувана в Катунд по няколко начина, които постепенно си разменили местата.

Първоначално възникнало учудване. Това чувство завладяло цял Катунд едновременно. Хората се споглеждали с изумени очи и приличали на внезапно разбудени от тежък, изпълнен с ужасни кошмари сън. Впивали поглед един в друг, сякаш искали да се убедят, че наистина са будни, и веднага започвали да говорят, без изобщо да мислят. Ведно с внезапната радост, че са се освободили от кошмара, който несъзнателно им се бил натрапил, ги завладял и страхът да не би всичко това да се повтори. Щурците продължавали да свирукат, без да показват никакви признаци на умора. Тегнела същата убийствена жега. Достатъчно било едно съвсем кратко затишие, колкото щурците да нададат звук или дробовете да поемат нажежения от слънцето въздух, докато мозъкът отново заработи, и всичко започвало отначало. Всеки изпитвал нужда веднага да говори, без да го е грижа, че и другият иска да каже нещо. За щастие всички знаели за какво ще се приказва и изобщо не губели време да мислят. Естествено щели да говорят за Нифе Карахода. Всъщност сега можели да приказват само за нея и да обсъждат помежду си постъпките ѝ.

— Защо така прави?

— Кажи ми, де?

— Какво я е прихванало?

— Какво търси на гроба?

— Да са ѝ направили магия?

— Да не би да е полудяла?

— Кой?

- Къде?
- Какво?
- Защо?
- Кога?
- По кое време?
- Наистина ли?
- ...?

Всички само питали. Приказвали в един глас. Никой не отговарял, нито пък чакал отговор на въпросите си. Дори не чували какво ги пита онзи насреща им, този до тях или онзи зад него. Изобщо никой не мислел. Непрекъснатото свирукане на щурците се промъквало сред откъслечните им, сливащи се помежду си отронени звуци и ги раздробявало, смилало ги като воденичен камък и настъпвала някаква странна тишина. За пръв път след толкова време монотонната песен на щурците не измъчвала слуха на хората. А те просто не вярвали на ушите си. И имали право. Кой би повярвал? Нямали възможност да мислят, за да се запитат или да се обърнат към другаря си, та да разберат какво е това чудо, което става с тях? Оставало им само да се радват на тишината, нахлуваща през ушите им, която сладостно се разпръсквала по цялото им тяло. Естествено неспирното говорене им пречело да се насладят както трябва на това удоволствие. Въпреки всичко и тази победа не била малка. Изводът, до който внезапно стигнали просветналите им мозъци, бил да не спират да говорят. А говоренето за всеки поотделно и за всички заедно се изразявало в задаването на въпроси. Едни и същи въпроси. Нямало значение, че се повтарят, защото никой не разбирал, че това са едни и същи въпроси, които се повтарят. В края на краищата дори и някой да се досетел, нямало никакво значение. Въпросите и без друго щели да се повтарят, след като оставали без отговор. Не се намерил нито един дотам прозорлив, че да попита: „Какъв е този невиждан досега начин да изразяваш учудването си само с въпроси? Никакво пояснение? Никакъв коментар?“

А кой да направи пояснение? Кой да коментира?

* * *

Юл Пърляля така и не успял да разбере дали зад поведението на Сося спрямо него се криела някаква шега, защото приближили другите младежи. Изражението на Юл Пърляля и Сося веднага привлякло вниманието им. И двамата изглеждали твърде вгълбени в себе си. Така Юл Пърляля и Сося внезапно се озовали заобиколени от младежите в Катунд.

— Ама, вие?

Попитали всички в един глас и това убедило Юл Пърляля, че Сося се е наговорила с останалите да си поиграе с него. Тръпките, които го полазили по тялото и се събрали в брадичката му, били различни от предишните. Това било внезапно разтърсване, дълбоко и болезнено, което той с голямо усилие успял да овладее. Ако Сося не била сред тях, той щял да знае как да се защити. От друга страна, именно защото присъствала и тя, Юл Пърляля в никакъв случай не искал да прояви каквато и да било слабост.

Младежите очаквали отговор на въпроса, който били отправили в един глас: „Ама, вие?“ „Какво ние?“ — си казал Юл Пърляля. Какъв отговор можеш да дадеш на подобен неопределен въпрос? Той наистина не разбирал какво искат. После отново се сетил, че те не искат нищо. Те просто се забавлявали, поставяйки го в неловко положение. И още по-лошо — тая игра я била измислила, разбира се, Сося. В противен случай защо не предприемала нищо? Никой не би могъл по-лесно и по-добре от нея да разпръсне тълпата младежи, чиито глави били пламнали от жегата.

Сося, сякаш доловила неговата мисъл, се намесила:

— Ние ли? Вас какво ви засяга?

Младежите повдигнали рамене с виновно изражение, но Юл Пърляля не забелязал това. Цялото му внимание било съсредоточено върху Сося. Сторило му се, че в очите ѝ проблеснал сдържан смях, което затвърдило убеждението му, че всичко това е добре скроена шега. На Юл Пърляля му липсвало необходимото хладнокръвие, за да схване неопровержимата враждебност, с която Сося отвърнала на младежите. Наострил уши да чуе смеха ѝ, ала той изобщо не прозвучал. Липсвало му необходимото хладнокръвие да забележи как се сконфузили заобиколилите ги младежи и устата им занемели след намесата на Сося. В мозъка му като раздразнена змия се въртял само напираният, сподавен смях на девойката. Юл Пърляля нямал сили

дори да я замоли: „Хайде, изсмей се, та да ни олекне и на двамата!“ Той само рязко обърна гръб на Сося и като разкъсал слепешката кръга на младежите, несъзнателно простенал: „Защо?“

Разправят, че никой от присъстващите не схванал неговия вопъл като въпрос, а само като болезнен стон.

С положителност единствено Сося го разбрала, но тя не казала нищо, така че държанието на Юл Пърляля си останало необяснимо. Това се случило по време на най-силната жегга, на най-неутолимата жажда и най-безумното свирукане на щурците. За случилото се те хвърлили вината на парещата жегга, нечуваната жажда и безумната песен на щурците. Действително, може това да са били основателни причини, но същевременно и начин да се избегне обяснението на многобройните странни постъпки на хората.

От този миг Юл Пърляля изчезнал, сякаш потънал в земята, и никога повече не се появил сред своите връстници. Не го срещнали и никъде другаде, където човек може да се натъкне на някой от жителите на Катунд.

Сося първа почувствала отсъствието на Юл Пърляля, но той така и никога не разбрал, че накъдето и да тръгнела, тя навсякъде го дирела с поглед. Но дори и да му кажели, че Сося го търси, той щял да отвърне с жлъч: „Търси ме, за да се изсмее в лицето ми, защото досега не можа да го стори.“

А пък ако попитали Сося защо така упорито търси Юл Пърляля, тя щяла да повдигне рамене и да отговори: „Аз не търся никого!“ И наистина, тя не осъзнавала празнотата, която пораждало у нея отсъствието на Юл Пърляля. Отначало приела това със същото пренебрежение, с което приела жеггата или необикновената песен на щурците през онова лято. Но това било само в началото, защото покъсно дъщерята на Зеф Мици открила, че по необясними причини всячески търси да измъкне Юл Пърляля от неизвестното му скривалище. Междувременно полека-лека с всеки изминал ден Сося чувствала в себе си някакъв непознат за нея трепет. Девојката не можела да си обясни защо именно тя, а не някой друг трябва да върне Юл Пърляля по уличките на Катунд, както не знаела защо ѝ липсвала необходимата смелост открито да търси изчезналия момък.

Никой в Катунд не знаел къде е Юл Пърляля и какво прави. Нито пък някой проявявал каквото и да било любопитство да разбере къде и

защо се е уединил.

Фактът, че останалите го забравили, изглежда бил добре дошъл за Юл Пърляля. Той, от своя страна, не дал никакъв повод да привлече вниманието на когото и да било. И потънал в мълчание, а невероятното лято съвсем объркало живота и мозъците на хората. Юл Пърляля бил в състояние само да забравя. Искал да забрави всичко — и миналото, и настоящето, и никой не бил в състояние да разбере промените, които настъпили у него.

Първият, който усетил, макар и смъртно смъртоносната опасност, застрашаваща мозъците на жителите в Катунд, бил Юл Пърляля. Съмнението за тази опасност се породило у него инстинктивно, когато открил, че Сося се изразява различно от другите селяни. „Аз нямам никаква работа с дявола“ — му казала тя. След този отговор той не знаел какво друго да я попита. От своя страна, Сося не обяснила нищо повече. Не знаела по какъв начин се е избавила от дявола и как е преодоляла парещата жега и влудяващата проглушителна песен на щурците. Дори и самата тя не можела да си обясни дали има някаква връзка между бързото ѝ, смайващо разхубавяване и прогонването на дявола.

Умът на Юл Пърляля не бил привикнал да се занимава с толкова заплетени разсъждения. Това били куп въпроси, на които той не можел изведнъж да си отговори. Решил да попита някого, но се страхувал да не го сметнат за побъркан. В състоянието, в което изпаднали съселяните му, били много по-склонни да повярват в лудостта, отколкото в будния разум. А той не можел да понесе да го помислят за луд. Тогава наистина щял да се побърка. Според него смехът на Сося бил предвещаващият признак, по който другите щели да съдят за поведението му. Първият човек, който го сметнал за побъркан, била именно Сося, защото тя го подтикнала към тия объркани мисли.

Отначало, тласкан от скритото желание в никакъв случай да не унижи Сося, Юл Пърляля постепенно успял да заличи лошото впечатление, което му направил съкрушителният смях, с който посрещнала въпроса му: „Защо никога не споменаваш дявола?“ Трябва да се каже, че държанието ѝ по време на първия им разговор той превъзмогнал общо взето с лекота. Превъзмогнал го, тъй като все още не му било ясно какво всъщност иска. Лошото впечатление, което оставил у него смехът ѝ, се помъчил да заличи по начин, който се

нрави на младеж на неговата възраст — смятайки се за покорител на женските сърца. Но когато видял, че нито един от другарите му не повярвал в измислената от него история, дълбоко осъзнал, че и самият той никога не си е поставял за цел да покорява сърцето на Сося. Съвсем други подбуди го тласкали да я заговори. С облекчение си помислил, че и Сося не би му се изсмяла, ако знаеше, че той не възнамерява да ѝ се обяснява в любов. Юл Пърляля не можел да определи какво го подтикнало кажи-речи несъзнателно да приближи Сося. Той смятал, че никога не може да ѝ каже „обичам те“. От нея искал нещо повече от сочните ѝ устни и налетите като късни есенни смокини гърди. Юл Пърляля искал нещо, което не можело да се назове с думи, някакво своего рода избавление от този свят, така жестоко нападнат от жегата, избавление от песента на щурците и човешките проклетия, отправени към дявола.

При втората среща, макар че съкрушителният смях на Сося не се разнесъл, честолюбието на Юл Пърляля било тежко накърнено. Това било съкрушителен удар. Държанието ѝ, нейното споразумяване с младежите да му се подиграят, желанието ѝ да го унижи пред останалите, всичко това било необяснимо и чудовищно. Тогава разбрал, че предишното му убеждение е погрешно, че към Сося го е тласнало само желанието да открие каква връзка има между смайващото ѝ разхубавяване и това, че тя никога не споменава дявола. Естествено тази му цел била непохватима, но в нея се преплитало и силното му влечение към девойката, която таяла в тялото и душата си странната тайна на това незапомнено лято. Разкриването на тази тайна зависело от сливането на неговите чувства с тези на Сося, така както от слетите им чувства зависело разгадаването на тайната. И двете победи се постигали едновременно — или заедно, или изобщо никога не се постигали. Значи никога нямало да бъдат постигнати. Защото Сося... „Ах, Сося... Тя...“

Юл Пърляля се отдалечавал, шептейки.

— Къде отиваш? Почакай...

Това била Сося, която викала след него, но я чул само той, никой друг. Останалите доловили единствено болезнения му стон:

— Защо?

* * *

Мъже, жени, старци, старици и деца не преставали да задават въпроси. Всички нещо питали, само питали, и то в един глас, а никой не отговарял, нито пък някой очаквал отговор на своите въпроси. Никой не чувал какво го пита онзи срещу него, до него или зад него, защото никой не мислел. И такава лекота чувствали в главите си, освободени от мислите! А непрекъснатото свирукане на щурците продължавало да се вмъква между откъслечните им думи и да ги смила като воденичен камък, да ги раздробява и изопачава. Естествено, че пак било шумно, но това била причудлива смесена глъчка, неопределена, и като такава напълно притъпявала човешкия слух.

Хората забелязвали, че щом изминели няколко часа, сякаш забравяли, че допреди малко ушите им били заглъхнали от свирукането на щурците, което ги пробождало отвсякъде като с милиони невидими тънки игли. Но мозъците им все още не били дотам отпочинали, за да започнат да мислят, та да се запитат или да се обърнат към останалите и да разберат какво ново се е случило, какво се е променило. Били учудени и сляпо вярвали, че всички странности произтичат от необикновената случка със старата Нифе Карахода. Но както и да е, за тях било от значение не изясняването на истинските причини за учудването им, което довело до внезапна промяна на шумовете от заобикалящия ги свят, които достигали до слуха им, а важен бил резултатът — ушите им си възвръщали предишната способност. Не можели да си представят, че едно чувство като учудването, което при обикновени обстоятелства трае толкова кратко, би могло да има такава възобновителна сила за тялото и душата на човека. Никога не можели да предположат, че е възможно учудването да се усети от цялото човешко тяло като неповторима наслада. Нищо нямало да им стане, ако безусловно повярват, че това добро им е дошло от старицата Нифе Карахода. Хората все повече свиквали с възвръщането на слуха си, макар то да ги поставило пред ново изпитание — да търпят непрекъснатите дрънканици на околните. Разбира се, това не им попречило да се насладят на рядкото удоволствие, че чуват всичко. Ала с времето постепенно започнали да се уморяват. Въпросите им се забавяли. Звучите, които отронвали, не

били така стегнати и свързани помежду си, та да разбият и разпръснат неуморимия напев на щурците. Езиците им изтръпвали, удебелявали се като при тежки увреждания. А разговорът им пък се състоял само от въпроси. И то вече задавани многократно.

— Как...

— Така ли?

— Е?

— Има ли?

— Подтиквана ли?

— Какво е искала?

— Там ли?

— На гроба?

— Да са...

— ... й направили...

— ... магия?

— Да не...

— ... се е...

— ... побъркала?

Празнините между отделните задавани от хората въпроси се запълвали от познатата свирня на щурците. Селяните едва успявали да напълнят дробовете си с въздух с едно или няколко последователни вдишвания. Въпреки това у тях не се промъквало никакво усещане за опасността, че може отново да се възвърне предишната им мъка и тегоба. Мозъците им били почти бистри, както някога в онова далечно време преди нечуваното знойно лято.

— Както някога, наистина...

За жителите на Катунд сравнението с предишното състояние на главите им било начало на възвръщането на способността им да мислят. Гласът на онзи, който заговорил, секнал, защото на върха на езика му несъзнателно дошло името на дявола и той в последния миг успял да стисне челюсти, за да не го изрече. „Слава Богу!“ — си казал той, сякаш за да се убеди в промяната, която вече била настъпила в начина му на изразяване.

— Както някога — обадил се друг и въздъхнал.

Той въздъхнал. И всички го чули. Въздъхнал така, както били въздишали векове наред хората от Катунд, когато нещо гнетяло душите

им. Това означавало, че техните усещания едно след друго постепенно се възвръщали.

Трети се изсмял свободно, гръмогласно:

— Ха-ха-ха!

Никой не могъл да си обясни защо го направил, но важното било, че се изсмял. Навярно си бил припомнил нещо от миналото. Устните му не се разтеглили, както се случва, когато се смееш насилствено или жлъчно. Устните му съвсем естествено се отпуснали, очертавайки две красиви трапчинки на бузите му.

Четвърти казал:

— Абе, какво сме се умърлушили като на воденица?

Бил единственият, който се обърнал с въпрос към хората. Но и това било своего рода победа, защото въпросът му бил съвсем различен от доскоро задаваните. Звучал като призив да се опомнят. Това подсказвало, че трябва да започнат да разговарят и за други, много по-съществени неща.

Хората имали усещането, че току-що са дошли в съзнание след бълнуване от треска. Те се гледали в очите и се радвали, че откриват помежду си същия израз на почуда, изписан по лицата им. Бликнали хвалебствия по отношение на учудването, несъзнателно потискани в мозъците им през изминалите дни. А ведно с възхвалите дошли и упреците, които всеки си отправял. Как по-рано не били разбрали колко хубаво и животворно е учудването за всички човешки сетива? При тези разсъждения се затвърдило непоклатимото убеждение, че до това спасително откритие ги довела с внезапните си изблици старата Нифе Карахода. Всъщност всяка божествена намеса в живота на хората винаги идва съвсем неочаквано. В противен случай не би била божествена. Затова никой вече не окачествявал постъпките на старицата като безумие. Дори и когато се случело да се запитат дали не е полудяла, веднага разсейвали и най-малките съмнения. Просто някаква вътрешна сила ги карала да се освободят от всички измъчващи ги въпроси. Това било някакво разтоварване от непосилното бреме, с което вече смятали, че нищо не ги свързва.

Междувременно у тях постепенно ставала и друга промяна. Ведно с учудването от необикновената случка с Нифе Карахода, душите им се изпълвали и с известна признателност към старицата.

— Защо?

Болезненият стон на Юл Пърляля трепнал за кратко, скован сред побелелия от жегата въздух. После стихнал, сякаш никога не бил прозвучавал. Сося останала с впечатлението, че този стон го погълнала огромната, зееща навред невидима уста на щурците, за да го превърне бързо в заглушителен шум. За първи път девойката почувствала колко нетърпими са тия насекоми. Но раздражението, което пораждала у нея тяхната еднообразна песен, било твърде различно от онова на останалите жители в Катунд. Непривикналият мозък на Сося не се дразнел от острите нестихващи звуци на песента им, а от представата, която те пораждали за щурците.

Колкото по-продължително ставало отсъствието на Юл Пърляля, толкова по-натрапчиво изплували пред Сося щурците. А и те, от своя страна, сякаш за да подклаждат това чувство, присъствали винаги и навсякъде. Сося на няколко пъти се уловила, че е готова да сгреша, когато на върха на езика ѝ несъзнателно идвало проклятието: „Дявол да ви вземе с все свирукането ви! Как за миг не спряхте!“ Но начаса се опомняла, и то не защото искала да остане докрай различна от другите, а тъй като подобна мисъл, особено сега, ѝ се струвала глупава. Тя ни най-малко не си поставяла за цел да остане завинаги вярна на твърдението, че няма никаква работа с дявола. Девойката можела със сигурност да потвърди, че не изпитва и капка страх от дявола. Единствено споменът за Юл Пърляля се надигал в душата ѝ и отвеждал до върха на езика тежкото проклятие.

Сося не знаела да благодари ли на Юл Пърляля за безследното му изчезване или да го смята за виновен, че е породил това объркване у нея. Всъщност тя никога не била обичала проклятията. Те винаги всявали в душата ѝ по-голям страх, отколкото заплахите. Ето защо не си спомняли нито веднъж да е проклинала за нещо. Сега чувствала, че у нея е настъпила някаква промяна, след като се налага да вика на помощ разума си, за да запази устата си неосквернена. „Времената са толкова лоши, че няма накъде повече“ — разсъждавала тя наум като старица. Но силният се познава в трудните дни на изпитание... Ала и там, където мисълта ѝ оставала незавършена, неизменно изскачал

изразът: „Дявол да го вземе!“ По този начин и логиката не можела напълно да я утеши. Сося стигала до извода, че трябва да е благодарна на Юл Пърляля и само на него, задето я избавял от това зло: чувствайки опасната беда, която я застрашава, тя намирала избавление в невидимото присъствие на Юл Пърляля. Сося не можела да направи нищо друго, освен инстинктивно да установи своята зависимост от странния момък. От друга страна, много добре съзнавала, че ако не бил Юл Пърляля, тя никога не би се осмелила да произнесе името на дявола.

Постепенно споменът за Юл Пърляля завладял напълно непривикналата ѝ да се блъска с подобни дълбоки размишления глава. Сося решила, че това навярно иде от песента на щурците, която непрекъснато кънтяла. И тази песен сякаш незаличимо поддържала във въображението ѝ образа на Юл Пърляля. Той не изчезнал от погледа на Сося, както обикновено се случва с човек, когато се отдалечи, без да извърне глава назад. А последното „защо“, което изрекъл, запазило непокътнат човешкия му образ, докато стонът звучал в побелелия от жегата въздух. Колкото повече дни минавали, толкова по-силно се затвърждавала у Сося мисълта, че неговият стон бил покъртителен именно защото заявявал пред всички, че възнамерява безвъзвратно да изчезне. Постепенно у девойката се надигнала скрита ненавист към младежите, които я заобикаляли. Не само защото ѝ попречили да довърши разговора си с Юл Пърляля и да се разберат, но и за това, че те не доловили зловещата вест в неговия стон. А може би я усетили, но тя не им направила никакво впечатление, тъй като не били в състояние да предотвратят подобна постъпка. Всъщност само те можели да го спасят. Наистина тя извикала след него, макар да знаела, че е безсилна да го спре.

След заглъхването на болезнения стон човешкият образ на Юл Пърляля изведнъж изчезнал, сякаш го погълнали многобройните усти на щурците. Над земята се разпростряла празнота, която само Сося била в състояние да почувства. Толкова осезаема празнота, че у девойката се замъглили всички представи за мястото, което човек заема в света. Тя доловила нещо, необяснимо за нея: че липсата или присъствието на един човек, независимо от останалите обитатели, влияе на равновесието в този свят. Липсата на Юл Пърляля според Сося правела жегата и жаждата нетърпими, превръщала песента на

щурците в непоносим писък и всичко това тласкало младежите, както и всички останали селяни, към кавги и разправии. Защо? На Сося и през ум не ѝ минавало да се запита така ли щяло да бъде, ако на мястото на Юл Пърляля бил някой друг младеж. Тя денонощно си блъскала главата да проумее защо това се случило именно с Юл Пърляля. За съжаление, не се и опитала да свърже по някакъв начин историята на момъка със себе си. В цялата тази бъркотия тя се виждала най-много като учуден свидетел. Дали била открила човека, свързан с божествата, или не? Тя изобщо не можела и да си помисли, че Юл Пърляля има връзка с дявола.

Божествата безпричинно накарали младежа да се разгневи, а после, за да си отмъстят или да го избавят от това, бързо го повикали в небесните си покои. Естествено божествата нямало за какво да си отмъщават на своето чедо, нито пък ставало дума за спасение, защото Сося можела да се закълне, че Юл Пърляля не го грозяла никаква опасност. Тя била убедена, че божествата може да си отмъстят на нея — девойката, която повела фаталния разговор. Това убеждение до такава степен я обсебило, че тя не се осмелила да се запита какъв грях е сторила, за да предизвика техния гняв. От дявола Сося не се бояла, но от боговете — да. Пред тях тя коленичела. И ето че сега те я наказвали, но не с някаква ужасна болест, която да я прикове със седмици или месеци в постелята, нито със слепота, за да тръгне да търси пътя с тояжка, или пък да ѝ отнемат езика, та да разговаря само с пръсти, нито краката, за да осакатейт и да се влачи като костенурка. Боговете я наказвали, като я заставяли ден и нощ непрекъснато да мисли само за Юл Пърляля.

Сося знаела, че божествата не можели да приемат младежа в небесните си покои, тъй като го били създали да живее на земята. Там горе имало място само за душата му. Значи Юл Пърляля със сигурност се намирал в света, определен за обикновените хора. Навярно някъде около ливадата, където го видяла за последен път. Сося взела да го търси скришом от другите, като не оставила храст неразбутан, но от него нямало и следа. Девойката се чувствала уморена и разочарована, че не го намерила, но убеждението, че Юл Пърляля е някъде наоколо, недалеч от нея, било непоклатимо. Тя вярвала, че той е жив. Боговете нямали основание да го приберат толкова млад в техния свят, откъдето никой никога не се е завърнал. С положителност това било някаква

шега на божествата, която щяла да продължи по-дълго, но не безкрайно. Благочестивият със сигурност отново щял да го доведе, тъй като и земята му е подвластна, пък дори и само за да пропъди от главата на Сося натрапчивите мисли за Юл Пърляля. Не били осъждали девойката за нищо, затова тя трябвало на всяка цена да намери начин да запази тялото на младежа да не се разложи от жегата. В противен случай, когато душата му се спуснела от небето, нямало да има къде да се всели. Сося искала Юл Пърляля цял-целеничък — и телом, и духом, както го видяла за последен път.

След като разпръснала едно след друго съмненията, че тялото на Юл Пърляля се е превърнало в камък, дърво или трева, красивата дъщеря на Зеф Мици си казала, че божествата са намерили най-сигурното място да скрият Юл Пърляля — в песента на щурците. Сега тя си представяла тяхната песен като гигантска пещера, която непрекъснато ехти. И сама не знаела как ѝ хрумнало това сравнение. Сося си казвала, че след като едно тяло е предопределено да възкръсне, то трябва да се отличава с нещо особено от мъртвешкия труп. Трябвало да има някакъв начин да се свърже с живота, към който рано или късно ще се върне. Това било необходимо. Навярно му била останала способността да вижда или чува. С положителност слухът, защото зрението не е достатъчно, за да разбере изреченото от хората. Но и слухът само не стига, та да прецени постъпките на околните. Нужни са едновременно и очите, и ушите. Сося си представяла безжизненото тяло на Юл Пърляля, разпръснато наоколо от песента на щурците, ослушвайки се с наострени сетива. Някакъв вътрешен глас, на който ѝ било трудно да повярва, ѝ нашепвал, че Юл Пърляля следи само нейните думи и постъпки. Останалите изобщо не го интересували.

И именно тази представа, която пазела у нея жив спомена за Юл Пърляля, възпирала девойката да споменава дявола. Ако тя запратела щурците по дяволите, неизменно щяла да се нахвърли и върху сянката на Юл Пърляля. Тогава щяла да загуби всякакво право да иска неговото завръщане. „Той няма никаква работа с дявола“ — си казала Сося, сякаш за да се успокои.

Не минало много време и почудата, която предизвикала в цял Катунд невероятната история с Нифе Карахода, напълно изчезнала и се възвърнало предишното уважение към старицата. Възклицанията на удивление на хората все повече оредявали, докато накрая секнали. С всеки изминал миг селяните мислели някак по-свободно. Постепенно започнали да чувстват известно облекчение, че са се избавили от пристъпите на този гърч. Това приятно усещане във всеки случай правело по-поносима жегата и песента на щурците. Въпреки всичко горещината съвсем не била намаляла. Напротив, станала още по-изгаряща. Нито пък била стихнала поне малко свирнята на щурците. Тъкмо обратно, песента им кънтяла още по-оглушително.

Постепенно хората стигнали до извода, че и парещата жегата, и пронизващата песен на щурците не проникват както преди в техните черепи, за да размътят мозъците им. Те вече били забравили да мислят.

— Тя! — крещели всички в един глас, убедени, че по този начин изпълняват своето задължение, и вдигали ръце към небето, въпреки че старата Нифе Карахода, към която се обръщали, все още била в Катунд, свита под овехтелите си дрехи, молеща се с цялата си душа час по-скоро смъртта да я прибере. Тя била започнала да размисля, но гледала на своята история съвсем различно от цял Катунд.

Селото не искало и да знае за мъките на старицата. Дори не се и запитали жива ли е или не. Цял Катунд бил убеден, че тя е тяхното избавление, и това им било достатъчно, за да я боготворят. Разправят, че жителите от този край можели да боготворят своите идоли и без да ги виждат. Затова и съществуването на старата Нифе Карахода потънало в забрава. За тяхна радост и старицата се уединила в своя кът с желанието да намери покой, различен от този, който ѝ предоставяли нейните съселяни. Не ѝ било необходимо да споменават нейното име. Още в самото начало те я нарекли ТЯ. И си останала ТЯ — най-необходимата светица, която ще им помогне да преживеят остатъка от това ужасно лято, без да полудеят.

Първата помощ, която им оказала ТЯ — светицата, било възвръщането на способността им да чувстват. Неочакваното чудо, което завладяло цял Катунд, било как внушила на всички, че в близките дни ще падне равномерен дъжд върху тревата, царевицата и овощните дървета. Хората изведнъж се оживили. Лицата им светнали. Започнали да се усмихват, да се поздравяват и да си пожелават „добро

утро“, „лека нощ“. Тук-таме взели да се разказват и хубавите сънища. Страшните, разбира се, не, защото учудването не останало единствено — то чувството породило от само себе си и радостта.

След като преодолели първоначалното удивление, хората започнали да посвещават повече време на размислите, отколкото на емоциите. Чувствали главите си все по-бистри, особено сутрин, току-що събудили се, когато слънцето все още не се било вдигнало високо на небето, а и щурците не били надули свирките си. Ведно с мисленето полека-лека взела да се възвръща и паметта им. Ах, паметта!

Но с възстановяването на паметта сякаш всичко се усложнявало. След радостта болката от преживените беди щяла да завладее Катунд, тъй като паметта бурно изпълнила главите на хората с всевъзможни вести, произнесени с викове по време на глухотата им, когато на всички им липсвал здравият разум, за да им обърнат нужното внимание. Най-неприятните от тези вести били свързани с тайните любовни връзки. Измамените съпрузи, макар в повечето случаи и те да били изневерили на жените си, се почувствали твърде зле. Долавял се стремеж към разкриване на прелюбодеянията, както никога досега, и то главно с осъждане на другите, като се оставяло настрана съденето на собствените грехове. Не ревността ги измъчвала. Ревността останала в сянката на друго, много по-силно терзание. Било наранено честолюбието им, защото открили, че са били мамени. А мъжете в Катунд били известни като твърде честолюбиви. Изведнъж всички се обявили за жертви. Никой не се почувствал поне за миг виновен за нещастията на другия. Всеки с увереност твърдял, че е само жертва. А известно е, че жестокостта на жертвите няма равна на себе си.

В това време жените от Катунд, които били изневерили на съпрузите си, които, от своя страна, също не им останали длъжници, само мълчали. Но тяхното мълчание съвсем не било мълчание на човек, хванат на местопрестъплението, нито пък онова мълчание на твърдоглавия, който смята за унизително да дава обяснения за своята вина. Мълчанието им изразявало само недоумение. Личало, че са заварени неподготвени за подобни главоболия. Както и да е, трябва да признаем, че те имали основание да са смутени, защото нищо не ставало така, както било прието в Катунд. Обикновено гневът на измамения съпруг се стоварвал най-напред върху неговата жена грешница. После идвал ред на прелъстителю. Но този път жените били

напълно оставени извън мъжкия гняв, сякаш нямали нищо общо с разразяващата се буря, която се надигала в тях и се очаквало всеки миг да избухне. Не било трудно да си представи човек колко разрушителна щяла да бъде подобна буря. Мъжете от Катунд били много търпеливи, но не от онези, които прощават, когато им бръкнеш в раната.

Въпреки всичко бурята не се разразила. И избавлението дошло пак от старата Нифе Карахода. Като споразумение между божества, точно когато страстите така се разгорещили, че повече нищо не можело да ги удържи и неминуемо щяла да избухне свадата, някой извикал:

— ТЯ...

Той не произнесъл нито дума повече. Гласът му прозвучал като отприщен и подействал магически не само на присъстващите селяни, но и на онези, които били по домовете си и разумно обмисляли за последен път действията, които щели да предприемат. Мрачните им лица взели да се разведряват, а ведно с това настъпила и внезапна забрава на всичко. Никой не намирал причина да гледа другия накриво. Това разбирателство между мъжете в Катунд не спряло дотук. Не било нужно онзи, който заговорил, да изразява някаква мисъл. Неговата задача била само да даде знак, който всички разбрали.

Жегата и щурците продължавали своята работа, но действията им били поносими за хората, защото в главите им вместо раздражението, което щяло да ги тласне към злото, изведнъж се появило преклонението пред старата Нифе Карахода, която несъзнателно се била превърнала в светица.

* * *

Зеф Мици наредил на дъщеря си да върви да спи, нещо, което никога не бил правил досега. Преди да се размърда от мястото си, Сося потърсила крадешком погледа на баща си, след това този на майка си, но понеже те нищо не й подсказали, се отправила към своя ъгъл, изпълнена с лоши предчувствия. Въпреки всичко те не породили у нея никаква паника. Била в състояние да посрещне каквито и да било фатални последици с неприсъщ за нейната възраст стоицизъм.

— На момичето му е дошло време да се задоми, но аз не искам да я омъжа — процедил през зъби Зеф Мици с поглед, отправен встрани, след като Сося се отдалечила.

Вечерта била като всички останали вечери през това лято. След кратката тишина, която настъпила, цялата къща се изпълнила с поривистата песен на щурците.

— Още е малко — обадила се по някое време майката.

Зеф Мици не бил достатъчно съсредоточен, за да долови несигурността в гласа на жена си. Споменаването за задомяване на девойката изведнъж породило у него представа, която го накарала да почервене и да се нервира, ала същевременно и окончателно да изгуби смелост да погледне жена си в очите.

— Не че не искам да я задомя. Искях да кажа, че на Юл Пърляля няма да я дам — продължил Зеф Мици.

— Юл Пърляля не е и поискал ръката на дъщеря ни, затова е излишно да се безпокоиш — отвърнала жена му, без ни най-малко да се съмнява в причината, която карала съпруга ѝ да говори така.

Викът заседнал в гърлото на Зеф Мици: „Не е и нужно да иска ръката ѝ. Той вече е грабнал сърцето ѝ“ — но се въздържал да го изрече гласно. Сторило му се, че ако от устата му излезе подобно твърдение, с това ще докаже окончателното си поражение, затова само повторил, колкото да излее гнева си:

— На Юл Пърляля няма да я дам, ако ще светът да се обърне.

Категоричното му решение породило у Зеф Мици съвсем друга представа, от която нямало причина да почервенеява, но жена му не допуснала тази представа да изплува в съзнанието на мъжа ѝ. Тя го прекъснала с една продължителна въздишка, която сякаш плиснала в лицето му ведро вряла вода.

— Какво ти става?

— Нищо — отвърнала жена му разсеяно.

— Въздъхна ли или така ми се стори?

— Въздъгнах. Защо да не въздъгна?

— Какъв дявол те прихваща? Какво ти става? — Гневът на Зеф Мици бил стигнал дотам, че повече не можел да го овладее.

Жена му станала по-внимателна, но не придала голямо значение на неговото избухване. Помислила си, че и двамата са в едно и също душевно състояние, макар да го изразяват по различен начин. Тя била

толкова разстроена, че не долавяла у мъжа си нищо повече от това, което изразявал външният му вид. А за Зеф Мици това било добре дошло, защото смятал, че не е нужно жена му да знае повече.

— И ти да искаш, и аз да искам, не можем да омъжим момичето за човек, който го няма. Бъди спокоен — казала майката на Сося, за да приключи разговора, след което отново въздъхнала.

Зеф Мици не чул думите, с които жена му искала да го успокои. Всичко, което разбрал от нея, било, че не могат да омъжат дъщеря си за човек, който не съществува. Той искал да ѝ отвърне, че такъв мъж е още по-опасен, но му минало през ум, че след това жена му с положителност ще настоява да ѝ обясни надълго и нашироко нещо, което му било невъзможно, и затова се отказал. Зеф Мици не можел пред никого да разкрие своята обърканост, а още по-малко пред жена си, ето защо подпрял с длани глава, както правел винаги, когато грижите му го отвеждали в задънена улица. След това отправил към жена си жест, който тя разбрала и се запътила да си ляга. Майката на Сося се отправила към леглото под гръмкия оркестър на щурците. Зеф Мици си поел дълбоко дъх, сякаш присъствието на жена му било разредило и въздуха наоколо. След това си свалил ризата. И сам не знаел защо в последно време му било неудобно да стои разсъблечен пред очите на старата.

„Един несъществуващ мъж е още по-опасен — повторил си наум Зеф Мици, отново подпрял с длани глава. — Защото не можеш да се защитиш от него.“ На Зеф Мици не му било ясно кой е застрашен от един несъществуващ мъж — той или дъщеря му. „Но Юл Пърляля съществува — неочаквано избухнал на глас бащата на Сося. — На него само тялото му е невидимо.“

От ъгъла се зачул гласът на жена му:

— Какво каза? Искаш ли нещо?

— Не, не, няма нищо, хайде спи... — отвърнал глухо той и в мозъка му внезапно проблеснало ужасно съмнение: Сося сигурно е бременна.

Гърлото на Зеф Мици пресъхнало и започнало да го пари. Надигнал се да вземе чаша вода, но краката му несъзнателно го отвели към мястото, където спяла Сося. Той се опомнил едва след въпроса на девойката:

— Искаш ли нещо?

Гласът ѝ прозвучал толкова студено, че Зеф Мици съвсем се объркал, защото в този миг бил забил поглед в разголения корем на Сося. Той се бил промъкнал като в треска и дважд повече се изненадал, когато открил, че тя спи съвсем гола. Лунната светлина нахлувала обилно през отворения прозорец и меко се разстиляла върху гладката кожа на тялото ѝ. Погледът на Зеф Мици се замъглил.

— Каква е тая луна? — промърморил той. Бил застанал като вцепенен пред разбудилата се девойка и не можел да помръдне.

— Какво ти е сторила луната? Остави ме да спя! — отвърнала тя все така студено.

Зеф Мици вече бил отместил поглед върху лицето ѝ. Това била единствената част от нейното тяло, която му било позволено да гледа. Всъщност можел да го гледа, без да се смущава. Трудно му било да си обясни своето объркване и се опитал да не му отдава значение. Личало, че Сося е сънена, но въпреки това той не я оправдавал, че изкарва на показ и не се опитва да скрие своята женска голота. Зеф Мици взел да се размисля — подобно нехайство в края на краищата отговаря на студенината, с която му заговорила. Той се убедил, че тя няма да му обърне повече внимание. „Дори «тате» не ме нарече — помислил си Зеф Мици и се учудил на себе си, че не се разгневил. — Докога ще търпя? — запитал се огорчен.“

„Остави ме да спя! — повторил той думите ѝ, когато отново седнал в ъгъла. Изгони ме като да не съм неин баща, а някой досаден чужд човек. Не ме изгони, а презрително ме натири! Естествено, че ще ме изгони, и то с презрение, защото развалих удоволствието ѝ. Не говори с такава жлъч на баща си, дъще, че е грехота“ — обърнал се той като чужд човек към себе си.

Отправянето на този незначителен упрек било, колкото да промени реда, в който били навлезли мислите му. Зеф Мици бил убеден, че озовавайки се край Сося, развалил удоволствието ѝ. Разбира се не от съня, защото не вярвал, че е спяла. Тя мислено мърсувала с Юл Пърляля. В противен случай не би си свалила и гащите. У него се затвърдило убеждението, че Юл Пърляля е обсебил сърцето на Сося и никой не можел да го заблуди, което го изпълнило с радостта на победител. Но тази радост се оказала твърде кратка, тъй като изведнъж си спомнил, че сам бил казал: „От Юл Пърляля не можеш да се защитиш.“ И той начаса се запитал защо трябва да се защитаваш от

Юл Пърляля? И кой трябва да се защитава от него — той или Сося? Вместо отговор изплувало голото тяло на дъщеря му, мятайки се от единия до другия край на постелката, хапано от невидима мъжка уста. А дали било хапане или милувки? Движенията на Сося болка ли изразявали или...? Зеф Мици нямал сили да спомене другата дума, която определя възбуденото от притискането на мъжки ръце тяло.

Но спасението не било в това. Зеф Мици не можал да пропъди предишното си съмнение, че Сося е бременна.

* * *

Нито старата Нифе Карахода умишлено била решила да стане светица, нито хората съзнателно я били избрали за такава. Просто така се стекли от само себе си обстоятелствата. Старицата, свита на кълбо в сянката на черницата пред къщата, под триумфалния марш на щурците продължавала да моли всевишния да я прибере, като единствено избавление от срама, дето я сполетял. Тя ту се молела, ту проклинала всевишния, който я изоставил в тези тежки дни. Нямала и представа за боготворенето, което била предизвикала в Катунд. Но дори и да знаела, само би се учудила, но не и да повярва. Сега разсъждавала съвсем трезво. Как може да се обожава такъв срам? Господи, какво сме ти сторили, че ни затри ума от главите?

Нифе Карахода смятала за нечуван срам онова, което ставало с нея. Никога досега не се било случвало старица на деветдесет и три години да се сети за мъж. И то да го иска така открито, с такъв копнеж, както умирацията от жажда моли за капка вода. Тя си припомнила с каква ненавист започнала да гледа на младите мъже в Катунд, които напълно я били забравили. Не била в състояние да определи дали не разбирали какво изгаряло душата ѝ или се отнасяли пренебрежително към нейното страдание. Въпреки това и в единия, и в другия случай тя не ги оправдавала. Именно тази омраза, трупана капка по капка като отрова в душата ѝ, слепешката я отвела на отдавна забравения гроб на мъжа ѝ. Нифе Карахода започнала всичко като някакъв вид отмъщение към мъжете, но скоро сама си повярвала, че е намерила начин да угаси огъня, който вътрешно я изгарял. „О, господи, каква е тая бясна кучешка кръв, дето я вля в тялото ми?“ — шепнела тя под нажежената

сянка на черницата в двора и триумфалния оркестров марш на щурците.

— И защо бе, боже?

Нифе Карахода си била внушила, че във вените ѝ не тече човешка, а кучешка кръв. Била чувала много отдавна, още като млада невеста, че на кучката никога не секва ищахът — и душа да бере, тя пак била похотлива. „Аз съм една кучка“ — си казвала Нифе Карахода с някакво неудържимо желание да започне да лае. „Бау-бау!“ — отеквал в ушите ѝ собственият ѝ глас, радвало я, че толкова ясно звучи лаенето, та всички да чуят тоя вой на разгонена кучка.

„Бау-бау!“ Сега вече Нифе Карахода била завладяна от отчаяното желание безмилостно да си отмъсти, като се унижи докрай и открито, та всички да разберат. Някаква потайна мисъл ѝ нашепвала, че ако се представи пред цял Катунд като истинска разгонена кучка, хората накрая ще я сметнат за обезумяла и ще забравят срама ѝ. Нека да я наричат побъркана, както си искат да я наричат, само да забравят нейния позор. Тя би понесла всякакъв прякор, освен този, който сама си бе лепнала.

Но старата Нифе Карахода чувствала някаква непреодолима пречка, която я възпирала непрекъснато да лае, и не можела да си обясни откъде се е взела.

А хората в Катунд, които постоянно се опитвали да се съобразяват с хода на нейните мисли, започнали да се уморяват от преклонението пред своята измислена светица. Тази умора настъпвала винаги, когато забравяли причината, поради която им било необходимо това боготворене. Ала главите им продължавали да мелят. И колкото по-ясно и логично разсъждавали, толкова по-силно се затвърждавало убеждението, че в това тяхно отношение има нещо безсмислено. После полека-лека се породило съмнението, че онова, което не върви, не е нещо обикновено. Напротив.

Накрая настъпил мигът, когато като по някаква тайна, но безусловна заповед в главите на всички изплувала съкрушителната мисъл: „Кого боготворят? На кого се молят?“

* * *

Сося с положителност била бременна. Видим или невидим, Юл Пърляля, независимо от всичко бил мъж, щом се бил вмъкнал в топлото легло на девойката. Зеф Мици не бил в състояние да определи виновника за срама, който зачернил неговата къща.

Когато се разгорещял, естествено цялата вина стоварвал върху Сося. Няма нищо по-тежко за един баща от това да вини собственото си чедо за нещо, в което са замесени и други. Но както се бил настроил, Зеф Мици не можел трезво да разсъждава, докато сипел гръм и мълнии върху дъщеря си. Дори му се струвало, че по този начин облекчава мъката си.

След като му олекнело, което наподобявало изтрезняване след тежко пиянство, у Зеф Мици се надигала омраза към Юл Пърляля. Естествено дъщеря му била чиста като сълза. И още толкова млада, макар да била източила снага и да се била разхубавила. Последното Зеф Мици смотолевял през зъби сякаш било нещо срамно, за което той като баща носел голяма отговорност. Всички в Катунд знаели, че Сося е съвсем млада, почти дете, макар стройното ѝ тяло... Но както и да е, човек не се мери с метър, нито пък на килограми. За него се съди по това, какво има в главата му. А Сося била умна, но ѝ липсвала зрялост и все още не се била откъснала от майчините милувки, въпреки че по стройното си тяло изглеждала... Преди да настъпи лятото, всички гледали на нея като на момиченце. Човек не избуява като тиква само за седмица. Онези, които съдели за Сося само по източените крака и налетите ѝ гърди, или били зложелатели, или забравяли, че на човек му трябва време, докато се научи да се пази от житейските капани. О, всемогъщи боже! Как не можели хората да проумеят, че онзи непрокопсаник на Пърляльовци я бил опозорил?

С положителност той я е излъгал. Вмъкнал се бе в чистата ѝ душа и я бе опозорил. Клетото момиче! Зеф Мици заридал от мъка. С него се случвало това, което става с всички мъже, които рядко плачат в живота си. Сълзите напирали с някакъв гърч, пълзящ от краката към главата. Въпреки всичко това не продължило дълго, но лошото било, че избликът не му донесъл облекчение, а напротив. Докато смятал, че се успокоява, го завладяла друга, още по-ужасяваща мисъл, свързана с бременността на Сося, в която сега бил повече от сигурен, макар нито веднъж да не бил успял да огледа както трябва корема ѝ.

Виновна или не, Сося била бременна. Детето растяло в утробата ѝ. Източването на бедрата, заоблянето на хълбоците и внезапното наедряване на гърдите, независимо дали това се нравело или не на Зеф Мици, вече било променило живота на дъщеря му. Постепенно той се окопитил. Имало ли някакъв изход? Заглушителното свирукане на щурците му пречело да мисли, но в замяна на това пораждало най-ужасяващи представи. Дори и още да не се набивало на очи, коремът на Сося един ден неизбежно щял да се издуе. И този ден нямало да е далеч. Горедолу някъде през есента. Въпреки това щяло да мине доста време, небето щяло да се заоблачи и навярно щели да завалят първите дъждове, които с положителност щели да угасят слънчевия огън и да напълнят поне със струя вода пресъхналите извори. Значи щяло да измине доста време, за да избледнеят от паметта страданията и бъркотиите от знойното лято. Само Сося щяла да бъде все така красива, ако не и още повече. „Ако се е метнала на майка си — си рекъл Зеф Мици — ще се разхубави дважд повече.“ Той си спомнял как жена му като бременна придобила някаква особена красота.

Както и да е, дори и без да се разхубавя, тя пак щяла да бъде толкова красива, че да привлича вниманието и възхищението на всички. Когато забележели заоблянето на корема ѝ, хората от учудване или от злоба с право щели да се питат: „Какво се е случило?“

Не, нямало да бъде нужно да питат какво се е случило. Това би бил най-безсмисленият въпрос. А и нямало да е вече лято, нямало да я има досадната жегга, че хората да задават глупави въпроси. Те щели да запитат най-естествено — кой е бащата на детето?

Зеф Мици някак се зарадвал, че нямало да попитат с кого е мърсувала тая хубавица.

Но радостта му била твърде кратка, за да го успокои, защото хората колкото и вежливи да са, както любопитните, така и злорадстващите щели да искат да разберат чие е детето, което расте в корема на Сося. И кой е бащата?

Зеф Мици си казал, че това е най-съкрушителният въпрос. Както виждал още отсега държанието на Сося, тя нямало да се съгласи да даде каквото и да е обяснение. Но твърдоглавото ѝ мълчание едва ли щяло да е достатъчно, за да затвори хорските уста. Целият товар за преодоляването на този срам щял да се стовари върху него. Зеф Мици си помислил съвсем спокойно, че няма да скрие истината, и се учудил

на себе си, че не се вбесява от дъщеря си, която ще го постави в такова трудно положение.

Полека-лека в главата му започнали да се изясняват много неща. Трябвало да сведе очи и с повдигане на раменете да подчертае огорчението, което изпитвал, потвърждавайки, че бащата на незаконното дете на дъщеря му е Юл Пърляля. Зеф Мици на всяка цена щял да се постарее хората да разберат, че той не го укорява и няма нищо против него, само би желал според реда и обичая да влезе в дома му като зет. Щял да го посрещне с уважение, макар че това щяло да накърни честта му. Защо да го прави дядо крадешката? При тези думи в очите на Зеф Мици щели да блеснат сълзи, което още повече би принудило онези, с които разговаря, да му съчувстват: „В края на краищата не е станало бог знай какво чудо! И двамата са млади, сгрешили са.“ И Зеф Мици щял да отвърне с една насилена усмивка, която щяла да се посрещне добродушно. И нищо повече не било необходимо. После случилото се постепенно щяло да се забрави. Ден след ден хората щели да свикнат с растящия корем на дъщеря му и леките петна върху млечнобялото ѝ лице. Така че първите писъци на новороденото вече нямало да учудят никого. Напротив, цял Катунд щял да дойде да им честити детето. Тогава Зеф Мици щял да направи празника, който му липсвал поради невъзможността да вдигне сватба на дъщеря си. Всички щели да ядат и пият, дори и случайните минувачи през Катунд, толкова голямо щяло да е празненството. Само като си представил това, в уморените очи на Зеф Мици проблеснала като плъзнала се светкавица следата на една сълза. Но тя била съвсем различна от предишните. Това била сълза от радост.

* * *

Жегата винаги придавала на небето една трептяща мъглявина с цвят на олово, а щурците не проявявали ни най-малък признак да са пресипнали. Времето течало бавно, като че ли и то не успявало да си поеме въздух. А мозъците на хората, колкото и размътени да били, пак продължавали настойчиво да търсят отговор на открития въпрос: Дали наистина обожавали старата Нифе Карахода, която ги накарала да се опомнят и им възвърнала способността да чувстват. Само с нейна

помощ те отново изпитали вкуса на изгубеното свойство да се учудват, да се радват на нещо. Ах, с какъв живот се изпълнили изведнъж телата им! И телата, и душите им. Само благодарение на Нифе Карахода се възстановила и паметта. Колко прекрасно! А били се превърнали в камък. Камък, който яде, пие, движи се, говори. Колкото до яденето — ядели малко, защото нямали апетит от жегата, но въпреки това никога не лягали, без да хапнат нещо. А за пиенето — пиели вода, но много я пестели поради умората, която им причинявало носенето ѝ. Разбира се, никого не оставяли съвсем да му пресъхнат устата. По обясними причини се стараели да избягват и излишните движения, но към необходимите естествено се придържали. Най-неудържимо било говоренето им. Хранели се оскъдно, пиели съвсем малко вода, движели се, без да прекаляват, и говорели много, но това не попречило да заприличат на камъните. Виж, с дърветата например не можели да се сравняват. Чрез кръговете на стволите дърветата денонощно изписвали под кората си своята възраст и история, които да оставят след себе си. Само като правели паралел с времето, когато им липсвала паметта, хората разбирали колко полезно за човека е сегашното им състояние. Затова им се струвало недостатъчно само да боготворят своята спасителка. Ала не знаели какво друго да направят, за да изразят цялата благодарност, която тя заслужавала. Да коленичат пред нея! Да целуват нозете и ръцете ѝ! Да я накарат да се закълне, че няма да ги изостави поне докато премине това злокобно лято!

Така коленичили, с разтреперани от вълнение брадички и ръце, те щели да изразят своята признателност и почит към първата жена, провъзгласена от Катунд за светица. И започнали да коленичат с притворени очи, където и да се намирали — в домовете си, на пътя, край нивите, тъй като новата светица все още нямала храм. „Как така да няма храм? — възразявали мнозина. Нейният храм е отворен навред из Катунд.“ Инстинктивно всички взели да чувстват известно задължение спрямо старицата и всячески се мъчели да избегнат катастрофата, която би причинило раздразнението и отмъщението помежду им. По една случайност Катунд се избавил от кръвопролитие. Защо по случайност? Избавил го Господ. О, всемогъщи, благословен да си, че намери начин да разрешиш нашите спорове в тези тежки дни! О, господи, благословен да си, че ни остави само удоволствието да се

възхищаваме на светицата! Това била молбата, с която завършвали исканията им, които се повтаряли от сутрин до вечер.

Но не било казано, че всевишният ще изпълни тяхното желание. Понеже господ ги познавал по-добре, отколкото самите те, знаел, че няма да живеят дълго само с насладата от възхищението. Душите на жителите на Катунд били замесени от такова тесто, че подобно удоволствие най-малко би ги подхранвало. По-голяма наслада душите им изпитвали от презрението. Техните души дотолкова били привикнали да вкусват от презрението, че то се превърнало в необходимост. Те не можели да живеят, ако постоянно не оскверняват идолите си. Породилото се съмнение, че са взели становище, в което нещо не върви, било само инстинктивно оправдание да захвърлят обожаването. Кого боготворели? На кого се молели? Всички отговори, изразени, щом се поставяли тези въпроси, били безсилни да предотвратят разсейването на съмненията. А по принцип те избягвали обясненията. Всъщност кого боготворели?

Жителите на Катунд искали да знаят кого и защо боготворят. Това бил въпросът, който щял да разруши всичко, подобно на ветровете, изпращани от безмилостната сила, колчем на хоризонта се появил някой малък облак, който можел да поръси Катунд с няколко капки дъжд. Селяните от този край били известни също така като хора, непреклонни при постигането на дадена цел. Те искали на всяка цена да разберат пред кого се прекланят и никакво застрашаващо предчувствие не можело да ги застави да се откажат от намерението си, преди да са напълно убедени кой е техният идол. Разговаряли на висок глас, както винаги, когато били превъзбудени. Не трябвало да остане нищо скрито. И не виждали никакво основание да запазят нещо в тайна. Напротив.

Излизало, че боготворят една старица, най-възрастната жена в Катунд, на която годините били изсушили и разкривили тялото, а жегата и песента на щурците през това лято отнели и малкото ум, останал в главата ѝ. В съсухреното ѝ тяло, сгърчено до такава степен, че не било останало нищо друго, освен набръчканата потъмняла кожа, залепнала като прозрачно платно върху тънките възлести кости. И в това тяло било нахлуло такова безумие, каквото не се било виждало и чувало досега на земята: тя търсела със сълзи на очи сред мъжете в Катунд някой да я обладае и да я подмлади. И когато не намерила мъж,

който така да я подреди, че угасналите ѝ очи да изскочат от кухините, отишла като крастава коза да се чеше в изронения гръб на гроба на мъжа си. Нещастният гроб, какво го сполетяло! И костите на клетия, отдавна изгнили под земята, лека му пръст, ще да са потреперили от ужас.

— Уф! Как тежко дишаше и се мятеше тя, че и свиня би се отвратила.

— А да остави настрана жалните нареждания! Проклятията, отправени към земята.

— И защо?

— Само защото в нея изтляло най-скъпото нещо у мъжа ѝ.

— Тюф, какъв срам!

— Старешка уста да изрече, че жените винаги искали мъжът да обладава плътта им, за да се чувстват добре.

— Тюф! От женска уста да излезе такъв срам!

— И още по-лошо — от устата на старица. На старица с единия крак в гроба!

— Тюф!

— Тюф!

— Тюф! Това не е жена, а вещица!

— Тюф!

— Тюф!

— Тюф!

— Господи, знаем, че си един, не сте двама, но ако ти е останала малко милост към нас, твоите безсилни създания, вземи душата на тая обезумяла жена и я сложи да ври в казана с катран!

— Дори и в ада не я смесвай с нашите души. За нея и в пъкъла няма място сред хората!

— О, господи! Тя ще омърси и ада! Ще омърси, ще обърка всичко и в твоя свят, където се изкупват греховете!

— Всичко ще обърне наопаки.

— Тюф!

— Да върви по дяволите!

Нямало по-способни от жителите на Катунд така да презират и проклинат. Те никога не се уморявали да изливат яда си. Но не били като змиите, които се срещали толкова много сред пресъхналите потоци край Катунд, да държат отровата в устата си, без те да се

отровят. А селяните тук несъзнателно се тровели с онази жлъч, която събирали с такава страст, за да я излеят върху другите. Господ да ги пази от самите тях!

* * *

Както винаги, и този път радостта на Зеф Мици не траяла дълго. Той щял да става дядо. Хората постепенно щели да свикнат с добре заоблящия се корем на Сося и когато роди, щели да дойдат да му честитят, а не да питат, подсмиввайки се, с кого е мърсувала дъщеря му. Зеф Мици прехапал устни до болка, сякаш нямало друг начин да се самонакаже. За да спомене бременността на Сося, бил използвал думи, с които човешката реч изразява плоденето на животните. Той усетил, че у него отново се надига скритата ненавист срещу дъщеря му, но не бил в състояние да я превъзмогне.

— Тежко ми! — си казал той, напълно отмалял. — Хората, които ще дойдат да честитят, когато Сося роди, наистина няма да питат кой е бащата на детето, но имат пълното право да попитат къде е бащата? Ще изминат месеци, докато започне да се набива в очи промяната в тялото на младата майка, а той няма да се мерне никакъв. Навярно това време ще е достатъчно за хората не само да свикнат с положението, в което е Сося, но и напълно да забравят, че някога е имало в Катунд младеж на име Юл Пърляля. В такъв сезон, като това лято с изгарящата жега и безумната песен на щурците, подобна забрава щяла да бъде напълно естествена. От ден на ден се забравяли толкова важни неща, та камо ли съществуването на някакъв младеж, който никога не бил привлякъл вниманието на Катунд нито със смелостта си, нито пък с ума си.

Дай боже Юл Пърляля да потънел вдън земя и никога да не се върнел, защото окончателно щял да затрие честта на Зеф Мици. Хората, дори ако от вежливост нямало да се осмелят да попитат направо, пак щели да имат известни съмнения около бащата на детето, които цял живот нямало да се заличат. Още повече че нямало да могат да повикат Юл Пърляля да го докаже. Сося, каквото и да твърдяла, никой нямало да ѝ повярва.

Разбира се, хората щели да настояват да научат истината. Естествено щели да искат да стигнат до онази истина, която на тях им харесвала. Зеф Мици се вцепенил при тази мисъл, сякаш бил разбрал за надвисналата заплаха. Той вече не се чувствал стопанин на своя дом, в който все по-рядко идвали гости. Сега като че ли се намирал на площада в Катунд, пред църквата, заобиколен от много хора, мъже и жени, старци, старици и деца, които трябвало да убеди, че бащата на детето, родено от крехката девойка, е Юл Пърляля и никой друг. Но преди да започне обясненията около нерадостната съдба на Сося, Зеф Мици се запитал коя истина би се харесала на Катунд. Понеже се усъмнил, че може да стигне до нежелателно заключение, замълчал и продължил да се занимава с въпроса, как да убеди останалите, че дъщеря му никога не е познавала друг мъж, освен Юл Пърляля.

Зеф Мици, както и предполагал, щял да бъде заобиколен от хора, които изобщо нямало да си спомнят и нямало да знаят нищо за Юл Пърляля. Колкото и да предвиждал подобно нещо, пак му се сторило невъзможно никой да не помни този младеж и се запитал неуверено колко време било изминало от онова ужасно лято, бомбардирано от всички страни от жегата и свирукането на щурците.

Не било нужно да брои изминалите седмици. Със собствените си очи виждал как влиянието на забравата било по-силно от това на паметта. Чувал онези, които твърдели, че никога не са познавали Юл Пърляля, и то с толкова искрено изражение, че несъзнателно пораждали колебание и у другите, които смътно си спомняли за съществуването на младежа. Това доказвало, че и последните претърпели известно замъгляване на паметта и затова търсели опора в останалите.

— Наистина имаха или не син с такова име Пърляльови? — питали се едни други.

— Като име твърде странно е това Юл?

— В Катунд няма обичай да се кръщават хора с небесни имена, когато има толкова земни, не е ли така?

— Разбира се, че има, но ми се струва, ако не се лъжа, дали беше този случай или някой друг, но стана нещо с Пърляльови, което направи силно впечатление в Катунд и се изтълкува като лоша поличба, та те кръстиха детето с това име — обади се един.

— Може би тази е причината.

— Наистина, чувал съм го, но може и да греша.

Зеф Мици не знаел какво да направи, за да спаси паметта поне на онези, на които не била напълно заличена. Ако всички станели пленници на забравата, тогава за него нямало никакъв изход. Никой не би повярвал в бащинството на Юл Пърляля, защото не може да се приеме за основателно бащинството на несъществуващ мъж. И тъй като неговата Сося не е Дева Мария да зачене от Светия дух, всички щели да питат кой мъж е бил близо до дъщеря му. Единствено оставал той — Зеф Мици. Останалите мъже в Катунд били срещали девойката само когато минавала по пътя.

Зеф Мици заудрял с юмруци слепоочията си. „Олеле, божичко!“ — завайкал се като жена.

— Значи аз, нейният баща? — изрекъл предизвикателно той. Но аз не мога да бъда и баща на детето ѝ, всеки го знае, не е ли така? — И Зеф Мици си поел дълбоко дъх. Гърдите му, както никога досега, изпитвали нужда от въздух.

За съжаление не последвал отговор на тази му мисъл. И с повтарянето на въпроса, придружено с изблецоване на очите, сякаш не им стигала светлината, за да обгърнат с поглед скупчените наоколо хора, и с навеждане на глава, или по-точно, със силно набръчкване на врата пак нямало да бъде в състояние да накара хората да възприемат тази мисъл или да ѝ се противопоставят.

Всъщност Зеф Мици нямал нужда да чуе онези, които гласно щели да се противопоставят. Мълчанието им за него щяло да е съвсем ясно. Той не можел да заплаче пред цял Катунд. Подобна слабост би се изтъкувала като признание за вина. Никой не би повярвал каква голяма нужда изпитва да изплаче с горещи сълзи мъката, която гнети душата му. Зеф Мици се окопитил и само дълбоко въздъхнал. Но една въздишка съвсем не била достатъчна да го облекчи. И свръхусилията му да не заплаче щели да отидат напразно. Вцепенението му, така, както е на крак, сякаш внезапно са го омагьосали самодиви, окончателно щяло да убеди останалите, че той е спал с дъщеря си. Зеф Мици щял да се предаде пред погледите им, в които ще се чете суровост, смесена с презрение, като човек, който вижда, че всеки опит да докаже своята невинност е безсмислен. В историята на Катунд не се помнел случай някой мъж да е баща и на своя внук. Затова и самият Зеф Мици не знаел какъв вид линчуване щял да заслужи. Ръцете му

нямало да се подчинят и да се вдигнат към тълпата с последна молба да му повярват, че е невинен. Ръцете му безпомощно щели да увиснат, а въздишката, изтръгнала се от гърдите му, щяла да докаже секването на всички сили във внезапно остарялото му тяло.

Зеф Мици бил в състояние на пълна отпуснатост, когато дошъл на себе си. Чувствал се съсипан. Никога не било му се случвало да сънува с отворени очи. Казал си, че с положителност това е някаква магия, завладяла мозъка му. Неотстранима магия, защото не можел да се зарадва, че цялото това мъчение, което преживял преди малко, било само въображаемо. В него нямало нищо вярно. Нямало и капчица истина. Но въпреки всичко Зеф Мици хладнокръвно повторил наум цялата измислена история. След като Сося била забременяла, несъмнено един ден щяла да роди. Катунд вече щял да знае за нейния грях и във всички случаи щял да ѝ прости. Според обичая хората щели да дойдат да честитят. „Както и да е“ — си казал Зеф Мици, внезапно отегчен. Каквото и да станело, един ден хората с право щели да искат да поздравят бащата на детето. А на кого щели да честитят най-напред, на дядото? Бащата, който непрекъснато бил отсъствал, нямало да се появи дори на празника и безусловно щели да се усъмнят дали изобщо съществува. И нямало как да не се усъмнят. По-точно, нямало място за съмнения, че бащата съществува като такъв. Христос вече се бил родил и нямало как да се роди втори Иисус. Съмненията щели да са дали съществува Юл Пърляля, а за да ги убеди, Зеф Мици нямал никакво доказателство, освен да се закълне в честта си. Но той знаел още отсега, че това нямало да е достатъчно. При тези обстоятелства особено споменаването на честта нямало да хване място.

Постепенно Зеф Мици отново изгубил хладнокръвието си. Вдигнал високо ръце, свил рамене така, че вратът му напълно да се изгуби сред тях и гърдите му да хлътнат. Бил мобилизирал и тялото, и чертите на лицето си, за да изрази своето безсилие да се защити. И точно в този миг в мислите му настъпил внезапен обрат, който отначало го изумил, но по-късно тихомълком взел да му харесва. Вече нямало и следа от мъката, която му причинявало евентуалното задължение да обяснява на хората за незаконната, но все пак недотам осъдителна връзка между Юл Пърляля и Сося. С някаква необяснима намеса на дявола пред него отново изплувало голото тяло на дъщеря му, така както го бил видял, когато краката му несъзнателно го отвели

в стаята, където тя спяла. Лунната светлина се стелела като тънък прозрачен воал и меко покривала гладката ѝ кожа. Зеф Мици не се и запитал каква била тая наслада, която усетил, докато галел с поглед тялото на дъщеря си, невъзмутимо отпуснато върху постелята. Той мислел за нещо съвсем друго — Юл Пърляля, тъй като бил неосезаем, дори и излегнат край нея, бил неспособен да се защити. „Той е неспособен да се защити“ — повторил Зеф Мици, целият потънал в несъзнателните си помисли. Имал предвид безсилието на Юл Пърляля да се защити в тази история. Той действително нямало да присъства при посрещането и изпращането на гостите, но това в никакъв случай не било доказателство за неговото бащинство. От очите на Зеф Мици не се откъсвало тялото на дъщеря му, обгърнато само от красивата лунна светлина. Той си помислил, че прекалената жега, с която била изпълнена стаята, не можела да е единствената причина за така отпуснатото ѝ тяло. Но внезапно го заляла някаква студена вълна и челото му се покрило с пот, което тутакси го накарало да се опомни. „Аз съм болен — си рекъл натъжено и силно потрил очи, за да пропъди предишната гледка. — Болен съм“ — повторил, но не се осмелил да повика жена си, макар и да чувствал нужда от нея. Тя с положителност щяла да поиска обяснение за причината, поради която се чувства зле. Погледът му продължавал да е впит в отвъдната стена, където било то... тялото. Юл Пърляля нямало как да се намира там. Но дори и да бил, той не би могъл да се защити, не защото пламтящото тяло на дъщеря му било отнело силите му. Той не би могъл да се защити, тъй като бил неосезаем. С кои ръце щял да го удари? Зеф Мици подигравателно се усмихнал. „Юл Пърляля е невидим — си казал. — Той не съществува.“ Значи единствено Зеф Мици можел да се възползва от несъществуването му. Ето, само една стена го деляла от леглото, където го чакало то... моминското тяло, обгърнато единствено от лунната светлина... И никой нямало да каже, че детето не е от Юл Пърляля... Зеф Мици инстинктивно се изправил, за да се запъти към стаята, където спяла Сося. Правел втората крачка, когато нова вълна студена пот обляла челото му. Вече не му минало и през ум, че може би е болен. Нещо така силно притискало гърдите му, че не бил в състояние да си поеме дъх. „Ах, ти нещастнико!“ — си казал внезапно и се отпуснал с цялата си тежест на стола. Този път тънките му устни,

покрити също със студена пот, несъзнателно отронили гласно тежкото проклятие.

— Каза ли нещо? — обадила се жена му от ъгъла, сякаш през цялото време се била ослушвала.

— Да — отвърнал тихо той.

— Какво?

— Казах, че няма по-нещастен мъж от мене.

— Защо? Я не се размеквай такъв! — Тонът на жена му бил спокоен, но като че ли това още повече го раздразнило. Въпреки това бил напълно безсилен да излее поне отчасти мъката, която го била завладяла.

— Иди кажи на оная... на оная... — Зеф Мици искал да извика „кучка“, но не се побрало в устата му и мисълта му секнала. Гласът му почти угаснал и не можел да си спомни към кого искал да отпрати жена си.

— Какво? На коя? — И той забелязал, че жена му го била приближила и стояла пред него в бялата си нощница.

Зеф Мици я обгърнал с уморен поглед.

— Така ли спиш? — запитал я след малко, без да откъсва очи от нея.

Жена му учудено повдигнала рамене.

— Защо не спиш гола? — продължил той с отпаднал глас. — От днес нататък гола да спиш, чуваш ли ме? И да спиш на тази страна, откъдето пада лунната светлина... Само така да спиш...

* * *

По някакво чудо за известно време спрял да се сипе огън и жупел върху старата Нифе Карахода. Това продължило няколко часа, почти цял следобед.

Бил ден като всички останали. Вместо с въздух, просторът, както обикновено, бил изпълнен със звуците на щурците, които непрекъснато гърмели, сякаш били невидими фойерверки.

Жителите на Катунд, както намирали общ начин да изразят досадата си, така и всеки поотделно изкарвал на показ недостатъците си. Селянинът Руст Зена си наумил да се промъкне в дома на Нифе

Карахода. Заварил я на неизменното ѝ място сред двора на къщата под избледнялата сянка на черницата.

— Знаеш ли какво се приказва из Катунд за тебе? — обърнал се той с тънкия си глас към нея, без да поздрави.

Точно в този момент в цял Катунд настъпила дълбока тишина. Не се чувал дори човешки шепот, тъй като щурците продължавали своя напев.

Старицата измерила изкосо току-що пристигналия с пренебрежителен поглед.

— Аз не чувам нищо — отвърнала тя по някое време също така нехайно и свела очи над ръцете си, подпрени на коленете.

Руст Зена съвсем не се засегнал от нейното посрещане. Мисълта му се била съсредоточила в една точка и нямало да помръдне оттам, както и да се развиели нещата.

— Наистина в момента нищо не чуваш, но знаеш какво се говори за теб, нали?

Руст Зена загледал ръцете на старицата и забравил, че тя не му е отвърнала на въпроса. Тънките ѝ пръсти, покрити с толкова набръчкана кожа, приличали на гущери. Ала тя го накарала отново да се опомни.

— Голяма работа какво са говорили и какво ще говорят.

Руст Зена съвсем не сметнал, че старата е побъркана. Единствено безразличието ѝ му се сторило прекалено, но не намерил подходящите думи, с които да я накара да се оживи. Или по-точно не намирал онези думи да я настрои срещу другите. Надявал се, че по този начин ще събуди любопитството на Нифе Карахода и най-вече ще привлече вниманието ѝ към него. За съжаление не намирал нито една дума, с която да я предразположи. Старата продължавала да съзерцава пръстите си, наподобяващи гущери. Привидно сякаш била напълно забравила присъствието на Руст Зена и цялата била потънала в невъзмутимото си мълчание. А той не бил от мъжете, които можели да понасят женското мълчание. В края на краищата не бил дошъл да наблюдава нямата уста на Нифе Карахода. Излишно било да напруга мозъка си, за да намери някоя умна приказка. Въпреки всичко трябвало да каже нещо, защото в мълчание и жегата парела още по-зле. Накрая рекъл:

— Подлудиха ни проклетите щурци.

Нифе Карахода бавно повдигнала глава. По изострените ѝ скули проблеснала закана.

— Не се забърквай в политиката, защото е опасно — рекла тя и гласът ѝ внезапно станал по-плътен. После добавила: — Особено за мъже като тебе е твърде опасно...

Руст Зена отново си помислил, че старата съвсем не е побъркана, само че езикът му пак се заплел, когато повдигнал очи и спрял поглед върху гърдите ѝ, където се била събрала на топка избелялата рокля. Той дори не събрал кураж да попита каква връзка има тук политиката, нито пък се почувствал обиден от подценяването, изразено по отношение на неговото мъжество. Но по необясними причини споменаването на политиката предизвикало у Руст Зена онова объркване, което пораждало явяването на гола жена в сънищата му. И за учудване през това знойно лято сънят му бил смущаван както никога досега от подобни сънища. Последният кошмар бил през миналата нощ, когато за първи път разпознал сънуваната жена. Била Нифе Карахода, макар да нямала никаква прилика със старицата, която сега стояла пред него. Била облечена цялата в бяло, тънковита, без излишни тлъстини, но с всички прелести, и приближавала към него, сякаш не докосвала земята. Въпреки всичко той я бил познал — Нифе Карахода. Занемял от почуда, я бил запитал как се е променила толкова много? Не желал да казва „как така си се подмладила?“. Щяло да е досадно да спомене пред подобна жена старостта.

В съня му Нифе Карахода изобщо не се учудила на неговия въпрос. „Съвсем просто“ — отвърнала, поглеждайки го право в очите. А в погледа ѝ блестяла несдържаната радост на щастлива жена. „Съвсем просто. Добре, но как?“ — продължил Руст Зена. „Ти ли ме питаш? Забрави ли?“ — отвърнала тя. „Какво да съм забравил?“ — попитал той. „Забрави ли онова, което се случи пред очите ти?“ — и Нифе Карахода прихнала да се смее, обърквайки го още повече. „Кога? — прошепнал той. — За бога, кога? Не ме побърквай!“ И тя изведнъж придобила сериозен вид: „Ами, преди малко, когато се любехме. Забрави ли?“ Руст Зена навел засрамен глава, но не отворил уста нито да потвърди, нито да отрече. Той не си спомнял да се е любил някога с Нифе Карахода. Дори и през ум не му минавало подобно нещо. От друга страна, тя била толкова красива, че Руст Зена не можел да се освободи от насладата, с която го дарявала нейната любов, макар и да

не си спомнял да я е изпитал. С положителност било истина, след като го твърдяла без каквото и да било стеснение.

Трябва да е било истина — си повтарял Руст Зена. В края на краищата защо да не е истина? Нифе Карахода е толкова красива, че няма нищо учудващо, ако той си е изгубил ума в миговете, докато се е любил с нея. Сега изпитвал само едно желание — случилото се да се повтори, па макар и още един-единствен път. Той щял да се съсредоточи и да не си изгуби ума, за да съхрани добре запечатани в съзнанието си тези любовни мигове. Руст Зена се готвел за нещо изключително и може би именно защото било изключително в съня му, то не се случило. Нифе Карахода постоела известно време пред него, като се усмихвала ласкаво, с лице, изразяващо едновременно признателност и съжаление, след което изчезнала от очите му, сякаш никога не била съществувала. Руст Зена искал да я намери, но не знаел къде да я търси. Въпреки всичко не се отказал ни най-малко от намерението си да се любят поне още веднъж с нея. Усецането, че това ще бъде нещо изключително, се засилило още повече от нейното необяснимо изчезване.

С положителност това изчезване било оставило Руст Зена с толкова изострени сетива, че станало причина у него да се заличат границите между съня и действителността. Същия ден, когато щял да се срещне с Нифе Карахода на дневна светлина, тоест на сутринта след съня, той бил уверен, че не прави нищо друго, освен да следва започналата любовна история. Поради тази причина не бил в състояние да открие и следа от безумие в държанието на старата. Дори нямал очи да види подчертаната грозота от твърде напредналата ѝ възраст. Напротив, ако в началото нейното безразличие се сторило на Руст Зена прекалено, постепенно той започнал да мисли, че подобно пренебрежение спрямо другите, които я одумват, е повече от естествено за една красива жена. Такава жена никога не може да се избави от одумките. „Голяма работа какво са казали преди и какво ще дрънкат по-късно!“ — била казала тя. Съвсем естествено е една красива жена да живее напълно в света, който сама е изградила около себе си. Сега вече не излизало от ума на Руст Зена, че Нифе Карахода е наистина такава жена. Той я бил видял и сега я съзерцавал. Бил чул думите ѝ със собствените си уши и затова сега я слушал. Само жена, която знае да използва своя чар, произнася думи, които изглеждат без

каквато и да било връзка, но имат тайната магия да възпламеняват мъжкото тяло и да го карат да отмалява от главата до петите. „Подлудиха ни проклетите му щурци! Не се забърквай в политиката, защото е опасно... Особено за мъже като тебе е твърде опасно“ — припомнил си той разговора им.

„Дяволска работа! Тя споменава политиката, а аз целият се разтапям, сякаш е мушнала меката си ръка под ризата ми и ме гали“ — си казал Руст Зена, без да откъсва нито за миг очи от нея, макар тя изведнъж да се затворила в своя свят и да не му обръщала никакво внимание. Той се отказал да разговаря повече с нея. Помислил си, че Нифе Карахода е от онези жени, с които пречките се превъзможват полесно в мълчание. Значи не му оставало нищо друго, освен да действа. Наоколо нямало жива душа и Нифе Карахода съвсем не била заела позиция на човек, който предусеща опасност и е готов да се брани.

Руст Зена не обърнал внимание и на невъзмутимото спокойствие, което било завладяло цял Катунд, откакто се озовал в двора на Нифе Карахода. Отначало оредели гласовете на хората. Като по тайна заповед изведнъж всички били прекъснали разговорите си. След това млъкнали и щурците. Но тяхната песен не секнала отведнъж, а заглъхнала бавно и постепенно, сякаш жителите на Катунд били съсредоточили вниманието си в безпогрешния знак, че приближава смъртта на тези насекоми, обезобразили целия живот в селото. Това означавало също така, че някъде в своите неразгадаеми глъбини палещото слънце през това лято било започнало полека-лека да се охлажда.

Но хората всъщност били наострили уши, за да чуят странния разговор между Руст Зена и Нифе Карахода. Ала старицата твърде рядко отваряла уста и често потъвала в продължително мълчание, поради което нормалните хора щели да се уморят и да се откажат от подслушването. Но жителите на Катунд или не били нормални, или пък били неуморими. А може би някаква сила над волята им ги държала приковани към онова, което щяло да се случи.

Обгърнати от такава дълбока тишина, потънали в съвсем неестествено за това лято мълчание, Руст Зена и Нифе Карахода се били вгълбили в себе си. Той вече напълно бил убеден, че Нифе Карахода е от онези жени, с които обикновените пречки се превъзможват без думи. Руст Зена полагал последните необходими

усилия, за да се освободи от своята нерешителност. А що се отнася до Нифе Карахода, нещата стоели съвсем различно. Тя напълно била забравила за присъствието му и напънала паметта си да се сети за проклятието, което баба ѝ употребявала за змиите през лятото, които се плашели от млякото на лехусите. Не можела да си обясни защо ѝ трябва именно това проклятие, но въпреки всичко била решила да си го спомни.

Руст Зена се колебаел около още едно решение — дали да пристъпи към нея с тежки крачки, за да привлече вниманието ѝ, или съвсем леко, че тя да го усети едва когато я докосне. Това раздвоение някак го възпирало, но след известно време решил, че е по-подходящо да не се безпокои за такава подробност. Главното било, че Нифе Карахода продължавала да се държи като човек, който не предугажда никаква опасност. „Но тук няма опасност, има само удоволствие“ — помислил си Руст Зена и цялото му лице се озарило от безумна радост. Той се навел над Нифе Карахода, която изчакала, докато я хванал за раменете и силно я притиснал към себе си, след което се оживила:

— Какво ти стана? Какво те прихваща? Да не те е блъснала жегата в главата?

Руст Зена се изсмял на глас. И както бил прилепил уста до ухото ѝ, прошепнал:

— Ние вече веднъж се любихме. Сега ще го повторим. Ще ни бъде хубаво!

— Глупак! — отвърнала старата и леко го отблъснала със слабите си ръце. — Казах ти да не се забъркваш в политиката, защото не е работа за тебе.

Руст Зена усетил тялото на старицата да пращи в ръцете му, като че било изсъхнала слама и не знаел как да я удържи, за да не се пръснат костите ѝ по земята.

И точно в този момент се разнесъл първият глас, последван и от други. Било всеобщо пробуждане на Катунд, придружено от продължителния напев на щурците.

— Кой беше този човек?

— Не зная.

— Руст Зена, като че ли му казаха името.

— Кой е Руст Зена? Откъде изникна?

— Поне да го бяхме хванали, че сам да си изкопае гроба. Кой копае сред тая жега?

— Но защо и къде избяга? Никой ли не видя?

— Отиде нататък, откъдето и дойде.

— Ами след като е дошъл, откъде дойде?

— Оттам, накъдето и отиде.

С изчезването на Юл Пърляля у Сося настъпила голяма промяна. Тя вече не си блъскала ума с тревогите, които ѝ създавал баща ѝ. Сега живеела само със спомена за младежа, съхранен сред песента на щурците като в загадъчна пещера. Образът му не се заличил във въображението ѝ и след като той започнал да проявява признаци, че наистина съществува. Напротив, тези признаци още повече подхранвали въображението на Сося.

Юл Пърляля ѝ напомнял за себе си винаги нощем. В Катунд се знаело, че жегата понамалявала през нощта, но песните на щурците съвсем не стихвали. Въпреки това хората успявали да дремнат, колкото да разтоварят част от убийствената умора, натрупана през дългия ден. Юл Пърляля по странен начин улучвал мига, когато клепачите на съселяните му напълно натежавали и започвал да им напомня за съществуването си.

Всъщност никой не знаел с положителност какво правел той под лунната светлина. Това дало повод на всички настойчиво да изказват своите предположения, които смятали за безпогрешни.

Разправят, че случаят с Юл Пърляля станал причина да се потвърди, че жителите на Катунд притежават изключително развито въображение. Но говорят също, че от друга страна, тази случка оказала странно влияние за обогатяването на тяхната фантазия. Забелязало се и нещо друго, което никога и през ум не им било минавало — в това полусънно-полубудно състояние мозъците им имали способността да сътворяват представи от съвсем друг порядък, в които умело се преплитали сън и реалност. И всичко това ще да е било твърде привлекателно. Навярно толкова, че никой не проявявал сила дотам, че да се откъсне от постелята през тези мигове и да види със собствените си очи младежа, който обикалял из Катунд. Дори Сося, която изгаряла от желание поне веднъж да се озове лице в лице с Юл Пърляля, не помръдвала от леглото си и не знаела какво точно иска от него.

Признаците, които потвърждавали присъствието на Юл Пърляля, били шумът от стъпките му и неясното му шептене. Не се разбирали дори звуците, а камо ли думите, които произнасял. Но по гласа лесно се долавяло, че е той. Поне у Сося нямало ни най-малко съмнение. Същото се отнасяло и до останалите в селото. Разбира се, никой не се сетил да се запита какво всъщност мърмори той и към кого се обръща. Независимо от това в бръщолевенето му хората долавяли нещо много

важно: Юл Пърляля таял някаква голяма мъка, която нито можел да отстрани, нито да преодолее по мъжки. Онези, които успявали да схванат приказките му, оставали с впечатлението, че той не е мекушав, но не е и смелчага.

Цялото внимание на хората било съсредоточено единствено в шума от стъпките му, които ту се отдалечавали, ту приближавали. По този начин те мислено определяли в коя част на Катунд се намира. По неведоми причини всички селяни вярвали, че местонахождението му има вътрешна връзка с бръщолевниците, които бълва. Разбира се, те не придавали никакъв смисъл на тази връзка, а само чувствали, че я има. Долавяли я по промените, които настъпвали във въображението им, макар привидно мърморенето му да било едно и също — ту като молба, ту като излята мъка, понякога приличало на ненавист към целия свят, друг път на горестна болка. В бръщолевенето му нямало нито зов към бога, нито към дявола, но самото то било в състояние да застави онези, които го чуват, непременно да се обърнат към бога или дявола.

Всички смятали, че Юл Пърляля се моли край Самодивските потоци. Те се простирали наред Катунд и не се помнело някога по тях да е текла вода. И въпреки това жителите на селото не само че не били ги разкопали, но от поколение на поколение се грижели да ги поправят и поддържат, когато несъзнателната ръка на някой порой ги засегнала. Самодивските потоци таяли в пресъхналите си жили скритата горест на мъжете от Катунд. Някога тук идвали да утоляват жаждата си самодивите. На мъжа, на когото се случело да се срещне с тях, те изпълнявали едно желание: или да е много умен, или много силен. Някога... наистина... в незапомнени времена... но колкото и отдавна да се било случвало, случвало се било, след като святата повеля се предавала от бащи на синове с надеждата, че това може да се повтори.

И защо да не се повтори? Било необходимо едно такова знойно лято, че жаждата да принуди самодивите да излязат от своите недостъпни за човека убежища. В случая Юл Пърляля се явявал нещо като техен предвестник. Със своите неразбираеми за останалите приказки той трябвало да разбуди водите, заспали кой знае къде в подземните гълбини. Хората, и особено мъжете, инстинктивно усещали как се съживяват пресъхналите жили на Самодивските потоци. Те разбирали също, че техният съселанин ги подканял да се изправят срещу съдбата. Разбирали го много добре и това дважд по-

силно ги измъчвало, защото някаква необяснима сила ги държала приковани към постелите. Можели само да се въртят в леглата, което още повече засилвало завладялото ги отчаяние. И единствено бръщолевенето на Юл Пърляля им вдъхвало надежда, че следващата нощ ще се избавят от тая тегоба и ще видят пред очите си дългоочакваните самодиви. Макар и да не били се споразумявали помежду си, всички били единомушни, че ще поискат от самодивите да ги дарят със сила. Мъдростта нямало да им свърши работа. Това знойно лято им доказало, че е отминало времето на изключителната мъдрост. Щели да поискат само свръхчовешка сила, за да изкарат от земните гълбини спящата вода. За нищо друго не им трябвала голямата сила. Възхвалявайки бога или дявола, а може би и двамата едновременно, те им благодарели, че не ги подтикнали да използват сила, за да се изпотрепят помежду си. Сплескани под тежестта на телата си, хората продължавали да се въртят в постелите и инстинктивно облизвали напуканите си устни. Още отсега усещали приятния вкус на прохладната вода върху езиците си.

Само Сося не облизвала устни като другите и не усещала прохладната вода в устата си. Единствено чувствала леко неприятен вкус на развалени яйца, което се случва, когато дълго държиш устата си затворена. Била изгубила и желание да разговаря с хората, защото била убедена, че няма какво да каже на другите. По-точно, била уверена, че онова, което се въртяло в главата ѝ, ще бъде окаляно, ако стигне до хорските уши. Само мълчанието я спасявало. Всъщност това мълчание, което сякаш я превърнало в няма и растяло с всеки изминал час, непрекъснато подхранвало мозъка ѝ с лоши предчувствия, наподобяващи зимно небе. Сося не била наясно какво има опасност да изгуби. Само чувствала, че тази загуба ще бъде твърде тежка за нея. А подобна неизвестност не можела да не я изпълни със страх, дори с паника. И както се случвало винаги, неясната причина превръщала всичко у Сося в мъка.

Затова на нея ѝ се струвало, че някак си ѝ олеква, когато по време на обиколките си Юл Пърляля стигнал до Ливадата на курбана. Девойката въздъхнала с облекчение и сякаш тази въздишка начаса променяла представата ѝ за всички хора в Катунд. Променяла представата ѝ, но мисълта ѝ оставала свързана с името на мястото. На тази ливада винаги се правели курбаните при започване строеж на

нова къща в Катунд. Овенът, който се колел, се увивал с булчинската рокля на най-младата невеста от семейството, което вдигало къщата. След това роклята, попила кръвта на невинното животно, принесено в жертва, трябвало да се облече на голо от невестата, за да поеме и топлината на нейното тяло. За добро било, ако невестата е и с кърмаче на гърди. Но както и да е, главното било дрехата да поеме топлината от нейното тяло. В противен случай роклята, окачена върху основите на бъдещата къща, не била от полза.

Невестата стояла така с дрехата, без да изтрива кръвта, полепнала по тялото ѝ, докато майсторите издигнали основите. Ако следите от кръвта се избършели, курбанът нямал никаква стойност за градежа и в случай че къщата не се срутела, преди да я покрият, щяла да носи несигурност за стопаните през целия им живот.

Сося за първи път съвсем несъзнателно си помислила, че имала късмет, тъй като Юл Пърляля бил единствен син. На него му стигала къщата, която бил построил баща му или дядо му, така че ако се омъжела за него, нямало да е нужно да облича всяващата ужас булчинска рокля. И все така несъзнателно тя продължила мисълта си. „Онази червена кръв, лепнеща седмици наред денонощно върху кожата, би ме подлудила — си казала. — Кой знае какви сънища бих сънувала, докато през деня щеше да ме сърби цялото тяло.“ И изведнъж, като човек, хванат на местопрестъплението, добавила: „А какво ме свързва мен с Юл Пърляля? Нищо. Нямам никаква връзка“ — повторила бързо тя, за да разсее напълно всички подозрения.

Но Сося не успяла да разпръсне съмненията, както никога не съумяла да отхвърли предчувствието за тежката загуба, която я очаквала. Предчувствието винаги си оставало смътно и непрекъснато я завладявала някаква необяснима потиснатост. Първоначалната увереност, че с преминаването на Юл Пърляля през Ливадата на курбана ще се освободи от това скрито мъчение, окончателно я напуснала, защото изведнъж се видяла облечена в окървавената булчинска рокля.

В Катунд от незапомнени времена се знаело, че има и друг начин да се изпълнят с вода Самодивските потоци, като се дарява всяка седмица по един момък на ламята, която е завардила дълбоко под земята извора.

Внезапна радост, че съселяните ѝ не били приели подобно споразумение с ламята, изпълнила Сося. Това би било твърде скъп курбан за Катунд. „По-добре смърт от жажда“ — си казала тя. По-добре да умреш от сушата, дори ако това сполети всички. Една бавна мъчителна смърт, която започва с пресушаването на устата и удебеляването на езика.

„Сигурно ще да е по-добре“, зачули се в този миг гласовете на жените от Катунд, като да били на едно и също мнение със Сося.

Но мъжете мислели съвсем различно. По-младите приемали тази жертва, но я приемали, защото всеки в себе си вярвал, че няма да дойде неговият ред да завърши в търбуха на ламята. Други щели да се пожертват, за да продължат живота на Самодивските потоци. А на онези, които щели да спечелят от това, принадлежала възможността да се срещнат със самодивите. А това било крайно необходимо, за да се сложи веднъж завинаги край на тази история. Тя не само щяла да приключи, но Катунд щял да има и своя герой. Но никой не включвал себе си сред онези, които щели да бъдат погълнати от ламята. Естествено, всеки се виждал само с блестящата корона на герой. Ето защо най-внимателно се вслушвали в приказките, шепнати от Юл Пърляля край Самодивските потоци, и съзнателно им придавали смисъла на желаното споразумение. Дори не се сещали да се запитат с кого се споразумява всъщност той. Блестящата корона на героя напълно била заслепила разсъдъка им.

И по-възрастните мъже приемали този вид жертва, но те разсъждавали по-различно от младите. Тях не ги засягало пряко условието, поставено от ламята, и това бил единственият случай, когато с радост си спомняли за загърбените млади години. Естествено дълбоко в себе си те щели да останат покрусени до края на живота си от тази история. Въпреки всичко мъката не била толкова голяма, че да отблъсне протегнатата им от многоглавото чудовище ръка. Младежите, които трябвало да пожертват в разцвета на младостта им, наистина били техни синове, техни скъпи чеда, но те щели да пресекат пътя на злото и да станат безсмъртни. И не само това. След като придобият божествена сила от самодивите, бащите им щели да знаят как да отмъстят за своите чеда, защото мъжете в Катунд не били от тези, които прощават.

„Ама че мъже! — избухнала Сося. — Всички искат да ги дарят само със сила, да имат яки плещи, ръце и крака. Как един не поиска голямо сърце или пък мъдрост? Мъже, на които им харесва да се видят като дъбови стволове, с камък вместо сърце в гърдите!“

„Ох!“ Този път чрез устата на Сося въздъхнали едновременно всички жени от Катунд. И както лежали до собствените си мъже, несъзнателно се отдръпнали, за да не допират телата им. Нито една от тях не разбираше как ги бил докоснал шепотът на Юл Пърляля, който идеал приглушен от Ливадата на курбана.

„Не — казала си Сося — по-добре да изтърпим върху тялото си булчинската рокля, напоена с кръвта на овена, отколкото да видим младежите как потъват един след друг в устата на ненаситното чудовище.“ Тя се уловила, че говори разпокъсано и се засмяла на себе си. После ѝ идело да заплаче. Несвързаните ѝ приказки не били резултат от някакъв лош сън, нито от бълнуване от треска. „Но какво ми става?“ — запитала се тя, като с усилие потиснала втория пристъп на плач, който се надигал в гърдите ѝ.

От другата стая баща ѝ се изкашлял. Тръпки полазили Сося и тя изплашена отворила очи. Зеф Мици винаги кашлял така, когато искал да изрази без думи недоволството си от някоя нейна постъпка. „Сигурно е отгатнал, че мисля твърде много за Юл Пърляля“ — си казала тя. Помолила се баща ѝ никога да не ѝ поиска обяснение за това, тъй като не би могла да му отговори. Не защото искала да го запази в тайна или се страхувала да го сподели с баща си, а защото всичко било твърде сложно и необяснимо.

Зеф Мици не се изкашлял повече, докато трудноразбираемите приказки на Юл Пърляля бавно се пренасяли към Самотния дъб. Сося не се стърпяла и мислено го последвала, макар за цял Катунд това да било най-страшното място. Навярно именно този страх я подтикнал да не се отделя от младежа. Още от дете знаела, че на това място можеш да се превърнеш в кукумявка. Колко ужасно! Страхът на Сося бил двойно по-голям. Тя не искала да се превърне в птица, а още по-малко в жална птица. Сося била предоволна, че е девойка и за нищо на света не искала да се превърне в каквото и да било. Изпитвала признателност към майка си, че я е родила момиче. Тя не можела да си обясни откъде извира тази признателност, макар да не смятала, че животът ѝ като момиче имал някакво преимущество, каквото нямали

останалите живи същества. Просто била предоволна, че се е родила такава.

При Самотния дъб Сося я застрашавала не само опасността да загуби всичко, което притежавала като девойка, но и да се превърне в жална птица като кукумявката. Още по-голям бил страхът ѝ, че тази опасност грози само жените. И то не всички жени, защото на този свят нищо не ставало безпричинно. В случая причината била дълбоката, непреодолима болка по загубата на любим мъж. Сося на няколко пъти се запитала съвсем сериозно каква е нейната болка? Тя не била изгубила никакъв мъж, защото не била имала такъв. Това било известно и на цял Катунд.

Сося разбрала, че не е намерила задоволително обяснение, за да се защити от опасността да се превърне в птица и още по-лошото — в една жална кукумявка. Ако никога не е имала мъж, защо всяка нощ следва неразбираемия мъжки брътвеж? И тя настойчиво повторила, че никога не е имала мъж, което може да потвърди всеки. Нито пък била загубвала любим мъж. Не можело да се загуби нещо, което никога не си имал. Мисълта на Сося спряла като внезапно хваната в примка. В далечния брътвеж доловила нотка на упрек. Тя изпитала желание този упрек да е съпроводен и от заплаха, за да има достатъчно основание да му отвърне разгневена. Щяла да се ядоса, да си позволи да обижда и по този начин да сложи веднъж завинаги край на смътните си терзания.

Сося въздъхнала. Лошото било, че в брътвежа на Юл Пърляля имало само упрек. Съвсем невинен упрек, който не давал възможност да се защитиш. „А защо трябва да се защитавам? — запитала се тя. — Той има право.“ Изведнъж шепотът край Самотния дъб стихнал, сякаш чакал разкаянието на девойката. Сося си поела дълбоко дъх и почувствала как клепачите ѝ натежават.

* * *

В Катунд всичко се забравяло с шеметна бързина. Забравяли се случки и събития. Забравяли се единодушно взети решения. Хората живеели съвсем нехайно само с това, което им поднасял настоящият миг. Отдавна вече били свикнали да не си спомнят за вчерашния ден и

да не мислят за утрешния. И за учудване това състояние не тревожело никого. Всички, от мало до голямо, се държали така безгрижно, сякаш били на почивка.

Единствената цел, която не се заличила от главите им, независимо от най-различните беди, които преживели и продължавали да понасят, била на всяка цена да открият поне един щурец. Дори с течение на времето отново ги обхванало нетърпението да постигнат първоначалната си цел. И вместо да се радват, че приближава есента и се вижда краят на това продължително мъчение, хората започнали да се тревожат за пропиляното време. Това бил един от редките случаи, когато съвсем съзнателно с упрек си задавали въпроса, как са допуснали да изгубят всичкото това време. Не си спомняли да са свършили някаква работа през цялото лято.

— Дявол да го вземе! — възмущавали се всички в един глас и отправяли поглед към слънцето.

А слънцето продължавало да припича и небето наподобявало безкрайна сивкава пустиня. Тази прилика някак си ги поутешила и им възвърнала надеждата. Дяволът не бил чак толкова черен! Значи все още не било късно да възобновят усилията си.

А и щурците не били намалели. Напротив. Останали извън вниманието на хората за няколко дни или седмици, не се помнело със сигурност, с една дума, необезпокоявани от никого, сякаш били намерили необходимото време и спокойствие не само да нагласят свирките си, за да вдигнат нов шум до небесата, но и да се наплодят и умножат.

С ново настървение, което им вдъхвало незабележимото приближаване на есента, хората се втурнали да търсят и да хванат поне един щурец. И макар съзнателно да отхвърляли предположенията, смятали, че ще е лоша поличба да навлязат в сезона на жътвата, без да са открили издъхналото тяло поне на едно от проклетите насекоми.

Посевите и дърветата били напълно опустошени от жегата. Знаело се, че хамбарите ще останат празни, но не било известно какво ще се промени в безутешната им участ след подобен сезон с победата на скритите щурци.

Въпреки това на хората сякаш им стигало да намерят за свое успокоение поне един мъртъв щурец, тъй като не били в състояние да

си зададат други въпроси, а и не им било нужно да научат нещо повече.

Търсенето на спасителния щурец било прекъснато от съмнението, което бог знае кой изразил:

— Дори и да намерят, как ще запазят тоя щурец чак до есента?

И както винаги се случвало при изразяване на противоречиви мисли, този въпрос изведнъж заседнал в мозъка на всички. Но той не предизвикал само любопитство, а се изострил и породил хиляди други въпроси, които получили също толкова отговори и съвсем обезсърчили хората в по-нататъшното търсене на щурци.

— Ако е щурец като всички останали, каквито сме виждали през миналите години, няма да е по-голям от нокътя на палец. Може да се запази навсякъде. Да речем в някоя дупка в стената.

— Ще умре. Ще стане на пепел. Той няма кости, та да остане скелетът му.

— Но няма и месесто тяло, което да се разложи и да замирише. Ти виждал ли си някога щурец?

— Ние говорим за мъртъв щурец. Ти такъв виждал ли си?

— Мъртъв щурец ли? Кой им е обръщал внимание...

— Аз съм виждал... Не, струва ми се, че не съм... Абе, виждал съм, как да не съм виждал... Не, не си спомням... Сигурно съм виждал, но сега не се сещам. Тук сме били през всичките тези години и аз, и щурците, но не съм им обръщал внимание. Някога имахме други грижи, а не щурците. Кой е мислил, че един ден...

— Не ни разправяй за минали дни и нощи...

— Абе, кой ти говори на тебе? После, никой не приказва за минали дни и нощи...

— Стори ми се, че към мен се обърна? Ако не на мен, на кого разправяш?

— Не съм се обръщал към теб. Ти не си с всичкия си...

— Тук никой не се обръща към никого. Всеки говори на всички.

— Както и да е, не е време да се караме. Аз ще ви кажа как изглежда един мъртъв щурец. Или по-точно как изглеждаха някога.

— Ама кой се кара? Ние не се караме.

— Хайде стига...

— Какво сте разправяли какви били някогашните щурци! Ех, че дяволска работа... Ние за какво мислим, а вие накъде биете?

— Ама защо е това делене на „ние“ и „вие“? Кои сме „ние“ и кои сте „вие“?

— „Вие“ сте тия, дето все си спомняте за миналото...

— Дявол да го вземе, този пък взе да дели Катунд на кланове и да разбива единственото, което с толкова усилие сме постигнали... Трябва да го изтрием от лицето на земята... Тоя и всички останали, които мислят като него...

— Вас трябва да ви заличим от лицето на земята, дето само дрънките какви били някогашните щурци...

— Кой казва, че познаваме единствено тях?

— Я да видим тогава накъде биете вие?

— Мъртвият щурец е като изсъхнал лист коприва.

— Та нали и аз това казвам, че се спаружва и не може да се запази.

— Запазва се, но трябва да му се намери някое прохладно място. А Светият човек как са го запазили за векове? Като жив е, когато го погледнеш...

— Абе, каква работа имаме ние с Христос или Мохамед? На нас главите ни са се запалили от щурците...

— Аз не говоря нито за Христос, нито за Мохамед. Думата ми е за Ленин. И ти не обърквай такива политически неща, че скъпо ще ти струва...

— Ама ти ни съсипа, бе! Току изтърсиш нещо, без да му мислиш. Ха, кажи тогава да извикаме ли от Москва човека, който според теб разбира от тия работи?

— Онзи от Москва се занимава с държавни дела, защото копнее народът му да го гледа и милее за него, докато свят светува. А ние за нашия щурец е достатъчно да намерим само някое прохладно кътче...

— Какви ги приказваш? Къде има сега прохладно място в Катунд? И в задника си да го заврете, пак ще изгори. Жегата е пламнала навсякъде, жив огън, не виждаш ли какво става?

— Можем да изкопаем дупка...

— Да изкопаеш дупка сега? Дори и баща ми да умре, ще го оставя непогребан. Къде имаме сили да копаем дупка...

— Наистина, ще секне и последният дъх, дето ни е останал...

— Ама и ние защо си блъскаме главите напразно?

Това бил въпросът, избавил всички от главозамайващия водовъртеж, в който били попаднали.

— Наистина, защо да си блъскаме ума, преди да сме намерили щуреца? На това, което ние сега правим, някога му казваха „Рибата още в морето, а те слагат тигана на огъня“!

— Пак ли с това „някога“?

— Искях да кажа нека първо да го хванем...

— Да го видим какъв е...

— След това ще ни е по-лесно да намерим начин да го запазим...

— Но как да го хванем?

— Разбира се, няма защо да се морим да го търсим под камъните и сред трънаците. Това сме го опитвали толкова пъти, че сме обърнали цял Катунд наопаки...

— Ех, ако щурецът беше лисица! Ще поставим капан и хоп — в ръцете ни е...

— Или нямаме тук майстори, дето правят капани...

— И вълк да беше, нямаше да ни убегне...

— Та и мечка да бе...

— Абе, и змия да беше! Имаме тук хора, които знаят всичките им тайни и хитрини...

— И птица да беше... Както лети, ще я хванем... Знам аз как се хващат птици, без да падне и перо от тях...

— Само щурец да не беше...

— И за какво ще ни е, ако не е щурец? Малко ли се морим за друго, че и това да прибавим...

— Аз казах само например...

— И защо да хващаме неща, които не ни влизат в работата? Да не би да са ни малко грижите, от които са ни пламнали главите?

— Абе, ти разбираш ли какво ще рече „да хванем“?

И както се случвало винаги, когато разговорът навлизал в задънена улица, отново се намерил още някой, който да предотврати свадата:

Въпреки всичко, убеден съм, че има начин и щурец да се хване в капан...

— Хъм, как?

— Не зная, но сигурно има... След като могат да се хванат мухи, пеперуди, мравки... С други думи има начин за всяка живинка в

света... Защо да няма и за щуреца? Та нали и той е живинка?

— Прав си, само че трябва да се знае какво примамва щуреца? Няма друг начин да го пипнем...

Всички, като хванати натясно, свивали рамене. Знаели как може да се улови муха, пеперуда, мравка, вълк, мечка, глиган, сърна, но не и щурец. С какво се храни той, пие ли вода, привличат ли го красивите цветя? Нищо не се знаело за него, макар да го имало тук всяко лято, откакто съществувал Катунд. Всички били завладени от чувство за вина. Как не било привлякло вниманието им досега едно толкова важно нещо?

Въпреки всичко хората не се предавали. Изразило се мнение, че след като щурците са живи същества, естествено се хранят с нещо. А щом като живеят в Катунд и се хранят, значи намират нужното наоколо. Следователно било невъзможно да не се открие и предпочитаната от щурците храна. И толкова им трябвало на хората, за да ги завладее буйният пламък на оптимизма. Това било възможно и не било трудно. Светът около Катунд не разполагал с много голямо разнообразие. Богатството му се знаело не само от старите, но и от децата. Оставало само да се отстранят едно по едно нещата, които щурците не ядели. А те можели да се изброят на пръсти (ако щурците били същите като през изминалите години, а нямало начин да не са същите), така че от самото начало можели да се отстранят много неща.

— Камък?

— Не е време за шегички...

— Аз не се шегувам...

— Тогава не говори излишни неща. Умоляваме всички да не ни принуждават да губим време в ненужни предположения! Камъкът не може да го преглътне дори мечката, а камо ли щурецът...

— Ами птиците какво правят?

— Наистина, птиците ще умрат, ако не глътнат някои малки камъчета, за да си напълнят гушата... И щурците хвърчат като птиците...

— Щурците нямат гуши, не ставайте смешни! И не ни правете на глупаци!

— Ти откъде знаеш какъв е щурецът? Досега приказвахме, че никой не знае това... Ти тук ли беше или не?

— Всеки човек вижда с очите си, че щурецът е толкова малък и няма място за гуша...

— Щом като е толкова малък, няма как да има и стомах... Значи изобщо не яде...

— Както и да е, дори и да няма стомах, обезателно има нещо друго, където побира храната... В противен случай от какво живее?

— Тогава с какво се храни? Ние се изпотрепахме да открием... С камъни не може да се храни, това го знае и магарето...

— Може би с пръст?

— Или пък с трева, защо не?

— Абе, я се замисли! Събрали сме се толкова мъже и се печем на слънцето...

Всички си заблъскали главите. Задълбали в размекнатите си от жегата мозъци, но нищо не могли да открият. Щурецът им бил дотам непознат, че били склонни да повярват, че може да яде всичко, което се намира в Катунд, освен хора, защото това със сигурност щели да знаят. Това означавало, че не биха могли да се определят и предпочитанията му. И най-простите им разсъждения отхвърляли едно след друго предположенията не само за камъка и пръстта, но и за листата на дърветата, плодовете, зърното, меда, фъшкиите на добитъка.

Защо да не е имало някога живинки, които да се хранят само с въздух? И щурецът да е техният последен наследник...

* * *

В този угасващ августовски ден Сося се чувствала, както и през последните седмици — всичко я дразнело, нищо не ѝ харесвало, нито пък се опитвала да разбере какво ѝ е необходимо, за да запълни голямата празнота, която усещала в душата си.

На сутринта майка ѝ я помолила да излезе с овцете, колкото да я изкара на въздух. Може би като се поразтъпчела, шумът наоколо, срещата с връстниците ѝ — все щяла да се оживи. Може би. Щяло да бъде чудесно, ако ослепителната слънчева светлина, която обгръщала цял Катунд като с млечна пара, пробудела поне един лъч от някогашните искри в погледа ѝ. Очите на Сося били твърде големи, за да скрият угасналия им блясък.

Така смятала майката, докато Сося не мислела нищо. Без да се замисли за причината, дори не ѝ възразила, както правела обикновено, когато майка ѝ я помолела за нещо.

И когато се озовала навън, Сося продължила да е все така вгълбена в себе си, обгърната от ослепителната слънчева светлина, без да вижда къде стъпва, обкръжена от приглушената хорска глъч, песента на щурците и връстниците си.

В него ден се случило тя да е единствената пастирка, останалите били младежи. Сося не се затруднила да разпознае едно след друго лицата им. За нея те винаги си оставали ОНЕЗИ — тълпа младежи. Била убедена, че старата ѝ неприязън към тях за това, че не задържали Юл Пърляля в мига, когато той се откъснал от тайфата, нямало никога да ѝ позволи да им обърне внимание. Никога вече.

Лошото било, че Сося била толкова мълчалива, че ОНЕЗИ нищо не можели да разберат, а и не се опитвали да го сторят. Значи нямало възможност да винят за нещо себе си или някой друг. А кажи-речи вече били забравили за Юл Пърляля. Дори според тяхното мнение той бил единственият виновник за раната в душата на Сося. В цял Катунд никой друг, освен него не бил се осмелил да обиди девойката. А момиче, свикнало с ласкателствата на всички, не може лесно да понесе една внезапна враждебност. И на младежите им било трудно да простят на Юл Пърляля подобна вина. Те смятали, че без неговото присъствие ще се чувстват по-уверени и освободени от задръжки спрямо Сося. А и самата тя ще се държи по-свободно с тях.

Но това не се случило и младежите не знаели как да се отнасят със Сося.

— За кого от нас ще се омъжиш?

Въпросът бил съвсем неочакван и тя го чула като насън. До този момент никога не била мислила за това. Подобно откритие било достатъчно, за да настъпи внезапна промяна в мислите ѝ. Мозъкът ѝ сякаш изведнъж се пробудил. Наистина, защо никога досега не е мислила за това? И как да нарече завладяващото я влечение към Юл Пърляля? Но то в никакъв случай не било желание за женитба. И Сося дори не се и опитала да даде обяснение на онази тайна власт, която той имал над нея. Въпреки всичко била длъжна да отговори на зададения ѝ въпрос.

— Изобщо няма да се омъжвам — каза тя. Все още е рано да мисля за това. Оставила съм баща ми да ми намери съпруг... Откъде да зная какво ще ми поднесе съдбата?

Но нито един от тези отговори не ѝ се сторил искрен. Тя наистина трябвало да каже нещо вярно.

Младежите наоколо останали като вцепенени. Това съвсем объркало мислите на Сося. Скулите на лицето ѝ пламнали, след което огънят нахлул в цялото ѝ тяло.

— А може би никой от нас не ти хваща окото?

Сося отново чула това като насън. „Какво ми стана — запитала се изплашена тя. — Току-що мислите ми бяха съвсем ясни.“

— Нямало да се омъжва — обадил се друг.

Сося забелязала, че нейното мълчание окуражавало младежите. Дотам ги насърчавало, че се осмелявали да се шегуват с нея. Тя приела всичко това като предварително добре подготвена шега от тяхна страна.

— О-о-о, ще се омъжи и още как! Сося не е дошла на този свят, за да става монахиня — обадили се едновременно неколцина. Освен това вече няма и калугерки...

Изразът на лицата им бил твърде сериозен, нещо, което затвърдило съмнението на Сося, че предварително били нагласили нелепата шега. Сторило ѝ се, че искат да си отмъстят за нещо. А подобни отмъщения, когато не подозираш нищо, са най-ужасни, защото не знаеш как да се защитиш. За миг помислила да им отговори по същия начин. Така всичко щяло да се превърне наистина в безобидна игра и тя щяла да се избави от онова, което тайно ѝ крояли. Щяла да им каже, че няма да се омъжва, но няма да стане и монахиня. Понеже Зеф Мици немал син, щяла да обуе панталони и да заеме отреденото за мъжете място край огнището. Щяла да заяви пред всички, че е мъж над мъжете, и да ги сложи на място. Само нека гледат как ще ги подреди...

Тези ѝ мисли прекъснал младежът, който пръв я заговорил.

— Ще се омъжи, и още как отсякъл той с тон, който не търпи възражение. — Аз съм убеден, че Сося ще се омъжи.

„Виж го ти него — си рекла тя раздражено — откъде е толкова сигурен как ще постъпя с живота си? После, като говори за мен, защо

се обръща към другарите си, сякаш иска да разсее съмненията им?“ Гневът, който начаса я завладял, отново трескаво раздвижил мозъка ѝ.

— Ти откъде знаеш, че ще се омъжа?

— Ще се омъжиш и с положителност ще вземеш един от нас. Няма да ти позволим да отидеш в друго село — отвърнал ѝ същият младеж, който бил повел разговора.

Останалите продължавали да мълчат. Очите им отново се изпълнили с онази гладка, неподвижна светлина като в дъното на кладенец, в която на Сося ѝ се сторило, че след малко ще се удави. Тя наистина щяла да се омъжи и за нея не можело да има друг съпруг, освен един от младежите, които я заобикаляли. Сянката на дъба била безсилна да пресече устрема на парещите лъчи на обедното слънце.

Неокосената ливада била в подножието на планината, която след онова, което се случило, започнали да наричат Планина на Красотата. Разправят, че преди това тя нямала име, защото никой дотогава не се сетил да я кръсти. Една отначало напълно гола планина, само с редки, проскубани смрики, които още повече я загрозявали, цялата осеяна с палени от слънцето и брулени от вятъра камънаци, какво име можела да носи? Нямала нито дървета, нито трева, нито цветя. Единствено на върха ѝ, на петстотин метра височина, се издигала като щръкнала конска опашка самотна бука. Разправят, че откъм корените ѝ бликал тънък поток, който не пресъхвал ни зиме, ни лете и бил толкова студен, че пийнеш ли от него, челото ти изтръпвало. Това предание се разказвало от отдавна починалите им деди, но досега никой от Катунд не бил изкачил върха, за да опита водата.

Сося извърнала очи нататък и за известно време останала с поглед, впит в буката. Младежите я гледали втренчено и чакали. По лицата им се четяло безпокойство. Всеки като че ли бил готов да извика: „Стига! И най-уместната шега има граници.“ А гнева на Сося, макар и да не го познавали, нямали желание да изпитат. Страхували се да не изгубят миговете с нейното присъствие. Ако това се случело, тежко на онзи, който пръв бил подхванал тая шега!

Лицето на Сося отново възвърнало предишното си спокойствие. Но за учудване тревогата на младежите нараствала.

— Мой съпруг ще стане онзи, който ме понесе на ръце и без да ме пуска, се изкачи бегом до върха при буката, без да почива нито за миг. Искам да пийна от ледената вода, че това знойно лято ме съсипа,

да разхладя устата и лицето си и после прегърнати да слезем от върха. Няма да се откъсна от него до края на живота си, нито ще позволя да ме изостави — казала тя съвсем просто и непринудено.

След това настъпило кратко мълчание. Сося имала възможност да изгледа всеки от младежите, но успяла да срещне само очите на Бинаку, сина на Марк Тага. Останалите така свели поглед, че под веждите тя не могла да отгатне мислите им. Затова отново се извърнала към Бинаку. И останала учудена. Очите му били много дълбоки, но толкова кръгли, че не приличали на очи. Лявото било по-голямо от дясното, ала и двете съвсем кръгли, без онова постепенно стесняване в краищата, което меко спуска блясъка на очите върху скулата. Но и скулите при него не били като у другите. На мястото на характерната лека изпъкналост имало две вгълбнатини, като от внезапно нанесен силен удар. А може би този вид на лицето му придавал прекомерно орловият нос, леко изострен на върха. Само като го погледнала, Сося настръхнала. Миглите му не потрепнали, защото той изобщо нямал мигли. Още преди да я побият тръпки, Сося чула дрезгавия му глас, чиито думи едва се разбирали от пелтеченето.

— Дори и ако това съм аз, ще удържиш ли на думата си? — заговорил я Бинаку.

Сося отвърнала без никакво колебание:

— Който и да е. Аз не определям. Ще повярвам само на онзи, който приеме условието.

Младежите извърнали глави към Бинаку и се засмели. Въпреки че той никога не се шегувал и не участвал в техните шуротии, не вярвали, че мозъкът му може да роди нещо подобно.

— Ах! — намесил се младежът, който започнал шегата. — Ти ли си бил най-храбрият на земята?

Останалите избухнали в смях. Смеели се с цяло гърло, разпръсквайки наоколо безумния си кикот. Това било смях, изразяващ само непринудена веселост.

Но по лицето на Сося не трепнал нито мускул. Междувременно младежите вече се покопитили и не можели повече да понасят нейната сериозност. „Свърши се, каквото имаше да се каже, каза се и се посмяхме“ — разсъждавали те. Ала Бинаку мислел другояче и се запътил към Сося, пробивайки си път сред младежите. Девојката пребледняла. Докато крачел, тялото на Бинаку изглеждало така, като че

ли при следващата стъпка ще се сгромоляса. Лошо куцал. Колчем пристъпел с десния крак, кривото му коляно се свеждало толкова ниско, че сякаш ще се опре в земята, а левият му крак оставал неподвижен във въздуха, увиснал като безжизнено крило на птица. При това размърдване на тялото гръдният му кош хлътвал и изкарвал на показ гърбицата му.

— Ела, Сося! — обърнал се той към нея съвсем спокойно и протегнал тънките си, криви като пръчки на храст ръце. — Облегни се тук и се хвани за врата ми! Не се страхувай, ще те нося като малко дете, както пожела, без да те оставям на земята.

Изведнъж смехът застинал по лицата на младежите. Сося кротко тръгнала към протегнатите ръце на Бинаку. Само каза:

— Бегом, нали? Без да се спираш нито за миг! Иначе ще се развали магията...

И той отвърнал:

Само бегом, Сося, без да спирам нито за миг, изобщо не се безпокой...

Младежите изпратили тази сцена със завистливи погледи и дълбоко си поели въздух, вярвайки инстинктивно, че ще усетят с ноздрите си зашеметяващия дъх, лъхашц от снагата на девойката, притисната до тялото на Бинаку.

Откъде намерил сили за такъв бяг този младеж с изкривени като гега кости? Просто ставало чудо. Долу, от мястото, където останали, младежите едва успявали да следят с поглед Бинаку, който тичал с шеметна бързина. Той наистина тичал, напълно сигурен в себе си, и Сося се сляла с него в необикновена прегръдка, при която телата чувстват, че са едно тяло. Помежду им имало само едва видима пролука, през която профучавал като обезумял вятърът и се спускал нататък към Катунд да се поуспокои и да разкаже какво ставало горе в планината.

Сося се освободила от предишната си потиснатост и се смеела неудържимо. Говорела и се смеела. Дори и сама не чувала думите, които изричала, но продължавала да говори, без да се тревожи, че Бинаку не отварял уста. Тя не можела да си обясни откъде намирал всичката тази сила, а не било и необходимо да знае. Чувствала се добре в обятията му и това ѝ било достатъчно. Сося не знаела, че Бинаку вече не чувства тежестта на тялото ѝ. Дори на няколко пъти бил готов

да спусне ръцете си, сякаш забравил, че с тях държи Сося. Още от самото начало, освен двете ръце на девойката, които нежно обвивали врата му и изпълвали цялото му тяло с устрем да лети напред, не усещал нищо друго. Докато тичал, щом ходилото му допирало земята, предишната умора изчезвала и оставяла зад гърба му досадния прахоляк. При всяка следващата крачка, както не се случвало никога с обикновения човек, когато тича, той се чувствал по-лек.

А Сося говорела и се смеела, непрекъснато говорела и се смеела с леко извърната встрани глава, така че въздушните талази, предизвикани от техния устремен бяг, да разпиляват гъстите ѝ коси, та да обгръщат като почервенял от първите утринни лъчи облак главата на Бинаку. И тя говорела и се смеела с допряна до ухото му уста, сякаш споделяла някаква голяма тайна, която и вятърът не трябвало да научи.

Но Бинаку не чувал нищо. В един миг, когато обезумелият устрем на вятъра отместил косите на Сося от лицето му, той видял, че не остава много до върха на планината. Не можел да си представи колко бързо тича, но много добре чувствал как краката му пъргаво се движат, без да се преплитат и олюляват. Как и откъде му дошла тази способност, не можел да си обясни, а и не искал да знае. Той крачел. Той тичал. Той хвърчал със собствените си крака, без да се осланя на когото и да било. Устременото му напред тяло нито се задъхвало, нито се огъвало, сякаш било от ластик. „Без да се обляга на никого, без да се осланя на когото и да било“ — повтарял си наум той, за да разсее внезапно завладялото го съмнение. Брадичката му опирала в трапчинката на дясното Сосино рамо, там, където започвала шията. Да не би да му вдъхвала сила девойката?

Ако имал още малко време да се задълбочи в съмненията си, сигурно би се объркал и би сметнал, че сънува или още по-лошо — би повярвал, че е жертва на магия и от ужас краката му биха се подкосили. Бурният му устрем напред и блъскащите се в челото раздвижени талази на въздуха променяли с шеметна бързина мислите на Бинаку, както се менят гледките на разбушувала се река. Все по-дълго се задържало у него някакво приятно чувство, което изпълвало цялото му същество.

В обятията му Сося продължавала непрекъснато да говори и да се смее. За съжаление той не успявал да долови нито една нейна дума. Тя чувствала, че той не може да се съсредоточи и дори не се опитвал

да го стори, но въпреки всичко не обръщала никакво внимание на това. Тя говорела и се смеела за собствено удоволствие, заради самата себе си.

Разправят, че много бързо успели да стигнат до върха. Но ако питали Бинаку, той навярно не би се съгласил с това. „На мене ми трябваше цял един живот за такъв път“, би се противопоставил категорично. Затова трябвало просто да се каже, че са стигнали до върха на планината. Щом навлезли под меката сянка на буката, приказките и смехът на Сося изведнъж секнали. Тя свалила ръце от врата на Бинаку, стъпила на земята и извикала учудена:

— Пристигнахме! Колко бързо пристигнахме!

— Пристигнахме — проговорил той за пръв път от тръгването им с толкова ясен глас, че му се сторило, че не е неговият. — И пристигнахме, както пожелахме, не е ли така?

Бинаку не обърнал внимание дали Сося потвърдила думите му. Той се опитал да си припомни предишния си глас, така мотолевец през зъби, че гласните се чували винаги приглушено, но не успял. Зарадвал се, защото искрено повярвал, че онзи негов глас никога не е съществувал. По-скоро, решил той, е бил на някое от чудовищата, дето често му се присънвали. Но тази радост същевременно го накарала и да се опомни. Той отстъпил крачка назад, за да стори място на Сося да се излегне и отпусне изтръпналото си тяло. Срещнал настойчивия ѝ поглед, но в момента не му минало през ум, че тя има основателна причина да го гледа така изпитателно.

Но Сося не помръднала от мястото си и едва тогава той забелязал, че очите ѝ са толкова изцъклени, че не приличат на човешки. Изведнъж в тях пресъхнала цялата бляскава влага. Горестта от челото до трапчинката на брадичката ѝ се спускала такава бледност, сякаш са изсипали кофа разбито мляко върху лицето ѝ. „Какво ти става“, искал да я попита, но гласът му секнал в гърлото.

— Но какво ти става? — напрегнал той всичките си сили, за да произнесе думите, и му се сторило, че успял. Познал и гласа си, без съмнение бил неговият, но независимо от това го завладяло ново, смътно безпокойство, защото движението, необходимо на устните, за да проправят път на звуците, се извършило от Сося. Той много добре разбрал това, тъй като от гърлото му се разнесло едно остро хъхрене, което не ти позволява да се изразиш със звуци. Само веднъж му се

било случвало да е благодарен за своя недостатък — бил се озовал пред един ням, който се опитвал с очи и жестове да каже нещо и не успявал. Докато го гледал, Бинаку затаил дъх, защото чувствал в собствените си гърди натиска на думите, напирасци отвътре. „Охо — помислил си Бинаку — това е моето цвете. Дано никога не остана без глас. Благодарен съм и на малкото, което имам. Но ето я и немотата, от която най-много съм се страхувал — си казал, както стоял вцепенен на крак. — Най-накрая ме сполетя. Колко ужасно!“

Хриптенето, което продължавало в гърлото му, сякаш го опомнило и той се сетил за водата, която бликала наблизко като жужене на пчели. „Може би ще ми дойде добре една глътка“ — си рекъл. Отстъпил крачка назад, после бавно тръгнал напред, като че ли искал да се откъсне от настойчивия поглед на Сося, и се запътил към извора. През един дървен чучур, който изглеждал отколешен заради зеленията, течала тънка струя вода, която се чувала само когато падне в малката локва под него, без да нарушава гладката ѝ повърхност.

Щом се навел да допре устни до чучура, Бинаку видял в локвата лицето на младеж, който никога не бил срещал. Бяла кожа, като недокосната от слънцето и вятъра, опъната, без никаква бръчка, високо чело, което хвърляло лека сянка над дълбоките очи, спускаща се към скулите, без да се задържи нито за миг над орловия нос и стигаща чак до брадичката. Бинаку съвсем забравил за водата, дето щял да пие, и за хриптящите звуци в гърлото си, напълно обсебен от красотата на това младежко лице. Постепенно, когато забравил и за Сося на няколко крачки от него, му се сторило, че добре познава чертите на това лице. И то не на случайно срещнат човек — този младеж бил стоял близо до него и той удивено дълго го бил съзерцавал. Много добре си спомнял...

— Какво правиш? — разнесъл се зад гърба му спокойният глас на Сося. — Ако няма да пиеш вода, отстъпи мястото аз да пия. За тази капка вода извървахме целия тоя път...

Бинаку искал да ѝ отвърне, че не са блъскали пътя за капка вода, а нещо друго ги било подтикнало. Нещо съвсем друго... Но в последния миг от устата му се изплъзнали други думи.

— Ах, да, извини ме, съвсем се обърках — отвърнал той като хванат на местопрестъпление. — Има нещо над водата, привлече ме едно лице...

— Не го ли разпозна?

— Как да ти кажа? И го познавам, и не го познавам. Някъде съм го виждал, но не мога да си спомня къде.

— Насън ли? Ала това е твоето лице, онова, което би желал да имаш и което заслужаваш да имаш от днес нататък... В моите очи то изглежда още по-красиво.

И Сося го приближила. Хванала Бинаку за раменете, като нежно повдигнала и извърнала лицето му към себе си. Той уверено последвал движенията ѝ. Но вместо да вдъхне смелост на девойката, подчинението му я направило още по-боязлива.

Когато лицата им се озовали едно срещу друго, толкова близо, че можели да различат съвсем ясно чертите си, тя почувствала как кръвта ѝ стремглаво нахлува под кожата, за да стигне до скулите ѝ. Сега вече не знаела какво да прави. Не ѝ идвало нищо наум.

Никаква мисъл не осенила и Бинаку.

В очите на Сося, които с усилие държала широко отворени, Бинаку видял лицето, което току-що съзерцавал в локвата. То било още по-красиво, отколкото във водното огледало. Той едва успял да потисне желанието си да го целуне. Да го целуне поне веднъж, да го погали и целуне.

Сякаш доловила тайното му желание, Сося бавно обвила ръце около врата му и го притиснала към себе си. Смятала, че е настъпил мигът да се целунат. Но целувката закъснявала и девойката усетила някаква болка в гърдите. Тялото на Бинаку било като от камък. Искало ѝ се да му каже на смях да не стои така вцепенен, но не продумала. Не му казала също, че едва се държи на крака. Не проговорила, защото изпитвала необяснимо състрадание към младежа и към себе си. Страхувала се да не рухне у него представата за истинската прегръдка... Тя само леко се отдръпнала, за да опре по-здраво нозе в земята.

Тълпата младежи, които се изкачвали нагоре задъхани, после разказвали, че Сося и Бинаку дълго стояли прегърнати. А може би тяхната прегръдка само от завист им се сторила твърде продължителна. Подобна гледка била в състояние да замъгли погледа на всеки от младежите.

Никой не срещнал повече Сося и Бинаку, за да ги попита дали наистина тяхната прегръдка е продължила толкова дълго.

Какво всъщност се случило?

След известно време, когато Бинаку в мълчаливо очакване, с устни съвсем близо до тези на Сося, вече не можел и да помръдне, тя помислила, че той съвсем се е объркал и трябва да го освободи от смущението, а тъй като и Сося чакала тази целувка, решила първа да го целуне. Като се опитала да бъде колкото се може по-закачлива и непринудена, хванала с две ръце главата му, която стояла като забравена на врата. В този миг главата на Бинаку се олюляла и увиснала встрани като отсечена. Девойката ужасена изцъклила очи и отстъпила крачка назад. Тогава тялото на младежа, останало без опора, се превило в кръста, коленете му се подкосили и той се строполил на земята.

Сося искала да нададе вик, но от устата ѝ се отронило само стенание.

— Умря ли?... Защо умря?... А аз сега какво ще правя без тебе?...

Когато пристигнали тълпата младежи, изпотени и без дъх, заварили Бинаку безжизнен на земята, а Сося изправена до него и бледа като свещ, с полуотворени уста и очи, впити в бездиханното му тяло. От някогашния си другар младежите познали само дрехите, които сякаш всеки миг щели да се пукнат по шевовете. Облеклото му не било за толкова налято младежко тяло. Докато се суетели около Бинаку, Сося се олюляла и паднала ничком до него.

Невероятната вест се разчула из цял Катунд, преди младежите да стигнат в селото с безжизнените тела на двамата млади.

Не се разбрало кой пръв съобщил за случилото се на Зеф Мици. Само разправят, че щом чул вестта, той първо почервенял, после изведнъж пребледнял, сякаш кръвта внезапно се отдръпнала от току-що избръснатото му лице.

— Дръж се! — произнесъл вестителят със сподавен глас обичайния израз при такива случаи.

— Ех, като не успях да я удържа, как да се държа аз? — отвърнал покрусен Зеф Мици.

Човекът се отдалечил с наведена глава, безсилен да го утеши.

Зеф го проследил с угаснали очи, докато го изгубил от погледа си, и бавно се запътил към къщи. Жена му стояла на прага потресена и чула всичко.

— Бях ти казал, че дяволът се е вселил в нея — заговорил той, без да я погледне, а само направил знак с ръка да се отмести от пътя му.

— Остави я със собствената ѝ красива смърт, не я кори повече! — отвърнала тя с глас, в който едновременно звучали молба и закана.

Но Зеф Мици не бил в състояние да долови смесените ѝ чувства. И двамата останали така на прага, един срещу друг, като вцепенени.

* * *

Внезапната и необяснима смърт на Сося, дъщерята на Зеф Мици, и Бинаку, сина на Марк Тага, привидно сякаш щяла да остави за известно време настрана жадното търсене на невидимите щурци в Катунд.

Били налице всички признаци да се случи подобно нещо. И било напълно естествено при такава необикновена смърт. А и мъртвите били двама млади и подобни случаи се преживявали винаги с всеобща болка. Не останал човек, който да не дойде на погребението. Нямало и един, който да не се просълзи.

И всичко минало, както си му е редът, докато върху гробовете на младежа и девойката трябвало да се хвърли последната шепа пръст. Не се намерил човек, който да не изпита съжаление, че липсват цветя. Но в Катунд и наоколо те отдавна били изсъхнали. Не се разбрало коя от жените била донесла, но се говорело, че гробът на девойката бил покрит с рокля на цветя, булчинска рокля, което предизвикало последната и най-дълбока въздишка у присъстващите.

На хората оставало само да чуят заупокойната молитва, та да почиват двамата млади във вечен мир. Всички чакали. После трябвало да изкажат съболезнованията си на семейството на Зеф Мици и Марк Тага. Ако се съдело по опечалените лица, съболезнованията щели да бъдат съвсем искрени, което е от голямо значение за онези, които са изгубили скъп човек. До известна степен това е вид облекчение за болката на скърбящите.

Но възцарилото се мълчание, в очакване на молитвата, повлияло твърде зле. При погребалните церемонии мълчанието е нещо съвсем обикновено, но не и през онова лято в Катунд. В селото, независимо от

обстоятелствата, били забравили, че може да се мълчи. Хората намерили повод ушите им отново да се изпълнят със звуците от песента на щурците и това било достатъчно да забравят за молитвата, за съболезнованията, дори и за току-що погребаните.

Изведнъж се разнесе глас. Може да е бил на всеки от присъстващите. Защо не на Зеф Мици, или на Марк Тага, и на някой от тях би могъл да бъде, а и гласът на двамата едновременно, или този на жените им.

— Как ни излезе от ума да оставим поне единия гроб открит?

Това било фаталната намеса.

— Защо? Нито младежът, нито девойката бяха прокълнати, за да не ги оставим да изтлеят в мир...

— Абе, какви ги дрънка тоя за проклетия или благословия? Добре го каза оня, това бе една добра възможност да намерим прохладно място за щурците...

— Уф! Може би никога няма да хванем щурец...

— Да ти изсъхне устата, макар! Няма начин да не хванем.

— Добре, но кой знае кога ще го хванем, а мъртъвците не могат да издържат незаровени в тая жега...

— Можем да ги покрием само с камъни.

— Камъните не вършат работа... Ще се вмирише цял Катунд.

— Да не би ние да усетим миризмата? Носовете ни са запушени като с восък.

— Може би мъртвата девойка ще привлече някой щурец? Кой знае, поне да опитаме? Приживе тя бе толкова красива...

— И като мъртва пак е красива.

— Какво общо имат щурците с хубостта или грозотата на девойките?

— С тях може да нямат, но имат работа с нашето мъдро решение...

— Волю-неволю, трябва да поумуваме...

— И как, я кажи?

— Ако хората са умни, ще хванат щурец. И то не един и два, а колкото искаш. Катунд гъмжи от тях, послушай се!

— Излиза, че не сме били умни. Значи сме глупаци...

— Кой казва такова нещо?

— Ти, всички го чува!

— Чухме го, как да не сме? Ч-у-у-у-х-х-х-м-м-м-е-е-е г-г-г-о-о-о... Ч-у-у-у-х-х-х-м-м-м-е-е-е г-г-г-о-о-о...

— Ние или щурците се обадиха?

— И вие, и щурците...

— А ти къде беше? Защо се слагаш настрана от другите?

— Аз не съм отворил уста.

— Нито пък аз.

— Нито аз.

— Аз също.

— Значи никой от нас не е отварял уста?

— Както изглежда — никой.

— Но тогава откъде дойде този глас? Заприлича ми на нашите гласове. Искях да кажа на вашите гласове.

— Аз дума не съм обелил.

— Нито пък аз.

— Аз също не съм продумвал.

— Сигурни ли сте, че не сте отваряли уста?

— Съвсем сигурни.

— Тогава това са били щурците?

— Защо да не са?

— Тук има нещо, което не върви.

— Та тук какво ли върви?

— А ние правим ли нещо? Защо сме тук?

— Ние търсим да хванем щурци. Търсим щурци...

— Щурците са наоколо. Току-що ни дадоха неопровержимо доказателство — заговориха с нашите гласове.

— Но къде са? Защо не ги виждаме?

— Защото не знаем как да ги търсим?

— Как да не знаем? Обърнахме всички камъни в Катунд.

— С ръце и крака, не оставихме трънак неразбутан...

— Дърветата претърсихме клон по клон, лист по лист.

— Блъскахме се като обезумели и въпреки това досега не сме открили къде се крият.

— Ф-и-и-у...

— Всъщност те не се крият. Живеят си живота...

— Ф-и-и-у...

— Ослушайте се добре, за да чуете откъде идва свирукането им!

Мълчание. По-точно не мълчание, а светът наоколо за миг останал без човешки гласове. А щурците не се подчиняват на такава заповед.

— Доловихте ли посоката, от която идват звуците?

— Аз ги чувам еднакво от всички страни.

— И на мен така ми се струва.

— И аз същото мога да кажа за себе си.

— Виждате ли? Чувате ги от всички страни.

— И какво от това?

— Какво ли? Не идва от нито една страна.

— Как така?

— Не идва отвън... Свирукането на щурците е в главите ви...

— Ф-и-и-у...

— А ти си се избавил от това, така ли? Ха-ха-ха!

— И аз не съм се избавил. Свирукането бучи и в моята глава.

Черепът ми се пръска от тая песен...

Отново мълчание, но не и за щурците. Само хората бяха замълчали.

Започнали пак да се ослушват. Но подобно мълчание никога не продължава дълго.

— И на мен ми се пръска черепът от тяхното свирукане. И на мене са ми влезли в главата...

— На мен също.

— И с мене е така...

След като всеки, от първия до последния, потвърдил същото, че главата му гъмжи от песента на тези насекоми, отново настъпило мълчание. И както винаги, млъкнали само хората. Щурците изобщо не предполагали опасността, която ги застрашавала. А хората съвсем сериозно размисляли как да се освободят от тази ужасна напаст. Всеки бил погълнат от собствената си грижа. Останалите нека се оправят, както знаят...

Не се разбрало дали първо на някой му било хрумнало или всички вкупом стигнали до това решение. Известно е само, че мало и голямо едновременно започнали да удрят главите си в земята, в стъблата на дърветата, които ги заобикаляли, по камъните в гробището. Веднъж... дважд... три пъти... И все със затворени очи, слепешката. Навярно така по-леко понасяли болките или пък не искали

да се гледат едни други. А може би очите им били прекалено уморени от нажежения свят наоколо, за да ги отворят. Бам... Бам... Бам... Дали за този звук вина са имали щурците, заели място в мозъците им, или всяка глава, която се удря в твърд предмет издава такъв притъпен екот?

И така, със затворени очи, без да простенат, продължавали да удрят главите си, докато накрая по наранената кожа на лицата си усетили как ги облива лепкава течност. В същия миг окончателно секнала песента на щурците. Но те пак не отваряли очи, нито пък се сетили да простенат от болка. Едва когато за пръв път си поели облекчено дъх, извикали в един глас:

— Дъжд! Дъжд! Дойде есента!

А кръвта се стичала на струйки по лицата им, край ушите и се събирала под брадичката. И там като че ли изчезвала, но всъщност се стичала на капки по земята. Хората заблъскали още по-силно глави, където завърнат, за да усетят по-добре дългоочакваната разхлада. И крещели с цяло гърло:

— Д-ъ-ж-д-д-д...

И въпреки всичко се страхували да отворят очи.

1985–1992 г.

Издание:

Автор: Бесник Мустафай

Заглавие: Жега и щурци

Преводач: Марина Маринова

Година на превод: 2006

Език, от който е преведено: албански

Издание: първо

Издател: Стигмати

Година на издаване: 2006

Тип: роман

Националност: албанска

ISBN: 954-336-006-5

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/5622>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.